POLSKA AKADEMIA UMIEJĘTNOŚCI

PISOWNIA POLSKA

PRZEPISY — SŁOWNICZEK

WYDANIE XI

ZMIENIONE WEDŁUG UCHWAŁ Z 20 I 21 KWIETNIA 1936
KOMITETU ORTOGRAFICZNEGO
ZWOŁANEGO PRZEZ POLSKĄ AKADEMIĘ UMIEJĘTNOŚCI
W POROZUMIENIU Z MINISTERSTWEM WYZNAŃ RELIGIJNYCH
I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO
I
ZATWIERDZONE PRZEZ MINISTERSTWO WYZNAŃ RELIGIJNYCH
I OŚWIECENIA PUBLICZNEGO 24 CZERWCA 1936 R.

KRAKÓW 1936
NAKŁADEM POLSKIEJ AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI GEBETHNERA I WOLFFA
WARSZAWA — KRAKÓW — ŁÓDŹ — POZNAŃ — WILNO — ZAKOPANE

Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarz. J. Filipowskiego

PRZEDMOWA

Pisownia z r. 1918 była pierwszą powziętą na zjeździe towarzystw naukowych i władz szkolnych całej Polski. Toteż powszechnie ją przyjęto: nikt nie poszedł za protestami nawet wybitnych jednostek, jak Balzer lub Kryński. Niestety, przyjęcie to było teoretyczne; w praktyce stosowano ją źle i niedbale: nie tylko dzienniki, nawet szkoła chyba zbyt często nie uczyła np., że w pierwszej zgłosce wyrazów typu *dieta* nigdy się nie pisze *j*. Trzeba też przyznać, że zarody złego były już w uchwałach, a wykonanie jeszcze je pogłębiło.

Słabą stroną tych uchwał było zbyt prędkie ich powzięcie: na paru posiedzeniach, i to bez poprzedniego rozpatrzenia na komisjach całego materiału. Chwila też była „osobliwa“: na progu wskrzeszenia Państwa Polskiego przyjęcie jednej zasady Akademii (rozróżniania *tym* od *tem*) a drugiej Baudouina-Kryńskiego (*j* w typie *Danja*, *diarjusz*, choć już ze słusznym wyjątkiem pierwszej zgłoski) było objawem łączności w tej tak na pozór błahej, ale tak drażliwej sprawie, jaką jest ortografia. Rzeczywistość pokazała, że raczej trzeba było iść na odwrót.

Drugą słabą stroną okazało się nierozpatrzenie wszystkiego, czego znów następstwem pozostawienie zbyt wielu spraw wykonaniu. Wykonanie wreszcie do otrzymanych od Zjazdu niejasności dodało tu i ówdzie swój brak kon-

sekwencji, np. w sprawie przedrostka *z-*, którego fonetycznej pisowni nie zastosowało do części mowy nieodmiennych, wbrew zasadom każąc pisać *zcicha*, *zprosta* itp. Innym przykładem niepraktyczności tej pisowni stały się osławione 34 szczegółowe regułki dzielenia grup spółgłoskowych. Dość, że zaczęły się narzekania na sprzeczności, zwłaszcza między zasadami a słownikiem, na niemożność swobodnego pisania bez ustawicznego zaglądania do książki; aż wreszcie II Ogólnopolski Zjazd Polonistów zażądał w r. 1930 „rewizji zasad poprawnej pisowni i słownika ortograficznego, która by usunęła oczywiste i rażące sprzeczności i niejasności w obowiązujących prawidłach".

Mogło się to stać po wyczerpaniu wydania VIII (z r. 1928), ale wymagało nowych uchwał Walnego Zgromadzenia P. A. U., rzeczy bez podstawowych prac niemożliwej. Toteż uchwalono jedynie daleko posuniętą swobodę dzielenia wyrazów, usuwając 10-letnią zmorę owych 34 regułek. Nie mając prawa wyjść poza uchwały z r. 1918, w wydaniu IX (1932) usunięto prócz tego tylko szereg sprzeczności między tekstem przepisów a słowniczkiem; najtrudniej było z pisaniem łącznym i rozłącznym, skoro dawne zasady uwzględniały pod tym względem poczucie całości grupy (rzecz zawsze indywidualna) i dopuszczały różnicę między wyrażeniami dosłownymi a przenośnymi. Wydanie X było powtórzeniem IX.

Dopełniło miary chaosu niezatwierdzenie przez Ministerstwo W. R. i Oświecenia Publicznego (po wahaniach) nowych wydań do użytku szkolnego. Toteż Akademia 17 stycznia 1934 zwróciła się do tego Ministerstwa z wnioskiem, ażeby „albo Ministerstwo albo ona zorganizowała konferencję ortograficzną we wzajemnym porozumieniu i z uwzględnieniem życzeń Ministerstwa co do jej składu osobowego i zadań", przy czym nie wyłączała, iż „konferencja mogłaby podjąć zadanie rewizji zasad z r. 1918". Ministerstwo po pertraktacjach, w których kładło nacisk na „możliwie daleko idące uproszczenia", pismem z 5 czerwca 1934 (nr IV SN 1720/34) poparło projekt poddania rewizji zasad z r. 1918 i zapowiedziało wysłanie do Komitetu Ortograficznego swych przedstawicieli.

Wobec tego wspólne podjęcie reformy ortografii stało się faktem. Akademia zaprosiła do Komitetu Ortograficznego szereg instytucji i wyznaczyła swoich reprezentantów.

Oto spis instytucji i ich w Komitecie reprezentantów:

Ministerstwo W. R. i Oświecenia Publicznego: prof. Stefan Saski i dr Władysław Szyszkowski.

Polska Akademia Literatury: prof. Juliusz Kleiner i dr Tadeusz Żeleński (Boy).

Akademia Nauk Technicznych: prof. Aleksander Wasiutyński.

Towarzystwo Naukowe Lwowskie: prof. Jerzy Kuryłowicz (w ciągu prac z powodu wyjazdu za granicę ustąpił) i prof. Witold Taszycki.

Towarzystwo Naukowe Warszawskie: prof. Witold Doroszewski i prof. Stanisław Słoński.

Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Poznaniu: prof. Edward Klich.

Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie: prof. Jan Otrębski.

Towarzystwo Nauczycieli Szkół Wyższych: docent Zenon Klemensiewicz.

Związek Nauczycielstwa Polskiego: dr Bronisław Wieczorkiewicz.

Stowarzyszenie Chrześcijańsko-Narodowego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych: dyr. Maria Majewiczówna.

Polskie Towarzystwo Wydawców Książek: dr Jan Piątek.

Związek Dziennikarzy Rzeczypospolitej Polskiej: dr Zygmunt Tempka (Nowakowski), a po jego ustąpieniu dr Karol Irzykowski.

Polska Akademia Umiejętności, mianowicie:

delegat Zarządu: prof. Stanisław Kutrzeba,

delegat Wydziału II: prof. Stanisław Kot,

delegat Wydziału III: prof. Jan Stach,

delegat Wydziału IV: prof. Leon Wachholz,

delegaci Wydziału I (Filologicznego), profesorowie: Adam Kleczkowski, Tadeusz Lehr-Spławiński, Kazimierz Nitsch, Stanisław Pigoń (w ciągu prac zrezygnował), Jan Rozwadowski, Tadeusz Sinko, a po śmierci prof. Rozwadowskiego Julian Krzyżanowski,

delegaci Komisji Językowej: dr Stanisław Jodłowski, dr Henryk Oesterreicher, dyr. Artur Passendorfer, a po jego śmierci prof. Stanisław Szober.

W ten sposób Komitet liczył z początku członków 29, na końcu 27. Przewodniczącym był prof. Rozwadowski, a po jego śmierci prof. Nitsch, zastępcą przewodniczącego dr Szyszkowski, sekretarzami profesorowie Kleczkowski i Lehr-Spławiński, referentem generalnym docent Klemensiewicz.

Na I posiedzeniu, odbytym 21 stycznia 1935, uchwalono szczegółowy regulamin. Postanowił on bezwzględnie, że na pełnym Komitecie nie może zapaść żadna uchwała nie przedyskutowana na podstawie szczegółowego referatu na odpowiedniej komisji; tym sposobem nie mogła wejść na posiedzenie Komitetu żadna sprawa nie przygotowana. Podzielono się na komisje: ogólną, graficzną i słownikową (w Krakowie), grup wyrazowych i wyrazów obcych (w Warszawie), interpunkcyjną (we Lwowie), wydawniczą (najpierw w Krakowie, potem we Lwowie), z zastrzeżeniem, że wszyscy członkowie Komitetu mają być zawiadamiani o posiedzeniach każdej z nich i że na każdym posiedzeniu mają prawo głosu. Postanowiono, że na kilka dni przed posiedzeniem Komitetu członkowie mają dostawać na piśmie wnioski odpowiedniej komisji. Zastrzeżono, że w razie małej większości za jakąś uchwałą na żądanie trzech członków ma ona być powtórnie rozpatrzona na następnym posiedzeniu. Słowem, obrady zostały tak urządzone, by nie mogła zapaść uchwała nie przygotowana i by nikt nie mógł być nią zaskoczony. Zastrzeżono wreszcie zatwierdzenie całości na ostatnim zebraniu. Regulaminu tego ściśle przestrzegano, co więcej, na żądanie paru członków badano powtórnie nawet uchwały zapadłe znaczną większością, albo takie, co do których członkowie mimo regulaminowej możności zastrzeżeń w swoim czasie nie zgłosili.

Zebrań plenarnych odbyło się 6 (w styczniu, czerwcu i grudniu 1935, w lutym, marcu i kwietniu 1936), przeważnie dwudniowych, raz nawet trzydniowe, posiedzeń komisyjnych było około 20, nieraz też dwudniowych, z ośmiogodzinnym zwykle dniem pracy.

Przebieg obrad bywał oczywiście różny. Między zagadnieniami były niektóre niemal niesporne, przyjmowane od razu znaczną większością lub nawet jednomyślnie, inne wprawdzie z pewną opozycją, ale przy powtarzaniu stale z tym samym rezultatem (np. ujednostajnienie końcówki *-ym* na oba rodzaje). Ale były i wahania, uchwały odsyłane powtórnie do komisji i zmieniane, nieraz jednak znów z powrotem zapadające. Nie świadczy to źle o pracach Komitetu, na odwrót, świadczy o braku uprzedzeń tych, co bezstronnie szukali wyjścia z trudności i dawali się przekonywać. Tak np. jedna z najtrudniejszych spraw: typ *Maria*, *Azja*,

była w tej postaci uchwalona już na drugim posiedzeniu, po czym parę razy szukano innych wyjść, by wreszcie przy braku jakiegokolwiek przeciwnego wniosku wrócić do pierwszego rozstrzygnięcia. Wszystkie zagadnienia ogólne przechodziły znaczną większością głosów, jedno jedyne pisanie wielką czy małą literą nazw narodowości miało stale równość głosów, aż na końcu rozstrzygnąć je musiał przewodniczący.

W myśl zasadniczego układu między dwoma naczelnymi instytucjami (Ministerstwem i Akademią) omówiono wszystkie, nawet najdalej idące wnioski, wysuwane w społeczeństwie. Wiele z nich jednak nie zyskało w Komitecie żadnego poparcia. Tu należą: pomysły wprowadzenia zupełnie nowych kształtów zamiast kombinacji liter lub znaczków nad nimi (co by doprowadziło do niemożności przytaczania polskich wyrazów w jakimkolwiek wydawnictwie europejskim); propagowane w pewnych kołach wprowadzenie czeskich *č*, *ř*, *š* zamiast *cz*, *rz*, *sz*; zupełne usunięcie wielkich liter; zostawienie *ó* i *rz* tylko tam, gdzie nie mają oboczności z *o* czy *r* (np. *gwóźdź* — *gwoździa* obok *żułw* — *żułwia*, *morze* — *morski* obok *żucać*); usunięcie *ch*. Z nich wszystkich jedynie ostatni punkt zdawał się mieć z początku widoki powodzenia, wszystkie inne upadły od razu. Ale dobrze się stało, że o nich mówiono: uniknęło się zarzutu, jakoby Komitet nie chciał nawet rozważyć pomysłów, uważanych przez pewne grupy społeczeństwa za pożądane uproszczenie pisowni.

Próbowano z początku ustalić pewne ogólne linie wytyczne, ale prócz przeważającej opinii, by bez koniecznej potrzeby nie naruszać tradycji — którą jednak bardzo różnie rozumiano — nic z tego nie wyszło. — Próbowano ograniczyć się ściśle do pisowni, nie tykać zaś wypadków różnej wymowy, pominąć więc np. wszystkie mówione

wahania między *o* a *ó*, jak *sojka* — *sójka* lub *rość* — *róść*, ale bezwzględnie przeważyło zdanie, że należy przeprowadzić jak najdalej jedność pisania, nie wchodząc w to, czy i jak się ona odbije w wymowie. Zostawiono dowolność tylko tam, gdzie nie można było stwierdzić wyraźnej przewagi jednej formy, ale tylko w jednostkowych wypadkach: dopuszczono np. oboczność *pospiech* i *pośpiech*, ale nie zgodzono się na dowolność w formach gramatycznych *tymi* lub *temi ludźmi*.

Jak powiedziano wyżej, wszystkie dyskusje, nie tylko na posiedzeniach plenarnych, ale i na komisjach, odbywały się na podstawie szczegółowych referatów, z których kilka pojawiło się w druku. Należą tu też pewne artykuły ogłoszone nieco wcześniej, ale w związku z zamierzoną reformą. Tak jedne, jak i drugie zawierają i nowy materiał, czasem po raz pierwszy w pełni zebrany, i szczegółowe rozpatrzenie argumentów. Ponieważ nieraz rzucają one światło na decyzje Komitetu, przeto się je tu wylicza.

T. Boy-Żeleński. „Wieczne zmartwienie“ (o odmianie nazwisk francuskich). Wiadomości Literackie, nr 588 (z 24 II 1935).

— W sprawie odmiany nazwisk francuskich. Poradnik Językowy, 1935/6, zesz. 6.

W. Doroszewski. Łączne i rozdzielne pisanie wyrazów. Sprawozd. T-wa Naukowego Warszawskiego, XVIII (1935) Wydz. I, str. 35.

— Uwagi o pisowni. I. Wymiana *o:ó*. Por. Jęz. 1935, z. 3 i 4.

— Pisanie łączne i oddzielne. Por. Jęz. 1935/6, zesz. 1 i 2.

— Przymiotniki złożone w języku polskim i ich pisownia. Por. Jęz. 1935/6, z. 3 i 4.

S. Jodłowski i K. Nitsch. O pisowni polskich spółgłosek miękkich. Język Polski XVIII (1933), zesz. 2.

K. Nitsch. Pisanie łączne lub rozdzielne. Jęz. Pol. XVII (1932), z. 4.

— Czy pożądana jest zmiana pisowni polskiej na sposób czeski? Jęz. Pol. XVIII (1933), z. 1.

— O niektórych pomysłach zasadniczych uproszczeń polskiej pisowni. Jęz. Pol. XVIII, z. 2.

— Nowy projekt (Pol. T-wa dla Badań Europy Wschodniej) transkrypcji z języka rosyjskiego na polski. Jęz. Pol. XIX (1934), z. 3.

— Najtrudniejsza sprawa ortograficzna (typ *Maria*). Jęz. Pol. XXI (1936), z. 1.

A. Passendorfer. Pisownia wyrażeń złożonych. Por. Jęz. 1935/6, z. 6.

T. Sinko. Projekt pisowni imion i nazw greckich i łacińskich w języku polskim. Por. Jęz. 1935/6, z. 1, 2 i 3[1].

S. Słoński. Pisownia wyrazów słowiańskich w języku polskim. Por. Jęz. 1935, z. 5.

Ale wymienienie tylko prac drukowanych krzywiłoby obraz prac Komitetu. Bardzo gruntownych referatów dostarczyli m. i.: dr S. Jodłowski (o całości interpunkcji), doc. Z. Klemensiewicz (w sprawie *h* i *ch* i w sprawie *kie*, *gie* czy *ke*, *ge*), prof. T. Lehr-Spławiński (o końcówkach *-ym -em*). A i poza autorami referatów byli przecie członkowie Komitetu, co niezwykle wytrwale i czynnie brali udział w obradach, zwłaszcza pp. Irzykowski,

[1] Częściowo oparty na „Uchwałach Komisji dla transkrypcji nazwisk greckich", wydanych do swego wewnętrznego użytku przez Polską Akademię Umiejętności w r. 1930; referentem był wtedy prof. Ludwik Piotrowicz.

Kleczkowski, Kleiner, Oesterreicher, Otrębski, Pigoń, Saski, Szyszkowski, Taszycki, Wasiutyński.

Z pełnych posiedzeń Komitet rozsyłał do prasy komunikaty, publikowane też w Języku Polskim: t. XX, str. 46, 93 i 143, t. XXI, str. 48, 49 i 78. Niestety, mimo to nierzadko pojawiały się w czasopismach uwagi, dowodzące, że ich autorowie woleli atakować bez informowania się. Przegląd tej, w znacznej mierze nie budującej dyskusji podali w Języku Polskim: najpierw K. Nitsch p. t. „Reforma ortografii" (XX 25), potem Z. Klemensiewicz p. t. „Walka o ortografię" (XX 48 i 110, XXI 81).

Tak więc Komitet ukończył swe prace zasadnicze, sam to uznał, a wobec zatwierdzenia ich przez Ministerstwo W. R. i Oświecenia Publicznego (nr II Pr 3806/36 z 24 czerwca 1936) nic w nich już zmieniać nie może. Nie rozwiązał się jednak definitywnie z dwu powodów. Obojętnym dla praktycznego bieżącego życia jest fakt nieukończenia jeszcze prac przez komisję wydawnictw dawniejszych autorów. Ale zawsze zajść może potrzeba rozstrzygnięcia jakiegoś pominiętego szczegółu, zaliczenia go do tej czy innej kategorii. W takich jednostkowych czy zapomnianych sprawach Komitet będzie się jeszcze zbierał (w wystarczającym komplecie jednej trzeciej), ale bez prawa decydowania w jakichkolwiek sprawach zasadniczych. Uwagi co do takich pominiętych szczegółów, co do jakichś drobnych sprzeczności prosimy nadsyłać Komitetowi pod adresem Akademii.

Oddając w ręce społeczeństwa rezultat półtorarocznej działalności, Komitet może śmiało powiedzieć, że wykonał ją na podstawie gruntownych studiów fachowych a z czynnym udziałem wybitnych przedstawicieli różnych działów polskiej kultury. Może obiektywnie stwierdzić, że nie było jeszcze w Polsce (prócz chyba owej Deputacji T-wa Przy-

jaciół Nauk Warszawskiego z r. 1830) reformy ortograficznej, opartej na tak wyczerpujących, z taką pracą połączonych rozważaniach. Oby przetrwała choćby kilka pokoleń.

Kraków, 30 czerwca 1936.

Kazimierz Nitsch
przewoniczący Komitetu.

UCHWAŁY KOMITETU ORTOGRAFICZNEGO

I. Zasady ogólne

W stosunku do dotychczasowych systemów nie wprowadza się żadnych nowych liter, nie tylko wykraczających poza alfabet łaciński, ale nawet polegających na dodawaniu do nich nowych znaków diakrytycznych, w szczególności czeskich „daszków“ (*č*, *š*, *ř*); pozostaje się przy kombinacjach *cz*, *sz*, *rz*. Także na oznaczanie miękkości przed samogłoskami zostaje *i*, a więc pisownia typu *ciasto*, *niesiemy*, a nie *ćasto*, *ńeśemy*.

Pozostaje się przy tradycyjnej dwoistości oznaczania głosek *u*, *ż*, *ch* w pewnych razach przez *u*, *ż*, *ch*, w innych przez *ó*, *rz*, *h*, mimo że dla ogromnej większości mówiących kulturalnym językiem polskim jest to różnica wyłącznie wzrokowa. Co do *ó* i *rz* utrzymuje się tę dwoistość nie tylko tam, gdzie ją podpierają oboczności w rodzaju *nóż* : *noże* lub *morze* : *morski*, ale też tam, gdzie nie ma ona dziś żadnego uzasadnienia poza tradycją, jak np. w *kłótnia* lub *rzucać*.

Samogłoski

Ze względu na pożądaną jak największą jednolitość pisowni nawet tam, gdzie w języku mówionym istnieją równowartościowe odmianki, najczęściej natury regional-

nej, gdzie się więc ma nieraz do czynienia nie ze sprawą pisowni, ale z właściwościami gramatyki lub słownika, wprowadza się jedną pisownię we wszystkich wypadkach, w których się da stwierdzić wyraźną przewagę pewnego sposobu mówienia. Dotyczy to w niewielu wyrazach *ż*, *rz* czy *h*, *ch*, w licznych natomiast — dotychczasowych wahań pisowniowych co do *o*, *ó*, *u*.

Postanowiono więc pisać przez *o*: *anioł, chłodnąć, chłodzić, coś, dojść, doktor, dolny, dom, dorożka, fetor, gąsior, głownia, Grzegorz, humor, indor, jednakowoż, kaczor, klasztor, kołowrotek, kompot, koń, koronka, ktoś, mowny (wymowny, rozmowny* ale *małomówny, prawdomówny), mrowisko, ogrojec, on, orka, ostrożny, ośmiu, pierścionek, poziomka, półszosta, półsiodma, półosma, probierz, probówka, rolnik, rzeszoto, słowny, słownik, sojka, solniczka, spojrzeć, społeczny, społeczeństwo, stolnica, stopka, stos, stosować, stosunek, syrop, szkolny, tabor, węgorz, włosień, włosienny, włosiennica, wojsko, zbrojny, zdolny, zwrot, zwrotka, żywioł*; przez *ó*: *bóść, bóżnica, chór chóru, cóż, dwóch* (ale *dwu*), *kołowrót, któż, mozół, mórg, na umór, mózg mózgu, nóżka, odór, owóż, podkówka, po cóż, później, protokół protokołu, próba, próbka, próbny, próbować, przyjaciółmi, róść, rybołówstwo, spódnica, tchórz tchórza*. Oboczność zostaje w wyrazach: *bolu* i *bólu, dwom* i *dwóm, dzioba* i *dzióba* (z pokrewnymi *dziobek* i *dzióbek, dziobać* i *dzióbać*...), *kolczyk* i *kólczyk, kościołek* i *kościółek, krasomowstwo* i *krasomówstwo, mowca* i *mówca, owdzie* i *ówdzie, pierworodztwo* i *pierworództwo, rozproszyć* i *rozprószyć, stokrotka* i *stokrótka, włosie* i *włósie, wskroś* i *wskróś, żłobek* i *żłóbek*.

Z wahań między *o* a *u* ustala się:

o w: *okoń, tytoń*; *boazeria, toaleta, woal*; *korytarz, szorować, taboret, tamborek*;

u w: *legumina, tłumacz, tłumok*; *buduar, peniuar, repertuar, rezerwuar, trotuar*; *kurtuazja*; *kurtyna, maruder*.

Z wahań między *ó* a *u* zdecydowano się na *ó* w *róż różu*, na *u* w: *bruzda, chrust, dłuto, Jakub* (ze względu na jednolitość ze starą formą *Kuba*), *płukać, skrudlić, żuraw* i w ich pochodnych, jak *bruździć, chruściel, żurawina*; *kłuć, kłuty*... i *pruć, pruł, pruła*... ze względu na *kłuję, pruję*; *skuwka* ze względu na *kuć, zasuwka* — na *suwać*.

W zgodzie z dzisiejszym poczuciem etymologicznym pisze się *mrzonka* i *pasożyt*. — Zachowuje się różnicę między *żnie* (*żąć, dożynać*; sierpem) a *rznie* (*rznąć, dorzynać*; piłą, nożem, liczne przenośnie), przy czym dopuszcza się oboczność *rżnie, rżnąć, rżnięty* bez przypisywania jej jakiegoś koniecznego odcienia znaczeniowego.

ą — *on, om*; *ę* — *en, em*

Litery *ą* używamy:

a) w wyrazach rodzimych, jak *gąbka, mącić, mątwa, krąg*;
b) w wyrazach zapożyczonych, ale mocno przyswojonych: *brąz* (aliaż i kolor), *flądra, ląd, pąsy, pąsowy, plądrować, stągiew*;
c) w końcówce 3. os. liczby mnogiej cz. ter., np. *idą, piszą, czytają*, oraz w narzędniku l. poj. *dobrą matką, pieśnią, wojewodą*, wbrew dialektycznej wymowie *idom z matkom* lub *ido z matko*.

Liter *on, om* używamy:

a) w wyrazach zapożyczonych, np. *kompromis, kombinacja, konkurs, kongruencja, koncha, konwalia, kontusz, kondemnata, konserwa, Ontario, Tulon, legion*;
b) w wyrazach rodzimych piszemy *-on-* przed przyrostkiem *-ka, -ko*, np. *plecionka, słonko*, chociaż

wielu Polaków wymawia to *-onk-* tak samo jak w wyrazie *łąka*.

Litery *ę* używamy:

a) w wyrazach rodzimych, jak *ręka, dębowy, często*;

b) w wyrazach zapożyczonych, ale mocno przyswojonych: *bękart, cęgi, cętka, dzięki, frędzla, gręplować, Jędrzej, kolęda, mętlik, pędzel, pręgierz, tręzla, wędrować*.

Liter *en, em* używamy:

a) w wyrazach zapożyczonych, np. *cembrować, pensja, sens, benzyna, kalendarz, emblemat, stempel*;

b) w wyrazach rodzimych piszemy *-en-* przed przyrostkiem *-ka, -ko*, np. *panienka, okienko*, chociaż wielu Polaków wymawia tu *ę* tak samo jak w wyrazie *lęk*;

c) *-em* piszemy w 1. os. l. poj. czasowników: *jem, wiem, śmiem, umiem, rozumiem*, zresztą w tych formach stale *-ę*.

Na osobną uwagę zasługuje pisownia wyrazu: *tętent*.

Ustala się *ę* w następujących wyrazach: *mężczyzna, piękny, piętro, paszczęka, szczęka, stębnować*.

Spółgłoski

Wbrew wahaniom wymowy między *s — sz — ś* pisze się jednolicie:

przez *s*: *muskuł, skandal, skarpetka, skrofuły, skrupuł, smalec, sport, stangret, stelaż, stempel, stora, strucla, strudel, stukać*;

przez *sz*: *musztra, paszport, szkaplerz, szkarlatyna, szkielet, szkopuł, szkorbut, szkontrum, szla, szlaban, szlachta, szlachtuz, szlam, szmelc, szperka, szpic* (ale *spiczasty*), *szpieg, szpik, szpikulec, szpilka, szpinak, szprycha, szreń, szron, sztaluga, sztokfisz, Sztokholm, sztolnia, sztorc, warsztat*;

przez *ś* (ewent. *si*): *czereśnia, koślawy, sierść, ślamazarny, ślaz, Śląsk, ślę, ślub, śluz, śnice, śreżoga, śruba, śrut, wiśnia*.

Dowolności: *seplenić* i *szeplenić, skarpa* i *szkarpa, urwis* i *urwisz*.

s z lub *ś ź* przed wargowymi miękkimi

Na początku wyrazów pisze się:

s przed *fi*, np. *sfiksować, Sfinks*;

z przed *bi*, np. *zbiec, zbiór*;

ś lub *z* przed *mi* i *wi* według wymowy, np. *śmiech, śmigus... zmiąć, zmienić..., świadek, święto, Świsłocz..., związać, zwierciadło, zwierz...*;

przed *pi* zasadniczo *s*, np. *spiąć, spiętrzyć, spinka, spisek, spichlerz, spichrz, spiczak, spiczasty, Spisz, spiż, spiżarnia*, stare *po- prze- u-spieć*; wyjątki: *śpiew* i *śpi* z pochodnymi, jak *śpiewać, śpiączka, śpioch*; dowolność: *pospiech, pospieszny, spieszny, spieszyć* i *pośpiech, pośpieszny, śpieszny, śpieszyć*, ale *spieszyć (kawalerię)*.

W środku wyrazu pisze się zawsze *s z*, np. *kosmiczny, nazwisko, Wyspiański, w izbie, w pasmie, w zaspie*, też *o idealizmie, realizmie, w spazmie...*; jedyny wyjątek: *piśmienny* i *na piśmie*.

Nie dotyczy to tych wyrazów rodzimych i zapożyczonych, które w nowszej polszczyźnie mają w tym położeniu *sz, ż*, jak *żbik, żmija* czy *szpieg, szpilka, szpital, szminka*.

Przedrostek *z-*

pisze się przed bezdźwięcznymi twardymi jako *s-*, przed bezdźwięczną miękką *ć (ci)* jako *ś-*, przed dźwięcznymi jako *z-*, np. *sprawa, sprzedać, sprzede mnie, stok, stoczyć stąd, skrzyczeć, skąd, sczernieć, sczesać..., ścisnąć, ściemnieć, ścierać, ścierka..., zbawić, zdarzenie, zguba, zrzynać, zżąć,*

żżynać... i *zjechać, zlepić, zniżyć, zdzierca, zdzierać, zdziwić.* (Pisze się też *Zdzisław*, natomiast *źdźbło, źrebię, źrenica, źródło*).

W wymowie słyszy się nieraz *ździerca, ździwić*, regionalnie nawet *źjechać* i *źlepić*, ale jednostajność i prostota pisowni da się tu osiągnąć tylko przez ogólne w piśmie przed dźwięcznymi *z-*.

Wyjątek stanowi *z-* przed literami: *s* (w wymowie przed *s sz ś*) i *h* (u większości kresowców zgodnie z wymową), np. *zsunął, zszedł, zsiał, zhańbił, zheblował.*

Przedrostek *roz-* zachowuje wszędzie swe *z*, np. *rozprawa, roztocze, rozkaz, rozsypać, rozszerzyć, rozsiedlić, rozczesać, rozciąć.*

ke, kie i *ge, gie*

a) Obce *ke* oddaje się po polsku normalnie przez *kie*, np. *kielich, kier, kierat, kiermasz, kiesa, bankiet, bukiet, ekierka, krokiet, lakier, likier, mankiet, markietanka, pukiel, rakieta*, z wyjątkiem wyrazów: *dżokej, dżokejka, hokej, jankes, kedyw, kefir, kelner, kelnerka, kepi, keson, poker.* Przepis ten nie przesądza pisowni obcych terminów technicznych.

b) W wyrazach zapożyczonych *ge* oddaje się zasadniczo przez *ge*, np. *algebra, Alger, apogeum, hegemonia, wegetacja, gest, legenda, sugestia, gencjana, przedgangesowy, Niger, Genewa, Genua, Gerwazy, geszefciarz.* Tak się też pisze liczne zapożyczenia grecko-łacińskie z *gen, geo*, np. *geografia, geneza, psychopatogenia.*

W nielicznych tylko zapożyczeniach pisze się *gie*, mianowicie:

a) w rzeczownikach obcych pospolitych zakończonych w mianowniku na *-giel, -gier, -gierz*, np. *cyngiel, kwargiel, magiel, margiel, rygiel, żagiel*; *blagier, lagier, ogier, szwagier, ugier*; *pręgierz*; także w pochodnych, np. *żagielek, szwagierek, blagierek*;

b) w wyrazach: *algierka*; *Angielka, angielski, angielszczyzna*; *Archangielsk*; *ceregiele*; *giełda*; *giemza*; *Gierlach*; *giermek*; *Giewont*; *higiena*; *jurgielt*; *magierka*; *megiera*; *Walgierz*; *Żegiestów* i pochodnych;

c) w nazwach własnych pochodzenia litewskiego, jak *Jagiełło, Giedymin, Olgierd, Giełgud, Gieraniony.*

Pozostawia się w piśmie istniejące oboczności wymawianiowe wyrazów: *agent* i *ajent, generał* i *jenerał*, jako też ich pochodnych, bez łączenia z tym różnic znaczeniowych, które się wyrobiły tylko przy: *rejent* ‘notariusz’ — *regent* (państwa).

Pomniejsze wahania głoskowe

Ustala się jako jedyne formy:

z *o*: *kocioł kociołek, kozioł koziołek koziołkować, osioł osiołek*; *wlokę wlókł wlokła, oblokę oblokła...*; ale *piekł, zrzekł się...*

z *e*: *ćwiek, ćwieczek*;
siedem, osiem z pochodnymi, jak *siedemnaście, osiemdziesiąt...*
mieszać z pochodnymi, jak *mieszanka, pomieszać...*

z *y*: *tyrpać, dyrdać, w dyrdy.*
po- wy- sylać, od- dychać, -dychanie...
hydra, hymn, hymen i pochodne, gdy zresztą po *h* tylko *i*, np. *higiena, hipoteza, hiperbola.*

z *i*: *wymachiwać, przedmuchiwać, podsłuchiwać...*
chichot, chichotać, gdy zresztą w rodzimych tylko *chy-*, np. *chybić, chytry*, w obcych tylko *chi-*, np. *chimera, chiromancja.*

z *h*: *druh, druhna.*

z *k*: *krosta, paznokieć.*

z *ch*: *puchar, puchacz*; *chrząkać, szturchać*.
z *f*: *sfora, niesforny*; *brytfanna*.

W zakresie grup spółgłoskowych:

społeczny, społeczeństwo, społem; *spójnia, spójnik*; *spółgłoska*; *spółka, spółkować, spółkowy* — natomiast *wspólny, wspólnie, wspólnik*; ze złożeń mają *spół-* tylko *spółdzielnia, spółdzielczy, spółdzielczość* — wszystkie inne *współ-*, np. *współczynnik, współczucie, współzawodnik*...

dowództwo, pierworództwo: *pierworodztwo, wychodztwo*: *wychodźstwo* (nie *wychodźtwo*).

zwycięzca, ciemięzca, krzywoprzysięzca, ale *cudzołóżca, drapieżca, łupieżca, domokrążca*.

W czasownikach na *-tać* po spółgłosce i na *-otać* dopuszczone są formy z *c* i z *cz*, np. *depce* i *depcze, szepcąc* i *szepcząc, szepc* i *szepcz, chichoce* i *chichocze*.

Rzeczowniki typu *aleja, idea*

Z rzeczowników pospolitych przez *-eja* piszą się: *aleja, epopeja, onomatopeja*, przez *-ea*: *farmakopea, gwinea, idea, kamea, orchidea, teodycea*... Zależnie od mianownika l. p. pisze się w mianowniku l. mn. *-eje* lub *-ee*; natomiast w dopełniaczu tak l. p. jak l. mn. obowiązuje zawsze *-ei*, a więc: *tej* i *tych alei, epopei, gwinei, idei*.

-eja czy *-ea* imion własnych podane są w słowniku.

Wyrazy obce typu *Maria, diecezja*

W wyrazach tych, głównie zapożyczonych bezpośrednio lub pośrednio z języków greckiego lub łacińskiego, lub też urobionych na ich wzór najczęściej na oznaczenie pojęć naukowych i technicznych, słyszymy dziś najczęściej *ja* lub nawet *'a* (*a* z poprzedzającą miękką), ale nierzadko też *-ija* lub *-yja*, przy czym *a* oznacza tu jakąkolwiek samogłoskę. W zgłoskach końcowych mówi się zwykle *Marja*, ale jeszcze i *Maryja*, zwykle *Dańja, Biblja* lub nawet *Bibl'a, guberńa*; w zgłoskach środkowych obok najczęstszego może *ja* bywa też *'a* i *yja*, np. *bibloteka, austryjacki*; w początkowych różnie brzmią nieraz nie tylko wyrazy o tej samej pierwszej cząstce, np. *djalog* obok *dijagram*, ale nawet ten sam wyraz różnie u różnych osób, np. *djeta, dijeta* lub *dyjeta*, a w niektórych z nich, jak *bijograf*, nigdy nie ma połączenia: *spółgłoska* + *j* + *samogłoska*. Zależy to od różnych czynników: miejsca w wyrazie, jakości i ilości poprzedzających spółgłosek, epoki przyswojenia danego wyrazu i częstości jego używania, co, złączone z różnicami regionalnymi, a nawet indywidualnymi, wywołuje taką gmatwaninę, że pisownia zupełnie zgodna z wymową musiałaby być nadzwyczaj skomplikowana, jeśliby się w ogóle dała ułożyć. Każda ortografia musi tu być konwencjonalną — idzie tylko o to, by była jak najprostszą. Uchwalona zasada brzmi:

W wyrazach typu *Maria, diecezja* pisze się stale *i*, z wyjątkiem po *c, s, z*, po których — dla uniknięcia fałszywej wymowy *Frańća, paśa, dieceźa* — pisze się *j*. Piszemy więc: *emocja* i *emocjonalny, Cjaksares, pasja* i *pasjonat, sjesta, Azja* i *azjatycki*, ale *biologia* i *symbioza, pietyzm, ekspiacja, pianino* i *fortepian, wiatyk* i *awiacja, Batawia, fiołek, miazmat, chemia, demiurg, tiara, Antiochia, diabeł, dieta, diurnista, Holandia, Triest, triera, Maria* i *mariański, Austria* i *austriacki, liana, Biblia* i *biblioteka, Kiachta, Hieronim, giaur, orgiastyczny* i *orgia, kochia*, wreszcie *Niagara, koniektura, koniugacja, mania* i *maniak, Dania*. W dwóch wyrazach dozwolona jest oboczność: *Maria* i *Maryja, triumf* i *tryumf*.

Dania i *mania* rażą niektórych ludzi niby-identycznością z *daniami* i *Manią*, niesłusznie, bo: 1) różnie się

piszą *Mania* a *mania*, *Dania* a *dania*, 2) pisownia *manja* i *Danja* (też niefonetyczna, bo się mówi *mańja* i *dańja*) pociągałaby za sobą albo pisownię *manjera*, *kosynjer*, *inżynjer* albo szereg szczegółowych przepisów co do pisowni *nj* a *ni*, co by było o wiele większą niewygodą. W całości nowa pisownia nie każe myśleć, czy się ma zgłoskę początkową czy środkową (dotąd *dieta* ale *kordjalny*), czy zgłoska środkowa nie może być w innym połączeniu początkową (dotąd *symbioza*, chociaż w środku, bo *biolog*), czy wyraz jest rodzimy czy przyswojony (dotąd *skrobia* ale *szalwja*), czy samogłoska poprzedzona jest jedną czy dwoma spółgłoskami (byli tacy, co proponowali *florjański* ale *austryjacki*)...

Wyjątki: 1) Dwuzgłoskowe wyrazy zaczynające się od *c*, *s*, *z*, które by się przez pisownię przez *j* stały jednozgłoskowymi, pisze się przez *yj*; są to: *cyjan*, *Syjam* i *Syjon*, oczywiście z pochodnymi.

2) Poza *c s z* pisze się *j* po spółgłoskach kończących przedrostki *ob-*, *od-*, *nad-*, *pod-*, *przed-*, *w-*, oczywiście też *z-*, *wz-*, *roz-*, np. *objawić*, *odjechać*, *nadjechać*, *podjazd*, *wjazd*, *rozjaśnić*. Tutaj jedyny wyjątek: *obiad*.

Uwaga. Dla znacznej części Polaków, nie rozróżniającej w wymowie *pia*, *bia*, *fia*, *wia*, *mia* od *pja*, *bja*, *fja*, *wja*, *mja*, potrzebne tu jest prawidło co do pisania przypadków zakończonych na *-i*. Brzmi ono: „Gdzie po *p*, *b*, *f*, *w*, *m* jest w mianowniku *-ia*, tam w przypadkach na *-i* pisz *-ii*, np. *sepii*, *Arabii*, *Zofii*, *Mołdawii*, *Bolszewii*, *szałwii*, *chemii*, z wyjątkiem rzeczowników: *głębia*, *rękojmia*, *skrobia*, *stulbia*, *ziemia*, *hrabia*, *margrabia*, *burgrabia* i nazw miejscowych polskich na *-pia*, *-bia*, *-wia*, *-mia*, np. *Gorzupia*, *Krobia*, *Karwia*, *Igołomia*, które tu mają jedno *-i*, a więc *głębi*, *ziemi*, *Karwi*, *Igołomi*..."

Ponieważ prawie wszyscy Polacy odróżniają w wymowie *ńa*, *ńe*... od *ńja*, *ńje*..., więc prawidło co do pisania *-ni* czy *-nii* nie jest właściwie potrzebne: *bania* wymawia się *baňa*, ma więc w dopełniaczu *bani* (= *bańi*), *agonia* wymawia się *agońja*, ma więc w dopełniaczu *agonii* (= *agońji*). Zatraca się to rozróżnienie, gdy przed *-nia*, *-ni*... jest spółgłoska, ale wtedy pisze się zawsze *-ni*, np. *wialni*, *piekarni*, *guberni*, *Komborni*; tylko obce imiona własne i tu mają *-nii*, np. *Kalifornii*, *Owernii*, *Polihymnii*. (Gdyby komuś była potrzebna taka regułka także co do *-ni* po samogłoskach, to by brzmiała: „Po samogłosce pisze się *-ni*: w rzeczownikach zdrobniałych, jak w *Mani*, *Hani*, *Heni*, *babuni*, *ciotuni*..., w *bani*, *łani*, *toni*, *pustyni*, *świątyni*, wreszcie w polskich nazwach miejscowych, przeważnie na *-inia*, *-ynia*, np. *w Gdyni*, *Drogini*, *Przegini*, *Jani*..., w innych zaś *-nii*, np. *astenii*, *atonii*, *harmonii*, *kolonii*, *petunii*, *Kolonii*, *Uranii*..., ew. w dop. l. mn. *kolonij*, *petunij*..., o czym poniżej").

Całe to prawidło bynajmniej nie jest rezultatem pisowni obcych wyrazów przez *-ia*. Potrzebne ono było również przy pisowni przez *-ja*... tylko że nie było sformułowane. I wtedy się często pytano: *szałwia* czy *szałwja*, *szałwię* czy *szałwję*? *Alwernia*, *w Alwerni* czy *Alwernja*, *w Alwernji*? *zawadjaka* czy *zawadiaka*? itp. Różnica jest ta, że wtedy potrzebne było we wszystkich przypadkach, teraz zaś tylko w przypadkach na *-i*.

Dopełniacz liczby mnogiej tego typu jest w zasadzie równy dopełniaczowi liczby pojedynczej, a więc *tej* i *tych racji*, *tej* i *tych kompanii*, bo swobodny język mówiony różnicy tu nie ma. Ponieważ jednak względy pozajęzykowe, zwłaszcza w stosunkach naukowych, technicznych, administracyjnych, nieraz tego rozróżnienia wymagają, a rozróżnienie przez dodanie przy-

dawki może być stylistycznie niezręczne, przeto w razie potrzeby wolno te różnice zaznaczać, pisać np. o *posiedzeniach komisyj*, o *pomieszczeniu kompanij piechoty*. W tym wypadku po spółgłoskach *t, d, s, z, c, r* jest *-yj*, po innych *-ij*; praktycznie można się też kierować formami zdrobniałymi: *komedyjka* — *linijka*. Przy rzeczownikach używanych tylko w liczbie mnogiej potrzeby tej nie ma, pisze się więc: *bakalii, ferii, wakacji* itp.

Narzędnik i miejscownik l. p. jako też narzędnik l. mn. deklinacji zaimkowej i przymiotnikowej

Dla usunięcia wciąż masowo występujących błędów znosi się w wymienionych przypadkach zaimków i przymiotników rozróżnianie rodzajów. Ma się więc pisać: *tym dobrym człowiekiem, w tym dobrym człowieku* i *tym dobrym dzieckiem, o tym dobrym dziecku*; *tymi dobrymi ludźmi, kobietami, końmi, krowami, cielętami*.

Takież końcówki mają rzeczowniki pospolite odmiany przymiotnikowej — której wystarczającą wskazówką jest końcówka dopełniacza *-ego* —, np. *czesne, mostowe, pogłówne, poradlne*, mające więc w narz. i miejsc. l. p. formę *czesnym, pogłównym*.

Wyjmują się od tej zasady:

1. Nieliczne znieruchomiałe przysłówki, mianowicie: czasowe *potem, przedtem, wtem* i wnioskujące *zatem* (= więc). Pisze się zaś *im* — *tym*, bo przy pisowni *im* — *tem* trzebaby dalszych wyjątków, mianowicie *czem, tem samym...*; a więc: *im gorzej, tym lepiej*; *czym dalej, tym lepiej*; *tym samym* (= przez to samo) *będzie łatwiej*.

2) Nazwy miejscowości rodzaju nijakiego, zakończone na *-e*, złożone z jednego lub kilku członów, odmieniających się przymiotnikowo. Zachowują one *-e*,

np. *w Zakopanem, w Równem, w Skolem, w Górnem Bystrem, w Wysokiem Mazowieckiem*. Ale jeżeli choćby jeden człon nazwy ma odmianę rzeczownikową, to towarzyszące mu z odmianą przymiotnikową pisze się zgodnie z zasadą, np. *w Nowym Mieście, w naszym Morzu Bałtyckim* jak *w tym mieście, w zimnym morzu*.

Nazwiska na *-e*, jak *Linde, Bandtkie*, np. w *Lindem*.

Pisanie łączne lub rozdzielne grup wyrazowych

Przyjęto dwie zasady ogólne: 1) We wszystkich spornych przypadkach wzięto jako podstawę pisanie rozłączne, od czego jednak okazały się koniecznymi wyjątki, ujęte czy to jako zasada gramatyczna, czy też jako wyrażenia jednostkowe; (p. niżej C 1, 2, E 2, F 3); 2) uznano, że dla dopuszczenia wyjątku nie mogą być wystarczającym powodem ani: a) jakby jednowyrazowy akcent (np. *nanic, nato* z akcentem na *na*, które mimo to zostawiono w pisowni rozdzielnej), ani b) możliwość dwojakiego znaczenia (np. zawsze *z góry*, gdy dotąd było *z góry jechać* obok *zgóry płacić*; nieliczne wyjątki dopuszczone są tylko wtedy, gdy są wyraźnie podane, np. *nad to* i *nadto*, *to też* i *toteż* lub imiesłowy czy przymiotniki z *nie*).

A. Pisownia przymiotników złożonych.

1. Kładzie się łącznik między członami:

a) przymiotników złożonych z członów znaczeniowo równorzędnych (czego znakiem bywa możność zastąpienia łącznika przez *i*), np. *biało-czerwony* (sztandar), *rosyjsko-japońska* (wojna), *historyczno-literacki* (*historyczny i literacki*, np. wydział), *matematyczno-przyrodniczy*; tu należą terminy anatomiczne, jak *grdyko-gardłowy, krzyżo-biodrowy*, i geograficzne, jak *południowo-wschodni*. Wyjątkowo: *żelazobetonowy* i *głuchoniemy*, ale *głucho-ciemny*.

b) terminów g e o g r a f i c z n y c h, których pierwszym członem jest: *północno-*, *południowo-*, *wschodnio-*, *zachodnio-*, *środkowo-*, *górno-*, *dolno-*, a więc np. *północno-europejski*, *południowo-słowiański*, *środkowo-europejski*, *górno-łużycki*, ale np. *czarnomorski*.

c) każdego przymiotnika złożonego z w i ę c e j niż d w u c z ł o n ó w, które są z wyjątkiem ostatniego pniami imiennymi, zakończonymi na *-o*, np. *staro-cerkiewno-słowiański*, *staro-wysoko-niemiecki*, *północno-wschodnio-europejski*, *biało-czerwono-zielony* (ale oczywiście: *przednoworoczny*, *przykręgosłupowy*).

2. Wszystkie inne p r z y m i o t n i k i złożone pisze się r a z e m, np. *bezbronny*, *wczesnojesienny*; *prawdomówny*; *szczeropolski*, *skrytobójczy*, *górnobrzmiący*; *osiemnastoletni*; *niebieskooki*; *historycznoliteracki* (odnoszący się do *historii literatury*); *ciemnoczerwony*, *złocistoczerwony* (*czerwony* o połysku *złocistym*); *męskoosobowy* (rodzaj).

Uwaga: W wyrażeniach typu: *bardzo ładny*, *czysto polski*, *rdzennie germański*, *wielce szanowny* pierwszy wyraz nie jest częścią złożenia, ale przysłówkiem określającym przymiotnik.

3. Wyrażenia, w których p i e r w s z y m s k ł a d n i k i e m j e s t p r z y s ł ó w e k, a d r u g i m i m i e s ł ó w c z y n n y na *-ący* l u b b i e r n y na *-ony*, *-ny*, *-ty*, piszą się r o z d z i e l n i e, np. *wysoko latający*, *głęboko osadzony*, *ostro kuty*. Wyjątek: *jasnowidzący* w znaczeniu *jasnowidz*.

B. F o r m y e n k l i t y c z n e:

1. Formy czasownikowe: *bym*, *byś*, *by*, *byśmy*, *byście* pisze się r a z e m z osobowymi formami czasowników, np. *robiłbym*, *widziałby*, *bylibyście*, i jako części spójników i partykuł, np. *aby*, *ażebym*, *żebyś*, *iżbyście*, *gdyby*, *chociażby*, *jakby*, *jakobyś*, *czyby*, *czyżby*, *niechajby*, *niby*, *oby*. We wszystkich innych wypadkach pisze się je r o z d z i e l n i e, np. *do Krakowa byście pojechali*, *już bym tego nie zrobił*, *w tym ubraniu byś na bal nie poszedł*, *siedzieć by nie chciał*, *dobrze by się trzeba namyślić*.

2. Końcówki *-(e)m*, *-(e)ś*, *-(e)śmy*, *-(e)ście* pisze się r a z e m bez względu na to, z jaką częścią mowy się łączą, np. *robiłem*, *czytaliście*, *człowiekam widział*, *dobrześ zrobił*, *dobryście dali przykład*, gdyby jednak mogło powstać nieporozumienie albo gdyby takie połączenie raziło, wolno użyć ł ą c z n i k a, np. *cel-em pośmiewiska (jestem cel)*, *konia-ście nie widzieli? bratu-ś przecie dał*.

C. 1. R a z e m pisze się wszystkie p r z y i m k i złożone: a) z samych przyimków, jak *ponad*, *popod*, *poprzez*, *spod*, *sponad*, *spoza*, *sprzed*, *zza*; b) z przyimka w połączeniu z częścią rzeczownikową *-bok*, *-czas*, *-koło (koła)*, *-miast*, *-między*, *-wnątrz*, np. *obok*, *dookoła*, *zamiast*, *spomiędzy*, *zewnątrz*, a nadto *wbrew* i *wskutek*. Inne nowe przyimki pisze się rozdzielnie, np. *za pomocą*, *z powodu*.

2. Przyimki z zaimkami nie stanowiącymi osobnej zgłoski pisze się r a z e m, np. *nadeń*, *przezeń*, *doń*.

3. Przyimki *beze*, *nade*, *ode*, *pode*, *przede*, *we*, *ze* piszą się o s o b n o: *beze mnie*, *ode mnie*, *pode drzwiami*, *przede dniem*, *przede wszystkim*, *we mnie*, *ze mną*.

D. 1. R a z e m piszą się p a r t y k u ł y i k o ń c o w e c z ą s t k i w y r a z ó w: *-że*, *-ż*, *-ąd (-inąd)*, *-kolwiek*, *-kroć*, *-li*, np. *idźże*, *idźcież*, *tenże*, *ciż* (co innego spójnik *że*, np. *bodaj że go nie widział*, *chyba że*); *dotąd*, *dopokąd*, *poniekąd*, *stąd*, *zewsząd*, *znikądinąd*; *gdziekolwiek*, *jakkolwiek*, *ktokolwiek*, *skądkolwiek*; *częstokroć*, *dwakroć*, *kilkakroć*; *azali*, *jeśli*, *znaszli ten kraj?* Z pisownią *-kroć* łączy się też łączna pisownia liczebnikowych cząstek *-naście*, *-dziesiąt*, *-set*, np. *piętnaście*, *sześćdziesiąt*, *sześćset*, *kilkuset*.

2. R o z d z i e l n i e piszą się p a r t y k u ł y i k o ń-

cowe cząstki wyrazowe: *no, to, też, bądź, indziej*, np. *chodź no, już to — już też, którą to kobietę widziałem; gdzie bądź, kiedy bądź, ktokolwiek bądź; kiedy indziej, nigdy indziej*. Do *to* odnosi się to tym bardziej wtedy, gdy nie jest partykułą, ale zaimkiem, np. *jest to, był to*...

E. Wyrażenia składające się z dwu lub kilku wyrazów, najczęściej z przyimka i rzeczownika, przymiotnika, przysłówka, zaimka, pisze się zasadniczo rozdzielnie, bez względu na ich znaczenie pierwotne czy przenośne. Wyjmuje się jednak szereg wypadków, których pisownia łączna jest ustalona dłuższą tradycją.

1. W obrębie wyrażeń przysłówkowych złożonych z przyimka i zwłaszcza przymiotnika czy zaimka, które się według tej zasady piszą rozdzielnie, dadzą się ująć następujące typy:

a) *bez, do, od, z, za* z dopełniaczem deklinacji rzeczownikowej typu: *bez mała, do cna, do niedawna, do syta, od dawna, z angielska, z chłopska, z cicha, z daleka* (też *z dala*), *z tak daleka, z głupia, z grubsza, z rzadka, za świeża, za widna*. Wyjątek stanowią: *zgoła, zwolna* (których znaczenie odbiegło od znaczenia przymiotników *goły* i *wolny*) i *niespełna* (ze względu na formę).

b) *po* z celownikiem deklinacji rzeczownikowej lub przymiotnikowej, jak: *po cichu, po ciemku, po kryjomu, po polsku, po rosyjsku, po społu, po trochu, po troszku; po dawnemu, po macoszemu, po naszemu, po temu, po wszystkiemu*; też z *za*, np. *za młodu*. Wyjątek stanowi *pomału* (też *pomałej*), *pomaleńku, pomalutku*.

c) *na, nad, w* z przysłówkiem (o formie dawnego biernika), np. *na biało, na czczo, na lewo, na pewno, nade wszystko, w prawo*. Ale *nadaremnie*.

d) *za* z przymiotnikiem lub przysłówkiem, np. *za bliski, za mądry, za mało*, też *za darmo*, ale wyjątkowo: *zadość, zaledwie, zanadto, zapewne, zarówno*; też *nie za długo (to trwało)* obok *niezadługo* 'wkrótce'.

e) przyimki z zaimkami *co, to, nic*, np. *na co, po co, po cóż, po czym, przy czym, mimo to* i *mimo tego, na to, ponad to (nic nie ma lepszego), poza tym, przy tym, za to, do niczego, na nic, za nic*. Wyjątki: przyczynowe *dlaczego, dlatego*, czasowe *potem, przedtem, wtem*, wnioskujące *zatem*, wreszcie *nadto, ponadto* w znaczeniu 'więcej, prócz tego'.

f) *do, na, od, w* z innymi przysłówkami, w szczególności: *do dziś, na codzień, na opak, na oścież* czy *na rozcież, na poły, na pół, na potem, na poprzek, na wskróś, na wspak, na zawsze, w dwójnasób, w czwórnasób, w poprzek*..., ale *nawzajem* i *wpół*.

g) *o ile, o mało*..., *po wtóre, po czwarte*.

h) Przyimki z rzeczownikami bez względu na to, czy takie połączenie może mieć inne znaczenie, np. *z góry jechać* i *z góry płacić, z kolei żelaznej* i *z kolei nastąpił on, w końcu korytarza* i *w końcu umarł*. Tu należą m. i.: *do dnia, do reszty, do widzenia, do woli, mimo woli, na bok, na codzień, na czas, na czele, na dół, na gwałt, na końcu, na krzyż, na kształt, na odlew, na odwrót, na ogół, na ostatek, na pamięć, na pogotowiu, na powrót, na pozór, na przykład, na razie, na skos, na wierzch, na wylot, na wyścigi, na wywrót, od razu, po części, po kolei, po niewoli, po południu, po prawdzie, pod dostatkiem, przed południem, spode łba, w bród, w czas, w dal, w górę, w koło, w kółko, w miarę, w ogóle, w oka mgnieniu, w przeddzień, w przód, w razie, w tył, za granicą, za mąż, za pan brat, za pomocą, ze wszech miar, z czasem, z pewnością, z początku, z pomocą, z powodu, z powrotem, z przodu, z rana, z tyłu*...

i) Przyimki z rzeczownikami nie występującymi samodzielnie, jak: *bez liku, bez ustanku, do szczętu, na domiar*,

na jaw, na nice, na oklep, na oślep, na podorędziu, na przełaj, na przemian, na przestrzał, na schwał, na wypłat, na wyrost, na wyrywki, na wznak, na zabój, od niechcenia, w zamian, z dala, za bezcen... Wyjątek: *poniewczasie.*

2. Z wyrażeń zaczynających się od przyimka pisze się razem: *dlaczego? dlatego*; *dopóki, dopóty, doprawdy, dotychczas*; *nadal, nadaremnie, naprędce, naprawdę, naprzód, nasamprzód, naraz, nareszcie, natomiast, natychmiast, nawet, nawzajem, nazad, nazbyt, naonczas, naówczas, natenczas*; *nadto, ponadto, zanadto, nadzwyczaj*; *obok, omal* i *nieomal, oto, otóż*; *odkosza* (dać); *pojutrze, popojutrze, pozajutrze, pokrótce, pomału, pomalej, pomaleńku, pomalutku, ponadto, poniewczasie, pośrodku, potem, powoli*; *podówczas*; *przeto*; *przedtem, przedwczoraj*; *wcale, wkrótce, wniebogłosy, wniwecz, wonczas, wówczas, wtenczas, wpław, wpół, wprawdzie, wprost, wprzódy, wraz, wreszcie, wtem*; *wspak, wstecz, wszerz, wzdłuż, wzwyż*; *niespełna, zgoła, zwolna, znienacka, znowu, znów, zrazu, zresztą*; *niezadługo* (= niebawem, wkrótce), *zadość, zaiste, zaledwie, zanadto, zanim, zapewne, zaprawdę, zaraz, zarówno, zawczasu, zazwyczaj.*

Z wymienionych można ująć w grupy znaczeniowe: przyczynowe *dlaczego, dlatego*, czasowe *potem, przedtem, wtem* i wnioskujące *przeto, zatem* (też *toteż*) w znaczeniu 'więc', z czego wynika, że się rozdzielnie pisze np. *po tym zdarzeniu, przed tym zdarzeniem, w tym położeniu, coś się za tym kryje, (to też było powodem).*

3. Spośród bezprzyimkowych, mających się pisać rozdzielnie, zestawić można:

a) zaczynające się od form zaimkowych: *co*, np. *co chwila, co dzień, co rok, co roku* (ale *codziennie, corocznie...*); *co gorsza, co prędzej, co najlepszy, co najmniej*; *co do tej sprawy*; *co za* (*dziwny człowiek*); *co zacz.*

b) *jak* przy stopniu najwyższym: *jak najlepszy, jak najgorzej.*

c) zaimki i przysłówki zaimkowe złożone: *ten sam, to samo, tym samym człowiekiem* i *tym samym sprawa upadła*; *taki sam, tak samo*; *jak gdyby.*

d) *byle* i *lada*, np. *byle jak, byle kto, lada jaki, lada co go gniewa*, ale *ladaco* 'łobuz, nicpoń'.

e) różne połączenia: *dobry wieczór! dzień dobry! dzień w dzień, rok w rok, raz po raz, raz wraz, raz za razem, pół na pół, sam na sam, wet za wet, kiedy niekiedy, tędy owędy, mniej więcej, widzi mi się...*

4. Z połączeń bezprzyimkowych (lub mających przyimek w środku) pisze się wyjątkowo razem: *codziennie, corocznie, dobranoc! gdzieniegdzie, rokrocznie, toteż* 'więc', *tymczasem.*

F. Połączenia z *nie.*

1. *nie* z czasownikiem pisze się osobno, np. *nie piję, nie pić*; razem tylko w wypadku, jeżeli czasownik bez przeczenia nie występuje, np. *niedomagać, nienawidzić, niepokoić, niewolić* (*woleć* nie jest tym samym czasownikiem). Odmienne znaczenie niezaprzeczonego czasownika nie jest powodem do pisania łącznego, a więc np. *nie dojada* (z biedy), chociaż *dojada* (resztek majątku) znaczy trochę co innego.

Nie ma (i *nie masz*) pisze się rozdzielnie bez względu na znaczenie, a więc *on nie ma pieniędzy* i *u niego w domu nie ma chleba.*

2. *nie* z rzeczownikami, przymiotnikami i przysłówkami odprzymiotnikowymi pisze się razem, np. *niedola, niecierpliwość, nieprzyjaciel*; *nieładny, niecierpliwy, niewielu*; *niechętnie, niegrzecznie, niedużo, niewiele*, chyba że idzie o wyraźne lub domyślne przeciwstawienie, np. *nie*

przyjaciel ale wróg; *nie ojciec temu winien*; *nie ładna, ale wprost prześliczna*; *nie chętnie, ale z całym zapałem.*

Z kilku wyrazami o znaczeniu czasownikowym pisze się *nie* rozłącznie. Są to: *nie brak, nie łatwo, nie miło, nie można, nie podobna, nie (po)trzeba, nie trudno, nie warto, nie wiadomo, nie wolno.*

3. *nie* z imiesłowami pisze się rozdzielnie:

a. z nieodmiennymi zawsze rozdzielnie, np. *mówił nie myśląc*; *nie zdobywszy pieniędzy stracił ochotę do życia.* Jedyny wyjątek: *niechcący* 'mimo woli'.

b. z odmiennym czynnym na *-ący -ąca -ące -ącego* itd. z wyjątkiem: *niepalący, niepijący,* i takich, jak *Matka Boska Nieustającej Pomocy.* A więc: *osoby przesiąkłe dymem tytoniowym, choć w danej chwili nie palące, nie powinny siedzieć w przedziale dla niepalących.*

c. z biernymi jako z wyraźnymi imiesłowami rozłącznie, ale jeśli piszący odczuwa imiesłów w danym związku jako przymiotnik, obowiązuje pisanie łączne. Zwłaszcza częste są takie przymiotniki o znaczeniu niemożliwości, np. *nie pohamowany żadnym zakazem,* ale *chłopiec o niepohamowanym temperamencie*; *rzeczy naukowo jeszcze nie zbadane,* ale *niezbadane wyroki losu*; też *poemat jest nie dokończony,* ale *Krasińskiego Niedokończony poemat.* Zawsze *niewidomy* i *niewiadomy.*

4. Rozłącznie pisze się *nie*: a) przy przysłówkach nie dających się wyprowadzić z przymiotników, np. *nie dzisiaj, nie wczoraj, nie zawsze, nie tylko, nie na pokaz,* też *nie byle* i *nie lada,* ale *niebawem* i *nieraz*; b) przy liczebnikach z wyjątkiem *niejeden,* a więc *nie dwa, nie trzeci, nie trojako*; c) przy zaimkach, np. *nie ty, nie oni,* ale: *niejeden, niejaki, niektóry, poniektóry* i *nieco, niecoś, niejako.*

G. Łącznika — prócz przymiotników złożonych, o czym na str. 25 — używa się: 1) w połączeniach z *niby-* i *eks-*, np. *niby-człowiek, eks-król*; 2) przy logicznym przeciwstawianiu z *nie-*, np. *są ludzie i nie-ludzie, to jest nie-Polak.*

Dzielenie wyrazów

A. Nie dzieli się: 1) wyrazów jednozgłoskowych, np. *wstręt*;

2) połączeń liter oznaczających jedną głoskę, a więc:

a) *ch, cz, sz,* np. *du-chem, to-czyć, du-sza*; *dz, dż, rz* można dzielić, jeżeli się je wymawia jako dwie głoski, np. *od-zywać się, od-żabienie, mar-znie,* ale tylko *na no-dze, jeż-dżę* (lub *je-żdżę*), *mo-rze*;

b) grup: *spółgłoska + i + samogłoska,* np. *cia-sto, mie-li, nio-sła.* Co do wyrazów obcych por. B 4 b.

3) dwugłosek *au, eu,* np. *au-tor, pau-za, Ceu-ta*; można dzielić *a-u, e-u* wymawiane jako dwie głoski, co jasne w wyrazach rodzimych, jak *na-uka, chude-usz, nie-ufny,* a z obcych w rzeczownikach na *-e-um,* które mają w l. mn. *-e-a,* np. *muze-um, muze-a,* ale trudne w innych obcych, np. tylko *Eu-rydyka,* ale *Orfe-usz.* Decyduje wymowa.

B. 1. Jedna spółgłoska między samogłoskami należy do następnej części wyrazu, np. *nie-na-ru-sze-nie.*

2. Grupę spółgłosek — poza przedrostkami — można albo dzielić dowolnie, albo całą przenieść do następnego wiersza, np. *is-kra, isk-ra* lub *i-skra,* ale nie *iskr-a, Fra-ncja, Fran-cja, Franc-ja,* ale nie *Francj-a.* Tylko dwie jednakowe spółgłoski muszą być rozdzielone, np. *pan-na, idyl-la, las-so,* nie *pa-nna...*

3. Z wyraźnie odczuwanego przedrostka rodzimego zakończonego na spółgłoskę (*bez-, ob-, nad-, od-, pod-, przed-, przeciw-, roz-, wez-* lub *wes-*) nie przenosi się spółgłoski do następnej części wyrazu, ani też nie dodaje się do takiego przedrostka spółgłoski oddzielonej od następnej części wy-

razu (nie wolno więc dzielić ani *prze-dstawić, o-borać, ro-zstrzygnąć, na-jlepiej,* ani *przeds-tawić, rozst-rzygnąć*); do wyraźnego przedrostka zakończonego na samogłoskę (*do-, na-, o-, po-, przy-, u-, wy-, za-*) nie przyłącza się spółgłoski następnej (nie wolno tedy dzielić *pop-rzez, nap-rzód, zas-tawić, powyst-rzelać*). Wyrazy rodzime niewątpliwie złożone dzieli się w miejscu złożenia, np. *noc-leg, drapichrust, staro-słowiański,* a nie *no-cleg, drapich-rust, starosłowiański.*

4. Wyrazy obce dzieli się w zasadzie według tych samych prawideł. Aby jednak osobom znającym obce języki nie zakazywać dzielenia ich według ich części składowych, dozwala się następujących odstępstw:

a. po przedrostkach *ad-, dys- dyz-, eks-, hiper-, in-, kontr-, per-, sub-, trans-...* wolno przerywać przed samogłoską, np. *ad-ideacja, dys-automatyzacja, hiper-estezja, in-okulacja, kontr-agitacja, per-integracja, sub-alterni, trans-atlantycki.*

b. wolno dzielić obce *ia, ie, io, iu* prócz w zgłosce końcowej, np. *di-ariusz, di-eta, bi-ologia, hemi-opia, di-urnista.*

Wielkie litery

Wielka litera uwydatnia: a) składniową rolę pewnej grupy wyrazów; b) znaczenie wyrazu; c) zabarwienie uczuciowe wyrazu; d) styl graficzny utworu.

A. Zaczynamy pismo od wielkiej litery, od której też rozpoczynamy zdanie po kropce; także po dwukropku, ale tylko w tym razie, kiedy: 1) przytaczamy cudze zdanie lub dłuższe powiedzenie; 2) podajemy jakiś opis po zapowiedzi tego rodzaju, jak np. *Wyglądało to tak:... Sprawa przedstawiała się następująco:...*; wreszcie po znaku zapytania lub po wykrzykniku, jeżeli po nich zaczyna się odrębne zdanie.

B. Wielką literą pisze się:

1. Istotne imiona własne ludzi, np. *Adam, Sobieski*; zwierząt lub drzew, np. *Kusy, Baublis*; bogów, np. *Jowisz, Światowid*; innych jednostkowych istot mitologicznych, np. *Cyrce, Sfinks*, oczywiście o ile nie są użyte jako symboliczne pospolite, np. *sfinks.*

2. Nazwy mieszkańców części świata, krajów, prowincji oraz nazwy narodów, ras i szczepów, np. *Europejczyk, Szwajcar, Sas, Polak, Niemiec, Krzyżak, Kozak, Murzyn, Semita, Buszmen, Krakowiak* 'mieszkaniec Krakowskiego' — *krakowiak* 'mieszkaniec Krakowa'.

3. Przydomki i przezwiska ludzi zarówno jednowyrazowe, np. *Chrobry, Warneńczyk,* jak wielowyrazowe, np. *Złota Czaszka, Lwie Serce.* W przydomku składającym się z przyimka i rzeczownika tylko rzeczownik pisze się wielką literą, np. *Jan bez Ziemi, św. Jan od Krzyża, Szymek bez Ręki, Jan w Oleju, Jan z Dukli.*

4. Nazwy dynastyczne, np. *Jagiellonowie, Karolingowie.*

5. Imiona własne użyte w znaczeniu przenośnym (imię autora w znaczeniu dzieła), np. *czytam Mickiewicza, widziałem dwa Böckliny.*

6. Przymiotniki dzierżawcze (odpowiadające na pytanie *czyj*) utworzone od imion własnych, zakończone na *-ów, -in, -owski,* np. *wiersz Mickiewiczowy, Hanczyna śpiewka, pałac Radziwiłłowski.*

7. Nazwy świąt, np. *Boże Narodzenie, Zaduszki, Wielki Piątek*; także *Wielki Tydzień.*

8. W tytułach czasopism i wydawnictw periodycznych wszystkie wyrazy z wyjątkiem wewnętrznych spójników i przyimków, np. *Kurier Poznański, Głos Narodu, Przewodnik Naukowy i Literacki, Modne Roboty*

Kobiece, Biuletyn Światowej Unii Zbieraczy w Polsce, Kobieta w Świecie i w Domu, Wróble na Dachu. Wyjątek stanowią tytuły nie podlegające odmianie gramatycznej, w których tylko pierwszy wyraz pisze się wielką literą, np. *Naokoło świata, Na szkolnej ławie, Harcerzu, naprzód, Nad poziomy, Prosto z mostu, Młodzież sobie, Ja to zrobię.*

9. W tytułach utworów literackich (książek, artykułów itp.), dzieł sztuki, zabytków językowych itp. tylko pierwszy wyraz (oczywiście także ewentualne imiona własne), np. *Potop, Ogniem i mieczem, Oda do młodości, Hołd pruski, Straszny dwór, Słownik warszawski, Psałterz floriański.* Tu też należą: *Biblia, Koran, Talmud* i wyjątkowo co do drugiego wyrazu *Nowy Testament, Stary Testament.*

10. a) Nazwy geograficzne i topograficzne jednowyrazowe, np. *Europa, Wisła, Wileńszczyzna.*

b) W nazwach geograficznych więcejwyrazowych zasadniczo wszystkie wyrazy, np. *Kamieniec Podolski, Czerwony Klasztor, Nowa Ziemia, Góra Królowej Bony, Wyżyna Małopolska, Morze Bałtyckie, Półwysep Apeniński, Las Frankoński.* Wyjątkowo w nazwie dwuczłonowej pisze się małą literą wyraz pospolity taki, jak: *góra, pasmo, nizina, jezioro, morze,* jeżeli po jego opuszczeniu pozostały człon (użyty w mianowniku) zachowa znaczenie zrozumiałej nazwy własnej, np. *jezioro Narocz, góra Ararat, morze Marmara, półwysep Korea, kanał La Manche.*

11. Przymiotniki: *północny, południowy, zachodni, wschodni,* jeżeli wchodzą w skład nazwy państw i innych jednostek terytorialno-administracyjnych oraz kontynentów, mórz i gór, np. *Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, Portugalska Afryka Wschodnia, Nowa Południowa Walia, Turkiestan Wschodni, Prusy Wschodnie, Ocean Lodowaty Północny, Beskidy Wschodnie.* Jeśli natomiast taki przymiotnik jest tylko określeniem części samego terytorium, pisze się małą literą, np. *Europa wschodnia, Polska północna, Turkiestan zachodni.*

12. Nazwy własne państw jedno- i więcejwyrazowe, np. *Polska, Rzeczpospolita Polska, Stany Zjednoczone Ameryki Północnej.* Także imiona pospolite w znaczeniu nazwy własnej państwa, np. *Korona, Sowiety.* — Natomiast określenia państw nie stanowiące ich nazw pisze się małą literą, np. *państwo polskie, stany zjednoczone szwajcarskie;* także i sam wyraz *państwo* pisze się normalnie małą literą (jeśli nie wchodzi w grę czynnik uczuciowy), np. *Nasze państwo jest rzecząpospolitą.*

13. Nazwy planet, gwiazd, konstelacji, np. *Niedźwiedzica, Gwiazda Polarna, Krzyż Południowy.* Wyjątek: *księżyc, ziemia, słońce,* które wielką literą pisze się tylko w znaczeniu terminów astronomicznych.

14. a) Jednowyrazowe nazwy dzielnic, ulic, placów, ogrodów, budowli, np. *Piasek, Łazienki, Sukiennice, Rynek.*

b) W więcejwyrazowych takich nazwach wszystkie wyrazy, jeżeli wchodzą ściśle w skład nazwy własnej, np. *Stare Miasto, Kamienna Góra, Stary Rynek, Ostra Brama, Biały Dom, Zielony Most, Pałac Staszica, Dom Inwalidów, Pałac Prasy, Las Wolski, Świątynia Sybilli.* — Jeżeli jednak wyraz określany, np. *ulica, plac, park, ogród, kościół, pomnik, pałac, dom* stoi na pierwszym miejscu i odczuwa się go jako pospolity, ponieważ nazwę własną upatruje się tylko w drugim członie, to się ten wyraz pospolity pisze małą literą, resztę wielką, np. *ulica Floriańska, plac Katedralny, cmentarz Łyczakowski, kościół Jezuitów, most Poniatowskiego, pomnik Mickiewicza, pałac Potockich, pałac Pod Blachą, plac Na Bramie, kościół Na Skałce, ulica Nad Potokiem.*

15. a) Jednowyrazowe nazwy przedsiębiorstw, np. *Grota, Cyganeria, Czystość.*

b) W więcejwyrazowych takich nazwach wszystkie wyrazy, jeżeli wchodzą ściśle w skład nazwy własnej, np. *Hotel Francuski, Kawiarnia Udziałowa, Drukarnia Związkowa, Księgarnia Naukowa.* — Jeżeli jednak wyraz określany, np. *hotel, kawiarnia, apteka, drukarnia, księgarnia* stoi na pierwszym miejscu i odczuwa się go jako pospolity, ponieważ nazwę własną upatruje się tylko w drugim członie, to się ten wyraz pospolity pisze małą literą, resztę wielką, np. *hotel George'a, kawiarnia „Roma", apteka Pod Słońcem, winiarnia Pod Okrętem.*

16. W indywidualnych tytułach urzędów, władz, zakładów, instytucji, organizacji, towarzystw wszystkie wyrazy z wyjątkiem przyimków, spójników oraz takich wyrazów pomocniczych jak *imienia, pod wezwaniem* i t. p., np. *Sokół, Zrąb, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Bratnia Pomoc Studentów Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, Gimnazjum imienia J. Słowackiego w Przemyślu.*

Uwagi:

a) Jeżeli te nazwy występują jako wyrazy pospolite, pisze się je małą literą, np. *jest to we wszystkich krajach europejskich zakres działania ministerstwa spraw wewnętrznych; w Tarnowie jest sąd powiatowy, starostwo, kilka gimnazjów i kilkanaście szkół powszechnych.*

b) W nazwach godności, związanych z powyższymi urzędami itd. pisze się pierwszy wyraz małą literą, dalsze zaś tylko wtedy wielką, gdy stanowią pełny tytuł danego urzędu itd., np. *kierownik Ministerstwa Spraw Zagranicznych, minister spraw zagranicznych; profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, profesor uniwersytetu.*

c) Nazwy: *sejm, senat, izba, izba ustawodawcza,* piszą się wielkimi literami, jeśli są użyte, jako tytuł danej instytucji, np. *w roku 1920 obradowała polska Izba Ustawodawcza, angielska Izba Gmin uchwaliła;* zresztą, t. j. w znaczeniu ogólnym, małą, np. *obie izby zostały rozwiązane.*

d) Specjalne nazwy rządów czy ciał parlamentarnych pisze się stale wielką literą, np. *Konwencja Narodowa, Duma.*

O pisaniu wyrazów *rząd, sejm* itd. wielką literą ze względów uczuciowych lub kurtuazyjnych patrz punkt C.

Można pisać wielką literą:

a) Imiona pospolite w zastępstwie imion własnych postaci dzieł literackich, zwłaszcza gdy nie są one nazwane, np. *Sędzia, Wojski, Asesor.*

b) Całości geograficzno-kulturalne: *Wschód, Zachód, Południe, Północ,* oraz nazwy okresów, epok, prądów kulturalnych, np. *Średniowiecze, Renesans, Modernizm.*

c) Nazwy uosobionych pojęć oderwanych, np. *i Pycha i Pochlebstwo śmieją się nieszczerze.*

Małą literą pisze się (prócz imion wyraźnie pospolitych):

1. Nazwy dni, miesięcy, okresów kalendarzowych, np. *wtorek, maj, karnawał, wielki post, adwent;* wyjątek: *Wielki Tydzień.*

2. Nazwy wypadków lub aktów dziejowych, np. *wojna siedmioletnia, pokój wersalski.*

3. Rzeczowniki urobione od imion własnych, używane jako pospolite, np. *bajronista, homerydzi.*

4. Nazwy mieszkańców miast i osad, np. *warszawianin, kleparzanin, wiedeńczyk* itp.

5. Nazwy członków stronnictw politycznych i stowarzyszeń, np. *endek, socjalista, filomata.*

6. Nazwy członków zgromadzeń zakonnych, bractw itp., np. *jezuici, kapucyni, albertyn, kawaler maltański.*

7. Nazwy członków społeczeństw wyznaniowych, np. *chrześcijanin, anabaptysta, mahometanin.*

8. Nazwy nabożeństw, np. *msza, nieszpory, gorzkie żale...*, z wyjątkiem: *Anioł Pański.*

9. Nazwy godności, np. *papież, ojciec kościoła, mikado, król, prezydent, minister, inspektor armii, marszałek sejmu.*

10. Tytuły: *radca, książę, ekscelencja, dr* itp.

11. Nazwy orderów i odznaczeń, o ile nie wchodzą do nich imiona własne, np. *order złotego runa, krzyż zasługi, wawrzyn literacki.*

12. Nazwy tańców, np. *krakowiak, polonez.*

13. Nazwy własne ludzi w znaczeniu imion pospolitych, np. *krezus, mecenas, nestor, szwajcar, kozak.*

14. Nazwy istot mitologicznych, starożytnych i nowoczesnych, o ile nie są indywidualnymi, np. *cyklopi, erynie, rusałki.*

15. Nazwy rodzajów wojska, np. *ułan, saper.*

16. Nazwy napojów, np. *koniak, tokaj.*

17. Przymiotniki, utworzone od nazw krajów i miejscowości, poza nazwami geograficznymi, np. *język polski, moda paryska, porter angielski.*

18. Przymiotniki w nazwach okręgów administracyjnych współczesnych lub historycznych, np. *województwo poznańskie, ziemia wieluńska, powiat krakowski, gmina brodzka, diecezja łomżyńska, parafia tuchowska.*

19. Przymiotniki jakościowe (odpowiadające na pytania: *jaki, który*) utworzone od imion własnych, np. *wieczorek mickiewiczowski, lata jezusowe, prace syzyfowe.*

C. Początkową literę wielką piszemy we wszystkich wyrazach pospolitych, oznaczających osobę, do której się piśmiennie wprost zwracamy, nieraz także w rzeczownikach, przymiotnikach i zaimkach, odnoszących się bezpośrednio do tej osoby, np. *proszę Cię, Kochany Bracie, list Pański otrzymałem, dziękuję Panu.* Także gdy do niej przemawiamy w trzeciej osobie, np. *Szanowny Panie, czekam Go jutro.* Przyjęto też w listach i podaniach zaczynać od wielkiej litery przymiotniki mające charakter tytułów: *donoszę Szanownemu Panu.* Wreszcie to samo odnosi się i do trzeciej osoby, jeśli chcemy okazać, że mamy dla niej szczególny szacunek, a zwłaszcza gdy jest bliską osobie, do której piszemy, np. *proszę to posłać Pańskiej Czcigodnej Matce i pozdrowić Ją ode mnie.*

Ze względów uszanowania powszechnie pisze się przez wielką literę nazwy *Bóg* (ale *bogi pogańskie*), *Trójca św., Mesjasz, Zbawiciel, Syn Boży, Baranek Boży, Pan* (w znaczeniu 'Bóg'), *Matka Boska, Najświętsza Panna, Najświętszy Sakrament, Niepokalane Poczęcie* i t. p., często też różne nazwy, w których przez to zaznacza się uczuciowy stosunek do pojęcia przez nie wyrażonego, np. *Biały Orzeł, Ojczyzna, Kościół, Państwo, Rząd, Prezydent* i t. p. Przy używaniu wielkich liter ze względów uczuciowych i kurtuazyjnych trzeba pozostawić piszącym znaczną swobodę indywidualną.

D. W utworach wierszowanych każdy wiersz zaczynający się od nowej linii ma zazwyczaj na początku wielką literę, choć to zależy już od graficznego stylu książki, podobnie jak np. rozkład wielkich i małych liter na tytułach książek, ogłoszeniach, adresach, szyldach itp.

Inne kwestie graficzne

1. Przyjęto pisownię z łącznikiem: a) w grupie typu: *cztero- i sześciocylindrowy*; b) w wyrazach złożonych w pierwszej części z cyfrą: *bloczki 10-biletowe* (nie *10cio biletowe* ani *10o-biletowe*). Por. też str. 15 i 22.

2. Kropka po cyfrze. Liczebniki porządkowe, jeśli się ich nie wypisuje słowami, wyraża się:

a. cyfrą rzymską, zwykle przy większych całościach, jak wieki, tomy a zwłaszcza serie wydawnictw, także przy imionach panujących; po nich nie trzeba kropki. Tak np.: *w wieku XIII był pierwszy napad Tatarów*; *seria II, tom 3, strona 176* lub *seria III, t. II, s. 176* lub poprostu *III 17* (tom III, str. 17); *za Karola IV* itp.

b. cyfrą arabską z kropką, która równocześnie zastępuje końcówkę deklinacyjną, np. *na 2. posiedzeniu*, *w numerze 10.*, *w 1. tomie* (*w 1 tomie* znaczyłoby 'w jednym tomie'). Nie potrzeba kropki, gdzie się porządkowy charakter liczebnika i tak wyraźnie zaznacza, więc przede wszystkim w datach, np. *w r. 1732, 2 marca*, także przy numeracji zeszytów (tomów) i przy paginacji, np. *w zeszycie 2, 4 i 7*; *na str. 37 rozprawy*, wreszcie przy podawaniu godzin, jeśli wyraz „godzina“ jest zaznaczony, np. *od godz. 6 do 8* itp.

W wyjątkowych wypadkach, gdy liczebnik stoi z dala od rzeczownika na końcu zdania, należy wypisać liczebnik słowem, np. *W którym tomie? w czwartym?* albo *Było to w listopadzie; piętnastego*.

Wobec tego należy zaniechać niekonsekwentnie, bałamutnie, a wielokroć niepotrzebnie stosowanego oznaczania liczebników porządkowych, a niekiedy i głównych, za pomocą końcówki przypadkowej, np. *3ego* lub *3go* lub 3^{go} lub *3ciego* lub *3-go* lub *3-ciego*, *2-ej* lub *2-giej*, itp.

Fakt używania wszystkich tych sposobów pisania, czasem nawet *3szy przedstawienia*, *4ry książki*, dowodzi, do jakiego chaosu prowadzi dodawanie końcówek.

3. Kwestia skrótów nie jest dotąd systematycznie ujęta. Najpierw należałoby sklasyfikować cały obecny olbrzymi materiał z techniki, nauki, wojska, życia gospodarczego, handlu, prasy i zobaczyć, które typy są żywe. Teraz nie można za dużo narzucać, chodzi tylko o podanie kilku typów powszechnie używanych, które ortografia może ująć w pewne zasady, np.:

Kropkę po skrócie kładzie się tylko w razie odcięcia końca wyrazu, np. *prof.*, *ks.*, *np.*, *itd.*, *itp.*, *jw.*; nie daje się jej, gdy końcowa litera zostaje, np. *ska* (spółka), *dr* (doktor), *dra* (doktora), *mgr* (magister), *nr* (numer), *bp* (biskup), *bpi* (biskupi), *wg* (według), *pct* (procent). Nie odnosi się to do ogólnie przyjętych skrótów nazw mierniczych, jak *m* (metr), *dcm* (decymetr); też *zł* (złoty) i *gr* (grosz).

Należy unikać w skrótach znaczków nieliterowych, jak *Brześć n/Bugiem*, *w/g* — lepiej pisać: *wg*, *Brześć n. Bugiem*.

Skróty jednowyrazowe należy pisać tym samym rodzajem pisma, co te wyrazy nieskrócone, a więc *dr*, nie *Dr*, *o.* (ksiądz zakonny), nie *O.*, w konsekwencji też skoro *księża jezuici*, to i *oo. jezuici*.

Należy dążyć do ujednostajnienia tych spraw, ale niektóre z nich nie należą do ortografii, tylko do gramatyki normatywnej, np. sprawa odmienności skrótów: *dra Nowaka* czy *dr Nowaka*.

Skróty dłuższe rzadziej używane mają kropki, częstsze są bez kropek: *M. W. R. i O. P.* = *W. R. O. P.*, *P. P. S.* = = *PPS*, *P. K. O.* = *PKO*, *P. A. L.* = *PAL*, *P. A. U.* = = *PAU*, *MSZ*, *PWK* = *Pewuka*, *P. A. T.* = *Pat.*

Nazwy i nazwiska obce

I. Łacińskie i greckie.

A. Imiona i nazwy łacińskie.

1. Dwugłoskę *ae* zastępujemy:

a) przez *e* we wszystkich pozycjach: Aetna — *Etna*, Paetus — *Petus*, Bovillae — *Bowille*;

b) przez *y* w zakończeniu plur. tant. nazw, które są imionami pospolitymi o wyraźnym znaczeniu: Cannae (trzciny — *Kanny*, Fossae (rowy) — *Fossy*, i w niektórych greckich: Mycenae — *Miceny* (ale Thermopylae — *Termopile*).

Nazwy typu *Aquae Sextiae* pozostają niezmienione i nieodmienne lub ulegają tłumaczeniu: pod *Aquae Sextiae* lub pod *Wodami Sekstyjskimi (Aquae Sextiae)*.

2. *i* zastępujemy:

a) przez *j* na początku zgłoski: Iola — *Jola*, Ionia — *Jonia*, Traianus — *Trajan*. Dwugłoskowe *Io* transkrybujemy: *Ijo* — *Ijona*.

b) przez *y* po *c*, *d*, *r*, *s*, *t*, *z* (pochodnym): Cimber — *Cymber*, Aedituus — *Edytuus*, Agricola — *Agrykola*, Sicilia, — *Sycylia*, Titus — *Tytus*, Asinius — *Azyniusz*.

c) Zostaje *i* między spółgłoską inną niż *c*, *s*, *z* a samogłoską: *Albiusz*, *Tyberiusz*, *Owidiusz*, *Salustiusz*, ale *Decjusz*, *Kasjusz*. Por. wyżej ustęp o typie *Maria*.

d) *-i* greckie nazw miejscowych zastępuje się przez *-y*: Philippi — *Filipy*, Leontini — *Leontyny*, lub zostawia się niezmienione: bitwa pod *Filippi*.

-i takichże nazw łacińskich zastępuje się przez *e*: Falerii — *Falerie*, Veii — *Weje*, Pompeii — *Pompeje* (też *ta Pompeja*).

3. *o* zastępuje się przez *-on* w zakończeniach imion III deklinacji: Maro — *Maron*. Bardziej znane mają tradycyjne wahania: *Cycero* i *Cyceron*, *Apollo* i *Apollon* z dopełniaczem *Apolla*, *Apollina* i *Apollona*.

4. Dwugłoskę *oe* zastępujemy przez *e*: Oeta — *Eta*; wyjątkowo przez *-u*: Poenus — *Punijczyk*.

5. Zakończenie *-us* w imionach i nazwach trój- i więcejzgłoskowych (deklinacji II) po spółgłosce zwykle opuszczamy: Andronicus — *Andronik*, Catullus — *Katul*, Tibullus — *Tybul*, Lucanus — *Lukan*, Corinthus — *Korynt*, ale Aedituus — *Edytuus*; wyjątkowo w dwuzgłoskowych: Cyprus — *Cypr*, Phoebus — *Feb*. Inne dwuzgłoskowe zachowują *-us*: Titus — *Tytus*, Quintus — *Kwintus*, Rhodus — *Rodus* (nieodmienne), tak samo jak trój- i więcejzgłoskowe przydomki, przytaczane w oryginalnym brzmieniu i nieodmienne: *Tarkwiniusz Superbus*.

6. Samogłoskę *y* po *l* oddajemy przez *i*: Lydia — *Lidia*.

7. Spółgłoskę *c* piszemy przez *k* tam, gdzie ją i w łacinie wymawiamy jak *k*, a więc przed *a*, *o*, *u*, tudzież przed spółgłoskami: Cocceius — *Kokcejusz*, Caracalla — *Karakalla*, Curtius — *Kurcjusz*, Claudius — *Klaudiusz*, Crispus — *Kryspus*.

8. *ll* i *pp* pozostałe po opuszczeniu zakończenia *-us* upraszczamy: Catullus — *Katul*, Tibullus — *Tybul*, Philippus — *Filip*, Chrysippus — *Chryzyp*, w dopełniaczu *Katula*, *Chryzypa*; tak samo *Gal*, *Gala*, *Galowie*.

9. *ph* piszemy przez *f*: Phoebus — *Feb*, Delphi — *Delfy*.

10. *qu* piszemy przez *kw*: Quintilianus — *Kwintylian*, Tarquinius — *Tarkwiniusz*.

11. *rh* traci aspirację: Rhodus — *Rodus*, Rhenus — *Ren*.

12. *s* zastępujemy:

a) w śródgłosie między samogłoskami przez *z*: Caesar — *Cezar*, Asia — *Azja*, Asinius — *Azyniusz*;

b) w zakończeniu *-ius* (prócz *Pius*) przez *sz*: Albius — *Albiusz*, Horatius — *Horacjusz*, Vergilius — *Wergiliusz*, Ovidius — *Owidiusz*, Tiberius — *Tyberiusz*. Ze skróconych dopuszczalne tylko *Horacy* i *Wergili*.

W nazwiskach neołacińskich (humanistycznych) normalnie się *-ius* zostawia, np. *Sarbievius*, *Cochanovius*..., chyba że nazwa na *-iusz* bardzo się zaaklimatyzowała, np. *Decjusz*, *Hozjusz* czy *Knapiusz*.

13. *t* przed *i*, po którym następuje samogłoska, zastępujemy przez *c*: Propertius — *Propercjusz*, Terentius — *Terencjusz*, zachowując *ti* tylko po *s*, *t*, *x*: Sallustius — *Salustiusz*, Attius — *Attiusz*, Sextius — *Sekstiusz*.

14. *th* traci aspirację: Athenae — *Ateny*, Thebae — *Teby*, Theodosius — *Teodozjusz*.

15. *v* piszemy wszędzie przez *w*: Valgius — *Walgiusz*, Varro — *Warron*, Avitus — *Awit*.

17. *x* piszemy przez *ks*: Xerxes — *Kserkses*, Axius — *Aksjusz*.

B. Imiona i nazwy greckie.

1. *a* zastępujemy:

a) przez *y* w zakończeniu nazw geograficznych plur. tantum: Leuktra: *Leuktry (-ów)*, o ile nie przyswoiliśmy ich jako singularia: *Abdera*, *Ekbatana*, *Suza*;

b) przez *e* w nazwach świąt plur. tant.: Dionyzia — *Dionizje*, Panatheneia — *Panateneje*, Delia — *Delie*.

2. Dwugłoskę *ai* (w łac. *ae*) zastępujemy przez *e*: Aigeus — *Egeusz*, Aigaios — *egejski*, Aigisthos — *Egist*, Aietes — *Eetes*, Aischylos — *Eschyl*, Aisopos — *Ezop* (ale rzeka *Aisopos* zatrzymuje oryginalne brzmienie), Hephaistion — *Hefestion*, Hephaistos — *Hefest* (obok *Hefajstos*), Klytaimestra — *Klitemestra*, Geraistos — *Gerestos*, ale zawsze Aias — *Ajas (-sa)*.

3. *e* zastępujemy przez *a*:

a) w zakończeniach imion żeńskich I deklinacji: Antigone — *Antygona*, Aigle — *Egla*;

b) w zakończeniach patronimików na *-des* (opuszczając *s*): Atreides — *Atryda*, Peleides — *Pelida*, Herakleides — *Heraklida*.

4. Dwugłoskę *ei* zastępujemy przez *i*: Eirene — *Irena*, Eidothea — *Idotea*, Peisistratos — *Pizystrat*, Herakleitos — *Heraklit*, Eukleides — *Euklid(es)*.

Zamiast *i* piszemy: a) przez *y* po *d*, *t*, *z* (pochodnym): Deinarchos — *Dynarch*, Teiresias — *Tyrezjasz*, zostaje jednak *Pozejdon* lub *Posejdon*; b) przez *e* (za przykładem łaciny): Lykeion — *liceum*, Mouseion — *muzeum*, Mausoleion — *mauzoleum*.

5. *i* zastępujemy:

a) przez *i* przed samogłoskami, zwłaszcza w zakończeniach *-ion*, *-iōn*, *-ios*, *-ias*. Dwa ostatnie traktujemy jak łacińskie *-ius*, *-ias*: Euphronios — *Eufroniusz*, Polybios — *Polibiusz*, Hippias — *Hippiasz*, Teiresias — *Tyrezjasz*, Aischrion — *Eschrion*, Ilion — *Ilion*, Ionia — *Jonia* (ale Ion — *Ijon*, Io — *Ijo* lub *Ijona*).

Uwaga: Podobnie jak *-ios*, *-ias* traktujemy zakończenia: *-eias*, *-eas*, *-eus*: Pytheas — *Piteasz*, Aineias — *Eneasz*, Odysseus — *Odysseusz* (obok *Odys*). Achilleus ma tylko formę zlatynizowaną *Achilles* obok *Achil*;

b) przez *y* po *c* (pochodnym), *d*, *t*, *r*, *s*, *z* (pochodnym) z następującą spółgłoską: Kimon — *Cymon*, Didymos — *Dydymos*, Aphrodite — *Afrodyta*, Timon — *Tymon*, Perikles — *Perykles*, Sisyphos — *Syzyf*, Isidoros — *Izydor*.

Uwaga: Zakończenie żeńskich imion *-is* (tem. na *d*) zastępujemy przez *-ida (-yda)*, gdy je chcemy odmieniać: Artemis — *Artemida*, Iris — *Iryda*; imiona niezmienione są nieodmienne: modlić się *do Artemis*... Natomiast męskie

na *-is* odmieniają się: Duris — *Durys, Durysa,* Iphis — *Ifis, Ifisa.*

6. Dwugłoskę *oi* (łac. *oe*) zastępujemy przez *e*: Oidipus — *Edyp,* Kroisos — *Krezus,* Phoinix — *Feniks,* Philopoimen — *Filopemen,* Oiniady — *Eniady.*

7. Zakończenie *-os* (po spółgłosce) imion męskich II deklinacji traktujemy jak łacińskie *-us* i opuszczamy je w wyrazach trój- i więcejzgłoskowych: Homeros — *Homer,* Aischylos — *Eschyl,* Herodianos — *Herodian,* Aristobulos — *Arystobul,* Korinthos — *Korynt,* Parnassos — *Parnas,* Menandros — *Menander,* Antipatros — *Antypater.* Zostawiamy *-os* w dwuzgłoskowych: *Delos, Rodos, Kadmos, Klitos* (Kleitos), choć te imiona męskie mają zwykle formę łacińską: *Kadmus, Klitus,* jak *Krezus, Pirrus*; zostawiamy też *-os* po *a*: *Arcezylaos, Krytolaos,* o ile nie wolimy form z zakończeniem łacińskim: *Arcezylaus, Krytolaus,* jak *Menelaus.*

8. *y* zastępujemy po *b, p, f (ph), g, l, m, n* przez *i*: Bizantion — *Bizancjum,* Pythagoras — *Pitagoras,* Phylarchos — *Filarch,* Gylippos — *Gilip,* Lykurgos — *Likurg,* Mykenai — *Miceny,* Nymphodoros — *Nimfodor.*

Uwaga: Imiona na *-eus* (w grece $u = y$) i zlatynizowane na *-aus* (z *-aos*) wolno, zwłaszcza w wierszu, polszczyć na wzór Nicolaus — *Mikołaj,* Odysseus — *Odyssej* (lub *Odys*), Lynkeus — *Lincej,* Idomeneus — *Idomenej,* Peiraieus — *Pirej* (częściej łac. *Pireus*), Menelaus — *Menelaj.*

9. ω w zakończeniach imion żeńskich III deklinacji, jeśli je chcemy odmieniać, przybiera końcówkę *-na*: Sappho — *Safona,* Kleio — *Kliona* (ale częściej nieodmienne *Klio, Erato*).

10. Zbitki ζ ξ ψ transkrybujemy przez *z, ks, ps*: *Zeus, Zenon, Kserkses, Psellos*; *ps* w zakończeniach w deklinacji III zastępujemy czasem przez *p*: Kyklops — *Cyklop,* ale *Pelops.*

11. Aspiraty ϑ φ ϱ pozbawiamy przydechu: Themistokles — *Temistokles,* Athenai — *Ateny,* Philon — *Filon,* Rhea — *Rea*; χ transkrybujemy przez *ch*: *Chilon, Charon.*

12. Podwójne *ll, pp, ss* w wygłosie, powstałe przez odrzucenie końcówki *-os, -eus,* upraszczamy: Kyrillos — *Cyryl,* Achilleus — *Achil (Achila),* Philippos — *Filip,* Odysseus — *Odys.*

13. *k* zastępujemy przez *c* przed *e, i, y*: Kekrops — *Cekrop,* Keladon — *Celadon,* Keos — *Ceos,* Kimon — *Cymon,* Kyme — *Cyme,* Kyzikos — *Cyzyk.*

14. Imiona na *-n* III deklinacji tematów na *-nt* otrzymują w mianowniku tematowe *t*: Anakreon — *Anakreont,* Xenophon — *Ksenofont,* ale bez zmiany zakończenia zostaje *Leon, Tymeleon, Drakon.*

Uwaga: Tematowe *-nt* wprowadzamy też do mianownika takich nazw jak Phleius, Phlius — *Fliunt.*

15. *s* między samogłoskami zastępujemy przez *z*: Dionysos — *Dionizos,* Isokrates — *Izokrates,* Lysandros — *Lizander.*

W pracach ściśle naukowych wolno zostawiać pisownię oryginalną nawet co do *ci, si* np. *Cicero.*

II. Francuskie, angielskie, niemieckie.

1. Rodowe nazwiska angielskie i francuskie pisze się według oryginalnej pisowni z wyjątkiem przyjętych powszechnie w pisowni polskiej, np. *Szekspir, Waszyngton, Russo, Wolter, Szopen,* obok czego wolno pisać *Shakespeare, Rousseau, Chopin...*

2. Nazwiska francuskie i angielskie zakończone w piśmie na spółgłoskę lub na *-y* po samogłosce otrzymują końcówki polskie bez apostrofu, a zakończone na *e*

nieme — te same końcówki po apostrofie, np. *Diderot* — *Diderota, Mauriac* — *Mauriaca, Spencer* — *Spencerowi, Macaulay* — *z Macaulayem,* ale *Comte* — *Comte'a, Moore* — *Moore'owi.*

Jeżeliby przy tym końcowa spółgłoska lub grupa spółgłosek przed końcówką polską czytała się odmiennie od brzmienia oryginalnego (co się może trafić w narzędniku i miejscowniku), to wtenczas tę ostatnią spółgłoskę lub grupę spółgłosek pisze się pisownią polską, przyczem *e* nieme i apostrof znikają, np. *z Mauriakiem, o Comcie, o Prouście* i *o Moorze.*

Wyjątki co do nazwisk francuskich: a) zakończone na *-o, -oi, -au* i *-ou* z ewentualnymi po nich niemymi spółgłoskami *s, x,* np. *Hugo, Langlois, Hanotaux, Renou,* jako też i nazwiska wyjątkowo odbiegające od poprzedniego typu uznaje się za nieodmienne; b) zakończone na jakiekolwiek wymawiane *e*: *-é, -ée, -ai, -eu* z ewentualnymi po nich *s, x,* odmienia się przymiotnikowo, przy czym końcówkę po spółgłosce dodaje się z apostrofem, po samogłosce — bez apostrofu, np. *Littrégo, Mériméemu, Rabelais'go, z Montesquieum*; c) w zakończonych na *-y* dodaje się po apostrofie końcówkę przymiotnikową, np. *Fleury'ego*; d) zakończone na *-a,* np. *Zola, Gambetta,* odmieniają się jak *wojewoda.*

W wyrazach niemieckich w zasadzie pozostają prawidła, tyczące się wyrazów angielskich i francuskich, a więc *Schillera* (nie *Schiller'a*). Zakończone na *-e* mają odmianę przymiotnikową, np. *Goethego,* zakończone na *-a* odmieniają się, jak *wojewoda.* W odmianie nazwisk na *-i* nie daje się apostrofu, np. *Zwingli, Tschudi* — *Zwingliego, Tschudiemu.* Żeńskie nie odmieniają się.

Przymiotniki, utworzone od nazwisk niemieckich, utrzymują pisownię niemiecką z wyjątkiem wyrazów, które w języku polskim już się utarły, np. *szylerowski, luterski, bismarkowski.*

III. Słowiańskie:

(Zasady obowiązują nie tylko przy imionach własnych, ale też przy transkrypcji pospolitych).

A. Słowian piszących łacinką.

Jeżeli drukarnia nie ma odpowiednich czcionek, należy słoweńskie, słowackie, czeskie i łużyckie *č, š, ř* oddawać przez *cz, sz, rz.* Czeskie *ě* transkrybuje się przez *ie,* słowackie *ä* — jeżeli nie ma tej czcionki — przez *a*; znaki diaktrytyczne w czeskich *ů á é í ú ý* można opuszczać. Chorwackie *đ* oddaje się przez *dj.* Jedynie *v* można zmieniać na *w,* ale raczej tylko w cytacjach pospolitych, nie w nazwiskach.

Natomiast połączenia liter bezwzględnie się zostawia, choćby nie odpowiadały polskim zwyczajom. Nie można więc czeskiego nazwiska *Široký* zmieniać na *Szyroki,* musi ono zostać w formie *Sziroky,* też *Kinský,* ew. *Kinsky,* ale nie *Kiński.* Także serbochorwackich *-ić* nie polonizuje się na *-icz,* zostaje *Vuk Stefanović Karadžić* lub lepiej *Karadżić* (w dalszych przypadkach: *Karadżicia, Jagiciowi* itp.), nie jakiś *Karadżycz.* Słoweńskie kończą się na *-ič,* co transkrybujemy przez *-icz.*

B. Słowian piszących cyrylicą.

1. Rosyjskie.

л oddaje się tylko przed *е я ю и ь* przez *l,* zresztą przez *ł.*

ж, ш, ч, щ oddaje się przez *ż, sz, cz, szcz.*

е, я, ю oddaje się trojako:

a) na początku wyrazów, po samogłoskach (też po opuszczonych ь i ъ) i po *c, s, z* przez *je, ja, ju,* np. Елена = *Jelena,* Достоевский = *Dostojewski,* льеш = *ljesz,* Соловьев = *Solowjew,* въехал = *wjechał,* Северьянов = *Sjewierjanow,*

Цявловский = *Cjawłowski,* Озеров = *Ozjerow,* моя = *moja,* мою = *moju;*

b) po *l, ż, sz, cz, szcz* przez *e, a, u,* np. Лермонтов = *Lermontow,* Щепкин = *Szczepkin,* жена = *żena,* Ляцкий = *Lacki,* люди = *ludi;*

c) po innych spółgłoskach przez *ia, ie, iu,* np. Екатерина = *Jekatierina,* Некрасов = *Niekrasow,* Тютчев = *Tiutczew,* Мережковский = *Mieriezkowski.*

й oddaje się przez *j,* np. Толстой = *Tolstoj,* ь po spółgłoskach końcowych zastępuje się przez znak zmiękczenia ′ (nie apostrof ’), np. *Ob′* (o ile nie tradycyjny *Ob*); między spółgłoskami opuszcza się, np. Горький = *Gorki.*

Dawniej ustalone nazwy zostawia się w tradycyjnej transliteracji, np. *Newa, potemkinowskie wsi, perm* (formacja geologiczna), ew. i *Ob.*

Nazwiska o końcówkach -ский, -цкий, -ий, -ый, odpowiadających polskim przymiotnikowym *-ski, -cki, -i, -y,* kończymy po polsku, np. *Dostojewski, Gołowacki, Dolgoruki, Gorki, Biely,* i odmieniamy po polsku, np. *Dostojewskiego, Dolgorukiego, Bielego, o Bielym.* Również na *-ski, -cki* kończy się po polsku nazwiska na -ской, -цкой, np. Щербацкой = *Szczerbacki,* Трубецкой = *Trubiecki,* Шаховской = *Szachowski.*

Inne nazwiska na -ой zostawia się na *-oj* i odmienia jak rzeczowniki: *Tolstoj, Polewoj — Tolstoja, z Polewojem...* Także nazwiska na *-in* i *-ow, -ew* odmienia się jak rzeczowniki: *Puszkinowi, z Puszkinem, u Sałtykowów, ze Szczedrynami* (nie *z Puszkinym, u Szczedrynych, z Sałtykowymi*).

Żeńskie rosyjskie na -ская kończy się na *-ska,* nie na *-skaja,* np. Липинская = *Lipinska.* Do żeńskich na *-owa, -ina* nie dodaje się końcówek *-owa, -ówna,* np. *Uwarow — Uwarowa* (mężatka i panna), nie *Uwarowowa, Uwarowówna.*

2. Ukraińskie.

Odmiennie niż w wyrazach rosyjskich transkrybuje się г przez *h,* е zawsze przez *e,* и przez *y;* ґ = *g,* ї = *ji.* л = *ł,* ла, ле, ли, ло, лу = *ła, łe, ły, ło, łu,* ль = *l,* ля, лє, лю, лі = *la, le, lu, li,* np. лихо = *łycho,* лівий = *liwyj.*

я, є, ю oddaje się na początku zgłosek przez *ja, je, ju,* po *l* przez *a, e, u,* po innych spółgłoskach przez *ia, ie, iu.*

нь, ць, сь, зь oznaczają *ń, ć, ś, ź,* np. Уманець = *Umaneć,* дь, ть na końcu *d′, t′,* przed spółgłoską *d, t,* np. Кость = *Kost′,* Федькович = *Fedkowicz.*

I tu nazwiska na -ський, цький, -ний pisze się na wzór polski przez *-ski, -cki, -i, -y,* np. Могильницький = *Mohylnycki,* Зілинський = *Zilynski,* Лепкий = *Łepki,* Мирний = *Myrny,* i odmienia przymiotnikowo: *Zilynskiego, Łepkiemu.* Nazwiska na -ич pisze się przez *-icz,* np. Шашкевич = *Szaszkewicz;* nazwiska na -ів pisze się przez *-iw,* ale w dalszych przypadkach przez *-ow-,* np. Яцків = *Jackiw, Jackowa, z Jackowem.* Poza tym się pisowni nie spolszcza, a więc *Zilynski, Szaszkewicz,* nie *Zilyński, Szaszkiewicz,* Левицький = *Łewycki,* nie *Lewicki.*

3. Bułgarskie.

Zasady jak w rosyjskim, z wyjątkiem: е i ѣ oddaje się przez *e,* jeru miękiego (ь) nie oddaje się nigdy, jeru twardego (ъ) na końcu też nie. ъ i ѫ w środku wyrazów oddaje się przez *a;* щ = *szt.*

IV. W nazwiskach innych narodów używających łacinki obowiązuje ścisła transliteracja, z wyjątkiem znaków *č, š, ž,* które się oddaje przez *cz, sz, ż.* Jeśli drukarnia nie posiada odpowiednich czcionek, opuszcza znaki diakrytyczne. Tak np. litewskie *ų, į* oddaje przez *u, i,* rumuńskie *ţ* przez *t,* węgierskie *ő, ű* przez *ö, ü;* tak samo z tureckimi odmiankami. Nazwiska litewskie mogą być od-

dawane w ortograficznej odmiance polskiej, jeżeli dany człowiek sam się tak pisze, np. *Širkšnys* = *Szyrksznis*.

W odmianie nazwisk węgierskich na *-i* lub *-y* dodaje się końcówki przymiotnikowe bez apostrofu, np. *Horthy — Horthyego*, od czego się w myśl ogólnej zasady wyjmują spolszczone, jak *Batory — Batorego*, *Rakoczy — Rakoczemu*. Słowiańskie nazwiska Węgrów na *-szky*, *-czky* zachowuje się w ich postaci w mianowniku, ale w odmianie pisze się po polsku, np. *Rakovszky — Rakovskiego*, *Medveczky — Medveckiemu*.

V. Wyrazy tureckie zachowuje się w ich pisowni łacińskiej, nie dążąc do oddawania brzmień tureckich.

W wyrazach chińskich przyjmuje się tabelę transkrypcyjną wyrazów chińskich, proponowaną przez W. Jabłońskiego w pracy „Polska transkrypcja pisma chińskiego“ (Rocznik Orientalistyczny X 112—3) ze stosowaniem znaków *cz* lub *č*, *sz* lub *š*, zależnie od tego, czy się ma na myśli potrzeby ogółu czy też ściśle naukowe.

INTERPUNKCJA

Uwagi wstępne.

Interpunkcja służy dwojakiemu celowi:

1) dzieląc tekst zewnętrznie na grupy wyrazów lub nawet pojedyncze wyrazy i charakteryzując niektórymi znakami pewne wyrazy lub ich grupy pod względem składniowym czy treściowym, ułatwia zrozumienie tekstu;

2) ułatwia też tym samym odpowiednie wygłoszenie tekstu.

W interpunkcji polskiej znajdują wyraz następujące czynniki: 1) budowa składniowa zdań, 2) treść zdań i wyrażeń nie związana z budową składni, 3) rytmika mowy, 4) ton uczuciowy, 5) potrzeba zewnętrznego wyróżnienia

przytaczanych wyrazów, 6) staranie o przejrzystość i zrozumiałość.

Spośród tych czynników zasadniczym i dla systemu interpunkcji polskiej podstawowym jest struktura składniowa; inne czynniki mają mniejszy zakres zastosowania.

Omawianej różnorodności czynników znajdujących wyraz w interpunkcji towarzyszy też zróżnicowanie funkcji poszczególnych znaków.

Tak więc do podziału tekstu służą: kropka, średnik, przecinek i częściowo pauza, przy czym siła oddzielająca tych znaków jest różna. Najsilniejsze oddzielenie dwu ustępów stanowi t. zw. *a linea* z odstępem między wierszami, dalsze stopnie (coraz słabsze) stanowią: samo *a linea* bez odstępu między wierszami, kropka z pauzą, sama kropka, średnik, pauza, przecinek.

Inne znaki pełnią odmienne funkcje. Mianowicie dwukropek jest znakiem zapowiadającym nową treść, pytajnik charakteryzuje zdania treściowo, wykrzyknik (a także często pauza i wielokropek) ma wartość dynamiczną, dwie pauzy i nawiasy (często również przecinki) służą do wydzielania drugoplanowych członów, cudzysłów wreszcie jest znakiem cytowania.

Poszczególne znaki mają więc zasadniczo określoną rolę, w indywidualnym ich użyciu jednak możliwa jest pewna dowolność i zastępowanie jednych znaków drugimi (np. przecinek lub kropka, przecinek lub średnik, średnik lub kropka, przecinek lub pauza, przecinek lub dwukropek, nawias lub dwie pauzy).

Podane poniżej zasady interpunkcji obejmują wypadki najważniejsze, aby zaspokoić powszednie potrzeby ogółu piszących. Raz określają one ujęcie znaku przestankowego w sposób ścisły, kiedy indziej zostawiają swobodę. Umyślnie je tak sformułowano, ponieważ poza

szeregiem wypadków, dających się ująć w ścisłą normę, jest dużo takich, gdzie indywidualność piszącego, jego postawa uczuciowa, jego zamiar specjalnego uwydatnienia pewnego odcienia myślowego czy toku rytmicznego itd. rozstrzyga o takiej lub innej interpunkcji. Jak budowy zdań, tak i podkreślenia w nich pewnych stosunków nie można skrępować bezwyjątkowymi, sztywnymi przepisami. W mowie możemy wyrazić bardzo subtelne nieraz modulacje myśli przy pomocy akcentu, przyśpiewu, pauzy; w piśmie częściowo przynajmniej spełnia to zadanie interpunkcja. Tak np. rozmaitość i swoboda w użyciu znaków przestankowych ma szczególne zastosowanie jako środek indywidualnej ekspresji artystycznej. Ale także w pracach naukowych muszą być dopuszczalne pewne odchylenia dla ścisłego ujęcia treści (np. specjalne użycie nawiasów czy kropek w logice i matematyce).

Zadaniem specjalnych podręczników interpunkcji może być nie tylko podanie zasad podstawowych, ale także szczegółowe rozważenie właśnie wypadków wykraczających poza normę przeciętności. Podręczniki te musiałyby oczywiście odpowiednio i pod względem ilościowym, i jakościowym zastosować zasady do potrzeb, dojrzałości umysłowej, przygotowania gramatycznego i stylistycznego tych, dla których są przeznaczone.

I. Kropka

1. Kropką zamykamy zdania lub ich równoważniki, tak pojedyncze, jak złożone, jeżeli stanowią całości samoistne.

Np. (1) Skończył. Czekają wszyscy Macieja wyroku. Maciej głowy nie ruszył ani podniósł wzroku, tylko ręką kilkakroć uderzył po boku, jak gdyby szabli szukał.

(2) — Czy motor już naprawiony?

— Jeszcze nie.

— A kiedy będzie gotowy?

— Jutro.

2. Główne tytuły książek i czasopism pisze się na karcie tytułowej bez końcowej kropki.

Np.

Stefan Żeromski	Wiadomości Historyczno-Dydaktyczne
POPIOŁY	Organ Polskiego Towarzystwa Historycznego dla spraw nauczania historii
Wydanie szóste	Redaktor Kazimierz Tyszkowski
Warszawa 1929	Rocznik III — Zeszyt 1/2
	Lwów 1935
	Polskie Towarzystwo Historyczne

Na karcie tytułowej nie umieszcza się kropki (ani przecinka lub średnika) także na końcu poszczególnych wierszy, z których się tytuł składa.

Np. Ćwiczenia gramatyczne
ortograficzne i słownikowe
dla III klasy szkoły powszechnej
Wydanie drugie
zmienione i uzupełnione

Natomiast inne znaki stosuje się na karcie tytułowej zupełnie normalnie.

Np. Organizacja czy technokracja?
W górę serca!

3. W innych tytułach (rozdziałów, ustępów, paragrafów itd.) kropka jest niepotrzebna, jeśli nie ma odróżnienia wielkich i małych liter.

Np. (1) NAUKA O ODMIANIE WYRAZÓW
(2) który, jaki

Można jednak dać kropkę, gdy początek tytułu jest wyróżniony wielką literą.

Np. Odmiana zaimków.

4. Po t. zw. żywej paginacji kropki się nie umieszcza. Jeśli żywa paginacja zawiera kilka tytułów, które należałoby oddzielić kropką, zamiast kropki umieszczamy między tytułami pauzę.

Np. Zamiana wody w lód — Własności lodu

II. Przecinek

A. Między zdaniami.

1. Przecinek umieszczamy między zdaniem podrzędnym a nadrzędnym.

Np. *Ponieważ śnieg przysypał ślady*, dalsze poszukiwania były bardzo utrudnione.

Jeśli zechcesz, przyjdziesz do mnie.

Choć cię prosiłem, nie posłuchałeś.

Dlaczego się to stało, nikt nie umiał wyjaśnić.

Skąd się wziął, nikt nie wiedział.

Cokolwiek pan hetman uczyni, to i ja uczynię.

2. Przecinek umieszczamy między zdaniem nadrzędnym a podrzędnym.

Np. Siadł na wóz z sianem, *na którym leżał chory*, i czuwał nad nim aż do rana.

Maćko odwiedzał go codziennie i pocieszał, *jak umiał.*

Jest to o wiele częstsze, *niż się pospolicie przypuszcza.*

Kichnął, *aż cała izba rozległa się echem.*

3. Jeżeli zdanie podrzędne spajają z nadrzędnym wyrażenia typu: *zwłaszcza że, chyba że, mimo że, tylko że, podczas gdy, właśnie gdy* itp., przecinek kładzie się przed nimi.

Np. Poprzestać na krótkiej formule: „kino — ruch“ byłoby zbyt łatwym uproszczeniem sprawy, *zwłaszcza że* sama istota ruchu jest zagadnieniem.

Chętnie bym cię odwiedził, *tylko że* nie mam czasu.

4. Jeżeli pewien przysłówek lub zaimek nie stanowi części zdania nadrzędnego, t. zn. nie jest tam okolicznikiem, lecz wraz z następującym po nim spójnikiem rozpoczyna zdanie podrzędne, nie umieszcza się przecinka między nim a następującym po nim spójnikiem. Zachodzi to w połączeniach: *tak aby (żeby, by)*; *tak że (iż)*; *dlatego (za to) że*; *tym bardziej że*; *dopiero gdy*; *w chwili (z chwilą) gdy*; *teraz gdy*; *wtedy gdy*; *potem gdy*; *tam gdzie (skąd, dokąd)* itp. oraz w połączeniach wyrazów: *jak, jakby, jak gdyby* z poprzedzającymi je wyrazami lub wyrażeniami: *tak, tak samo, taki, taki sam, podobnie, zarówno, równie, w miarę.*

Np. Wydania prowincjonalne wychodzą w c z e ś n i e j, *tak aby* zdążyły do różnych miast prowincjonalnych na rano.

Przygotowania te zajęły sporo c z a s u, *tak że* dopiero z wiosną 863 r. Konstantyn i Metodiusz znaleźli się na Morawach.

5. Nie odcina się przecinkiem wyrażeń o charakterze zdania:

a. typu: *nie wiadomo, Bóg wie, kto wie* od następującego po nich z a i m k a, jeśli mu nadają znaczenie nieokreśloności;

b. typu: *co się zowie, jak się patrzy, jak ulał* itp., dających się zastąpić równoznacznymi p r z y s ł ó w k a m i: *należycie, doskonale, świetnie* itp.

Np. — Mamusiu, i ja! — odezwał się Ryś, który *nie wiadomo skąd* znalazł się w tej chwili w pokoju.

Na dworze mróz *co się zowie.*

6. Przecinkami odcinamy zdanie podrzędne, wplecione między dwa rozdzielone nim człony zdania nadrzędnego.

Np. Ci, *co czekają*, wszyscy do domu!

Każdy, *kto myśli i czuje po polsku*, z wdzięcznością przyjmuje...

Wszystko, *co się potem dzieje*, jest już konsekwencją...

O tym, *kto wysadził kolubrynę*, wiele mówiono.

Nie zawsze tylko ten, *kto jest dzielny*, zasługuje na uznanie.

A tam, *gdzie jedziesz*, czy będzie inaczej?

Zawsze tam, *gdzie nas nie ma*, jest dobrze.

7. Nie rozdziela się przecinkiem dwu spójników, spójnika i zaimka względnego, zaimka względnego i spójnika, których zbieg powstaje wskutek wplecenia jednego zdania w drugie.

Np. Głownią od pistoletu dała mu między oczy, *a że* się wonczas przyzostali, nikt nie widział i nikt nie gonił.

Siedli, *ale nim* zdolał ktokolwiek pierwsze słowo przemówić, za oknem poczęły się odzywać psy.

Ściągnęli go na ziemię, przewrócili *i choć* się bronił, skrępowali sznurami.

Dałeś parol, *iż cokolwiek* się z Ketlingiem pokaże, przez miesiąc zostaniesz z nami.

Był to człowiek, *który jeśli* na kogoś raz popatrzył, wiedział, co w nim siedzi.

8. Zdania współrzędne (także kiedy są poboczne) rozdziela się przecinkiem, jeżeli nie są połączone bezpośrednio spójnikami łącznymi (*i*, *oraz*, *tudzież*), rozłącznymi (*lub*, *albo*, *bądź*, *czy*), lub wyłączającymi (*ani*, *ni*).

Np. Stolnik się zająknął, zaczerwienił się, zbladnął, chciał mówić, krwią chrząknął.

Nachyliły się czuby drzew, zadrżały giętkie gałęzie, zaszeleściły opadające liście.

Niepokój ogarnął ludzi, *a* tłumy powtórnie obległy Wawel.

Był dzień świąteczny, *więc* tłumy napełniły świątynię.

Formy te odmieniają się według osób, *czyli* są to formy osobowe.

Uwaga. W zdaniach takich, jak cztery ostatnie, szczególnie gdy są dłuższe, można w zastępstwie przecinka użyć kropki lub średnika, co zależy w zupełności od indywidualnego ujęcia osoby piszącej. Oczywiście w pierwszym wypadku zdania przestają tworzyć jedno zdanie złożone, rozpadając się na samoistne zdania rozdzielone kropką.

Np. W gruzy runęły dawne świątynie pogańskie. Pod ostrzem toporów legły stare drzewa. Na ich miejscu stanęły krzyże, kaplice i kościoły.

Zdawało się im, że już kona. *Ale* trwało to tylko chwilę. Wkrótce oddech jej uspokoił się i nawet zwolniał.

9. Gdy spójniki *i*, *albo*, *ani*, *bądź*, *czy*, *to* powtarzają się na czele zdań współrzędnych (bądź same, bądź w połączeniach: *bądź to...*, *bądź to...*, *czy to... czy też*, *już to... już to*), przed powtórzonym spójnikiem umieszcza się przecinek.

Np. *I* otom dziś bez dachu, *i* gniazdo me zburzone.

Albo ja się mylę, *albo* oni źle zrobili.

Wieczorny powiew *to* zwijał, *to* rozwijał barwne płótna.

Czy mam przyjść po was, *czy* wrócicie sami?

10. Zwroty: *albo (lub) raczej*, *czy raczej*, *albo lepiej*, *albo jeszcze lepiej*, *i to*, zaczynające zdanie współrzędne, wymagają przed sobą przecinka.

Np. Jest człowiekiem zdolnym, *albo raczej* ma szczęście.

B. Między równoważnikami zdań.

1. Zasady odnoszące się do zdań dotyczą także równoważników zdań, wyrażonych inaczej, niż przez zwrot z imiesłowem na *-ąc* i *-szy*.

Np. Późno, *bo* dopiero po trzech miesiącach, przyszedł pierwszy list.

Powiedzcie mi, *po co* to wszystko.

Jak on nad Dobrzyńskimi, dom jego nad siołem panował.

Pismo chińskie odegrało na Dalekim Wschodzie rolę ważniejszą, *niż* łacina w Europie.

Odleciał ogon w jeden, *a* pysk w drugi kątek.

Roślina, *tak samo jak* człowiek i zwierzę, podlega różnym chorobom.

Chory na tyfus, leżał Piotr w szpitalu.

W ciągu lat wojennych nie znikli z krajów arktycznych podróżnicy; *przeciwnie*, zastosowano w badaniach nowy środek, który w przyszłości miał odegrać wielką rolę, mianowicie samolot.

— Co to, na miłość boską, dym?

Istotnie, z samolotu buchnął kłąb czarny i rozciągnął się długą kitą w powietrzu.

Jako poseł, zostałem przyjęty z honorami.

Wrzało na rynku, *szczególniej koło ratusza i wagi*.

2. Równoważników zdań, wyrażonych przez zwrot z imiesłowem na *-ąc* i *-szy*, nie odcina się przecinkami.

Np. *Obszedłszy wszystkie stanowiska* wrócił do kwatery.

Destylując ropę naftową pod normalnym ciśnieniem możemy z niej wydobyć tyle tylko benzyny, ile jej dana ropa zawiera.

Jadąc czytałem książkę.

Powstawszy przemówił do zgromadzonych.

Wolno jednakże użyć przecinków:

a. gdyby brak przecinka mógł wywołać złe zrozumienie całego zdania złożonego.

Np. *Cofnąwszy się szybko*, poszedł dalej ulicą.

Cofnąwszy się, szybko poszedł dalej ulicą.

b. jeżeli zwrot imiesłowowy z powodu swej długości wyodrębnia się jako osobna, zamknięta, więcejwyrazowa całość.

Np. Socjaliści, *rozpoczynając strajk powszechny w nieszczęsny poniedziałek*, tłumaczyli, że robią to jako protest przeciw opróżnieniu przez policję okupowanej fabryki.

Życie kulturalne tych ludów pozostaje aż do ostatnich czasów pod przemożnym wpływem kultury muzułmańskiej. Zwłaszcza Krym, *dostawszy się pod zwierzchnictwo tureckie*, staje się ważnym ogniskiem życia kulturalnego muzułmańskiego.

3. Kilka następujących po sobie zwrotów imiesłowowych ze znaczeniem równoważników zdania, nie połączonych spójnikami, rozdziela się przecinkami.

Np. Tak *gwarząc*, *dowcipkując* i przekomarzając się doszli do przewozu.

C. Między członami zdania.

a. W połączeniach bezspójnikowych:

1. Rozdziela się przecinkami zestawione bezspójnikowo podmioty i jednorodne dopełnienia.

Np. *Wrzask* psów, *krzyk* strzelców, *trąby* dojeżdżaczy grzmiały ze środka puszczy.

Czytam *książki*, *dzienniki*, *tygodniki*.

Czytam *ojcu*, *matce*, *braciom*.

2. Rozdziela się przecinkiem dwie równorzędne przydawki.

Np. W r. 1928/29 przedsięwziął Wilkins swój *pierwszy*, *dziesięciogodzinny* lot nad krajem Grahama.

Była to stara rudera *bez drzwi*, *bez okien*, *z dziurawym dachem*.

3. Oddziela się od wyrazu określanego przydawkę (z ewentualnymi jej określeniami), która następuje po

nim, a stanowi jego określenie dodatkowe, uboczne, wskutek tego niekonieczne dla zrozumienia zdania.

Np. Nieraz Cusin, *ówczesny guwerner*, Francuz, przyprowadzał go za ucho do lekcji.

Z kąta wyzierały jakieś stare buciska, *powykrzywiane*, bez obcasów.

W jej pokoju, *pełnym kwiatów*, było pogodnie, miło i uroczo.

Jest to młody człowiek, *bez stanowiska.*

Za teren działalności obrali sobie stolicę kraju, *Madryt.*

Zmniejszona 6. armia, *gen. Iwaszkiewicza*, miała bronić Lwowa.

4. Rozdziela się dwa jednorodne okoliczniki, jeśli następny jest szczegółowem objaśnieniem treści poprzedzającego.

Np. Na podwórzu, *prawie pod samym parkanem*, suszyły się belki.

W r. 1771 zajęły wojska rosyjskie Krym, a w dwanaście lat później, *w r. 1783*, wcielono go ostatecznie w skład imperium rosyjskiego.

5. Rozdziela się przecinkami jednorodne okoliczniki użyte celem wyliczenia, wymienienia:

Np. Limba rośnie jeszcze *w Tatrach*, *w Gorganach* i na Czarnohorze.

6. Rozdziela się przecinkami następujące po sobie dwa okoliczniki lub kilka ich, jeśli są wyrażone imiesłowem nieodmiennym.

Np. Przemawiał *jąkając się, zacinając, przerywając.*

7. W o l n o odciąć przecinkami okolicznik z zależnymi od niego wyrazami, jeśli taka grupa z powodu swej długości wyodrębnia się jako osobna, zamknięta, wielowyrazowa całość. Dotyczy to także imiesłowu na *-ąc*, *-szy* w znaczeniu okolicznika, z którym łączy się grupa wyrazów. Por. wyżej B 2 b.

Np. Muzea współczesne, *dzięki właściwemu i bardzo przejrzystemu rozkładowi swych eksponatów*, umożliwiają każdemu widzowi przyswojenie drogą wzrokową treści wysłuchanego wykładu.

Kulejąc na prawą nogę, wlókł się powoli.

8. Rozdziela się przecinkami wyrazy powtórzone.

Np. W Dobrzynie, bracie, *wielkie, wielkie* zamieszanie.

Hej *sprzed sieni, sprzed sieni* żyteńko się zieleni.

Wyjątek stanowią zwielokrotnione wykrzykniki.

Np. *Ho ho ho*, co mi za mędrzec!

9. Człon zdania wprowadzony przez zwroty: *albo raczej, czy raczej, i to, albo jeszcze lepiej*, wymaga przed sobą przecinka.

Np. Przeczytaj Quo vadis, *albo raczej* Krzyżaków.

b. W połączeniach spójnikowych:

1. W obrębie grupy wyrazów kładzie się przecinek przed tymi samymi spójnikami, przed którymi kładziemy go, gdy spójniki łączą zdania współrzędne (inne niż *i, oraz, tudzież, lub, albo, bądź, czy, ani, ni*); ale nie kładzie się go przed *a, aż*. Por. wyżej A 8.

Np. Dzień wstawał jasny, *ale* chłodny.

Wóz skrzypiał pode mną i wiatr owiewał mnie świeży *a* chłodny.

Siedzieli od wieczora *aż* do białego dnia.

2. Przed powtórzonymi spójnikami *i, albo, bądź, czy, to, ani* kładzie się przecinek.

Np. *I tu, i tam* pełno ruchu i gwaru.

Zmiany fonetyczne są *albo* indywidualne i niezależne, *albo* grupowe i zależne.

Z doliny tej było łatwe wyjście *czy* to w stronę Węgier, *czy* do Polski.

3. Kładziemy przecinek przed spójnikiem *jak* wprowadzającym wyliczenie lub wymienienie przykładowe.

Np. Przed wynalezieniem prochu artylerię stanowiły rozmaite machiny miotające, *jak balisty i katapulty*.

4. Wolno odciąć przecinkami zwrot porównawczy z *jak*, jeśli piszący chce w ten sposób zaznaczyć wyraźnie, że jest on wtrącony, dodany.

Np. W nieładzie leżały rejestry, książki, różne papiery, świstki i na wyszczerbionym talerzu, *jak największy skarb*, trochę pestek i dzikich jabłek.

Gdzieniegdzie, *jak czerwone plamy*, poruszali się ludzie.

Jak każdy ustrój gospodarczy, kapitalizm ulega również bardzo poważnym przemianom.

Struktura dramatu miała się znowu, *jak w „Lilli Wenedzie"*, oprzeć na pomysłowości przejętej z teatru calderonowskiego.

c. Po wyrażeniach wprowadzających:

1. Przecinek umieszcza się przed wyrażeniami zaczynającymi się od *to jest*, *to znaczy*, *czyli*.

Np. Zasadniczych typów wierszowania polskiego jest kilka, a w ich zakresie zawiera się mnóstwo odmian, *czyli* typów jednostkowych.

Przedzierając się przez gąszcz faktów musiałem się trzymać kierunku wskazywanego przez najpewniejszą busolę, *t. j.* przez chronologię.

Utwór ten powstał niewątpliwie po śmierci Nowosilcowa, *to znaczy* po kwietniu 1838 roku.

2. Wyrazy i wyrażenia *na przykład*, *chyba*, *przynajmniej*, *zwłaszcza*, *ewentualnie*, *nawet*, *raczej* poprzedza się przecinkiem, jeśli uwydatniają jakiś szczegół w poprzednim członie zdania ogólniej zapowiedziany.

Np. *W którymkolwiek* naszym zagłębiu, *np. dąbrowskim*, zobaczysz to samo.

D. O zamykaniu zdań i wyrażeń poprzedzonych przecinkiem.

Trafiają się wyrażenia tego typu:

(A) *Zbliżał się powoli*, (B) *lecz stale i systematycznie*, (C) *do wytkniętego celu*.

(A) *Nie obrony*, (B) *ale towarzystwa waszego* (C) *szukałem*. Składają się one z trzech członów (oznaczmy je A, B, C). Człon A zgodnie z zasadami interpunkcji musi być odcięty przecinkiem; człon C wiąże się składniowo z członem A; człon B jest włączony między A i C. W takich to wyrażeniach:

a) Nie stosuje się przecinka zamykającego człon B, gdy jest on dodany do członu A i względem niego równorzędny, wobec czego człony A i B pozostają w tym samym stosunku składniowym do członu C, np.

(A) *Organizowanie zebrań*, (B) *odczytów, wycieczek* (C) *zabierało mu sporo czasu*.

(A) *Ani ona*, (B) *ani Carrizales* (C) *nie wiedzieli, że...*

(A) *Żną zboże*, (B) *a nawet przędą* (C) *w rękawiczkach*.

b) Stosuje się przecinek zamykający człon B, gdy jest on wpleciony między człony A i C jako objaśnienie członu A, wobec czego nie odnosi się bezpośrednio do członu C, lecz za pośrednictwem członu A, jako jego drugoplanowe objaśnienie, np.

(A) *Późno*, (B) *bo dopiero po trzech miesiącach*, (C) *przyszedł pierwszy list*.

(A) *W lesistych okolicach Polski*, (B) *zwłaszcza na Mazowszu*, (C) *zakładano na drzewach barcie*.

(A) *Nigdy*, (B) *nawet w największym niebezpieczeństwie*, (C) *nie cofał się*.

E. Wyrazy stojące poza zdaniem.

1. Stojące poza zdaniem wyrazy i wyrażenia: *słowem, krótko, ściśle, innymi słowy* zamyka się przecinkiem lub dwukropkiem.

Np. *Innymi słowy,* bank pożycza od ludzi pieniądze i pożycza ludziom pieniądze od siebie.

Jeden z nich, *ściśle:* drugi z rzędu, jest zaznaczony na mapach angielskich jako złączony z wybrzeżem.

2. Wołacz oddziela się przecinkiem.

Np. *Panie Tadeuszu, waścinc o gwiazdach gadanie jest tylko echem tego, co słyszałeś w szkole.*

Smutno mi, Boże.

Przestaniesz ty, gaduło?

A pacierz, synku, zmów — przypominała jeszcze.

Pozwólcie mi, państwo, skończyć!

Siedzieć mi, chłopcy, cicho!

Dla zaznaczenia emfazy (siły) można po wołaczu (lub na końcu zdania) użyć wykrzyknika.

Np. *Bracie!* Bóg wie, żem dotąd tajemnic dochował.

Baśka! — rzekła tonem perswazji pani stolnikowa.

3. Wykrzyknik (część mowy).

Po wykrzyknikach stojących na początku okrzyków umieszcza się przecinek.

Np. *Ach,* gdyby ona była jak nasze szlachcianki!

No, śmiało!

Wykrzyknik *o* będący uzupełnieniem wołacza lub występujący w połączeniu z przysłówkiem *jak* nie wymaga po sobie przecinka.

Np. *O* Matko nasza!

Natomiast gdy *o* ma charakter wyraźnego okrzyku, umieszcza się po nim przecinek.

Np. *O,* dużo czasu trzeba jeszcze na to!

F. Człony wtrącone.

Człony wtrącone ujmuje się zasadniczo w pauzy. (por. V, 6).

1. W przecinki ujmuje się człony wtrącone najczęściej wtedy, gdy są krótkie i mają formę zdań głównych w rodzaju: *sądzę, wiadomo, przypuśćmy, rzekłbyś, zdaje się, być może* itp.

Np. Dachy, *słyszę,* u ciebie zaciekają.

Słowa ostatnie są, *wiadomo,* echem Pisma świętego.

Zagospodarzyli się tu, *jak widać,* na dobre.

2. Wyrazy i wyrażenia: *owszem, bynajmniej, niestety, przeciwnie, odwrotnie, na odwrót, istotnie, rzeczywiście, zaiste, zapewne, pewnie, doprawdy, oczywiście, naturalnie, niezawodnie, niewątpliwie, bez wątpienia* oddziela się od sąsiednich przecinkami, jeśli są wtrącone.

Np. Wywierają oni silny wpływ na otoczenie, w którym się znajdą, a zarazem, *odwrotnie,* sami przyjmują pewne cechy nowego środowiska.

G. Umieszczanie lub opuszczanie przecinka poza normą.

Wyjątkowo ze względów stylistycznych lub rytmicznych, a zwłaszcza dla uniknięcia dwuznaczności wolno dodać (przykł. 1) lub opuścić (przykł. 2, 3 w miejscach oznaczonych gwiazdką) przecinek, choćby to było niezgodne z którąkolwiek z wyżej omówionych zasad.

Np. Cofnąwszy się szybko, poszedł dalej ulicą (por. II B 2 a).

Dzisiaj cała rodzina, t. j. sam Abdul Hafir, jego żona* pani Zaira, córka Fatyma i syn Selim, śpieszyli do Stambulu.

Tu pada z konia przeszyty kulami waleczny do-

wódca, rotmistrz Wąsowicz. Od pchnięcia bagnetem ginie porucznik Topór-Kisielnicki, trafiony w usta* wali się trupem porucznik Włodek.

III. Średnik.

Średnik jest znakiem interpunkcyjnym średniej mocy. Stosuje się go w miejscach, w których kropka oddzielałaby dane człony za silnie, przecinek zaś byłby znakiem nie wystarczającym do zaznaczenia stopnia odrębności tych członów.

Średnik można stosować tylko między tworami równorzędnymi, natomiast nie może on oddzielać członów, które w stosunku do siebie są nierównorzędne.

Średnik stosuje się nie tylko między tworami zdaniowymi, pojedynczymi lub złożonymi, lecz także bywa używany między dłuższymi grupami wyrazowymi (zwłaszcza w wyliczeniach).

Np. Przytrafi się często, że dobry człek jaki niewdzięcznika przygarnie; ale trafia się częściej, że niewdzięcznik taki przepada marnie.

Gdyby zebrać razem te zmarnowane krople, powstałyby morza; gdyby stopić te iskry, powstałyby słońca; gdyby związać te ruchy, powstałyby potęgi; gdyby skupić te radości, powstałyby szczęścia : a tymczasem człowiek stoi wobec swych losów łaknący, ciemny, bezsilny i nieszczęśliwy.

Obok pszenicy zwyczajnej uprawia się jeszcze kilka jej gatunków, z których najważniejsze są:

a) pszenica angielska, o kłosach grubych, z długimi wąsami, dostarczająca ziarn grubych i mączystych;

b) pszenica karłowata z krótkimi wąsami;

c) pszenica górska, czyli orkisz...

IV. Dwukropek.

Dwukropek wprowadza zapowiedziany lub oczekiwany zespół wyrazowy. Najważniejsze wypadki jego użycia:

1. Przytoczenie mowy.

Np. Basia otwiera usta. Pytanie: „Co to jest?“ zamiera na jej wargach.

2. Wymienianie tytułów, terminów, obcych zwrotów itp., o ile nie są w inny sposób zaznaczone.

Np. Na imieniny dostała powieść Dickensa: Maleńka Dorrit.

Jeśli was razi słowo: zawód, mówmy: sztuka.

Ale: W ubiegłym tygodniu czytałem nowelę Prusa „Antek“.

Wyraz „parasol“ pochodzi z języka francuskiego.

Uwaga. Przy cytowaniu źródeł lub w zestawieniach bibliograficznych zaleca się użycie po nazwisku autora przed tytułem przecinka.

3. Wyliczenie przedmiotów zaznaczonych uprzednio w formie ogólnej.

Np. Polska wywozi za granicę w większej ilości *następujące produkty:* węgiel, drzewo, zboże, przetwory przemysłowo-rolnicze, wyroby metalowe, wyroby włókiennicze.

Jeśli wyliczenie następuje bez uprzedniego zaznaczenia ogólnego, użycie dwukropka nie jest konieczne.

Np. Polska wywozi przede wszystkim węgiel, drzewo, zboże, przetwory przemysłowo-rolnicze, wyroby metalowe i wyroby włókiennicze.

4. Wyliczenie podmiotów w liczbie pojedynczej następujących po czasowniku w liczbie mnogiej.

Np. W Europie krajami o największych bogactwach leśnych *są:* Rosja, Finlandia, Szwecja i Norwegia.

Jeśli wyliczenie następuje po orzeczeniu w liczbie pojedynczej, użycie dwukropka nie jest konieczne.

Np. Z rzadkich zwierząt *żyje* w Polsce żubr, bóbr, łoś, ryś, żbik, wilk, niedźwiedź i kozica.

Jeśli wyliczenie obejmuje tylko dwa człony połączone spójnikiem, nie poprzedza się go dwukropkiem.

Np. Mówił językami niemieckim i francuskim.

5. Dwukropek może wprowadzać zdania współrzędne lub wyrażenia zawierające wynik, uzasadnienie lub wyjaśnienie zdania poprzedzającego.

Np. Widać, że się uzbrajał: leżały dwururki i sztućce na podłodze, dalej kurki i narzędzia ślusarskie, którymi rynsztunki naprawiano.

Osiągnięto rekord: barometr zewnętrzny wskazywał 76 mm ciśnienia.

5. Przydawki rzeczowne mające charakter wyjaśniającego równoważnika zdania mogą być wprowadzone przez dwukropek.

Np. Wielkie dzieło Bolivara: połączenie wszystkich republik Ameryki Południowej, rozpadło się jeszcze za jego życia.

Dopuszczalne tu jest jednak użycie w miejscu dwukropka przecinka.

6. Dwukropek umieszcza się też między złożonym z równorzędnych zdań poprzednikiem a następnikiem (por. III przykł. 2). Użycie w tym wypadku pauzy jest również dopuszczalne.

V. Pauza.

1. Pauzy można użyć w miejsce domyślnego członu zdania. (Jeżeli w tym wypadku był potrzebny z innych względów przecinek, opuszcza się go).

Np.: Uczeni wspominali, ile uczyniła dla Akademii, duchowni — ile dla chwały Bożej.

2. Pauzy można też użyć przed *to* wprowadzającym orzecznik (w miejscu domyślnego *jest, są*).

Np. Daktyle — *to* chleb pustyni.

3. Pauzę umieszcza się przed wyrażeniem, które ujmuje ogólnie to, co zostało poprzednio wyszczególnione.

Np. Odległe gwiazdy i mgławice, góry niebosiężne i oceany, człowiek i bakterie — wszystko zbudowane jest z atomów.

Czarne nogi, czarny dziób o rozdętych nozdrzach, pierze siwe, szyja połyskująca metalicznie, niebiesko i zielono, pióra w ogonie i skrzydłach czarne — prześliczny.

4. Pauzy można używać po rozwiniętych silniej członach celem nawiązania do pierwotnego toku zdania.

Np. Stara skrzynia „truwła“, rzeźbiona i malowana niegdyś, tak dawno, że czas starł barwę i kanty wrębione snycerszczyzny, a korniki prześwietliły nawskróś jej boki swymi chodnikami — piętrzyła się na wierzchu fury.

5. Pauzy można też używać przed wyrazami niespodziewanymi dla czytelnika celem zaznaczenia niezwykłości, spotęgowania nastroju itp.

Np. Długosz się dziwił, że nasza ziemia rodzi garnki i popielnice; o ileż bardziej by się zdumiał, gdyby ujrzał, że ziemia grecka wydaje — obrazy na kamieniu.

Mniej odpowiedni w takich razach jest wielokropek, który nadaje się bardziej do zaznaczenia ujemnego charakteru niespodzianki (por. VI 3).

6. Dwu pauz używa się do wyodrębnienia wtrąconych członów, najczęściej dłuższych (por. II F).

Np. Był potem — jeśli się nie mylę — miecznikiem podolskim.

Gdzie zgoda ogranicza się do samych tylko samo-

głosek, tam — według terminologii powszechnie przyjętej — mamy asonans.

7. W pauzy ujmuje się też wyrazy należące do opowiadania autora (np. *rzekł, zapytał, odpowiedział...*) wplecione w mowę przytoczoną. Ponadto pauzę umieszcza się na początku zaczynanych od nowych wierszy powiedzeń osób, których rozmowa jest przytoczona.

Np. — Cóż mi zrobisz — zapytał — jeśli cię nie puszczę?

— Straszne wyścigi musiały być w tych czasach — odezwał się Telesikrates. — Jechało się przez pola, rowy.

Ergoteles rzekł:
— To są konie sycylijskie.
— Skąd wiesz?
— Poznaję ludzi Hierona.

Uwaga. W pozycjach takich, jak w przykładzie pierwszym, przecinek się w razie spotkania z pauzą opuszcza, natomiast kropka, pytajnik lub wykrzyknik zostają. (O pomijaniu cudzysłowów w razie użycia pauz zob. X 1).

8. Pauzę można też umieścić między dwoma wyrazami celem odgraniczenia ich dla uniknięcia dwuznaczności:

Np. Puści długie pręty,
niby szczeć u zwierza:
przeciw losom złym — jak chłopska dusza
się najeża.

VI. Wielokropek

1. Wielokropek oznacza przerywanie toku mowy.

Np. Jaki tu kurz...! Taż odsapnąć nie można...! Zupełnie, jakby kto stado owiec przepędził...! — lamentowała jejmość.

W czasie polskich ostatnich sejmików wyzwałem i zraniłem dwóch braci Buzwików, którzy... Ale to mniejsza.

2. Wielokropka używa się ponadto przy cytowaniu w miejsce opuszczonych wyrazów.

Np. Jakieś stare słowa psalmu plątały się w myśli: „...Tysiąc lat przed oczyma Twymi jako dzień wczorajszy miną...“

(Czym innym jest wykropkowanie polegające na użyciu w obrębie wyrazu kropek w miejsce liter, których czytelnik ma się domyślić).

3. Wielokropka można również używać w stylu żartobliwym przed wyrazami niespodziewanymi dla czytelnika dla zaznaczenia osłabienia nastroju, rozczarowania, ironii, komizmu.

Np. Toż wojak, sądząc, że łaska nieba zsyła mu w porę krajankę chleba, schylił się żwawo, lecz zawiedziony, pochwycił w rękę... kołek od brony.

Mniej odpowiednia jest tu pauza, nadająca się raczej do zaznaczania nastroju dodatniego, podniosłego (por. V 5).

VII. Pytajnik

1. Pytajnika używa się po pytaniach, bądź samoistnych, bądź rozłącznych.

Np. Czy jeszcze daleko?

2. Po zdaniach złożonych podrzędnie używa się pytajnika tylko wtedy, gdy zdanie nadrzędne jest pytajne.

Np. Czy wiesz, kto u nas dziś był?

Ale: Zapytajmy się go, czy nam pomoże.

3. W tytułach o formie pozornie pytajnej można znak zapytania opuścić.

Np. Co ptaszki robią w zimie.

Wyjątek stanowią tytuły będące pytaniami rozłącznymi: po nich pytajnik jest potrzebny.

Np. Szczyt ignorancji czy perwersja?

4. Pytajnika używa się w nawiasie dla podania w wątpliwość treści poprzedzającego wyrazu lub zdania.

Np. Powoływał się na swoje zasługi (?) wobec społeczeństwa.

VIII Wykrzyknik

1. Wykrzyknika używa się po okrzykach i zawołaniach oraz po tych rozkazach i życzeniach, które mają silny ton uczuciowy.

Np. O, kogo ja widzę!

O pani! Kingo! ratuj ty nas!

Po rozkazach i życzeniach obojętnych uczuciowo nie umieszcza się wykrzyknika.

Np. *Siądź na koń i odprowadź mnie.* Chcę z tobą pomówić.

No, mój Kaziu, *umyjże się i idź do domu przebrać*; a my pójdziemy tymczasem do altanki.

Uwaga. Zasady te nie ograniczają się do zdań i wyrażeń mających formę trybu rozkazującego, lecz obowiązują też w stosunku do rozkazów i życzeń mających formę trybu orzekającego, przypuszczającego lub bezokolicznika.

Np. Pójdziesz do nich jutro.

Dalibyście już spokój. (rozk. i życz. spokojne)

Ale: Wynosić mi się stąd! (rozk. gwałtowny)

2. Po pytaniach z silnym tonem uczuciowym kładzie się pytajnik i wykrzyknik.

Np. — Szpargały! — powtórzył z oburzeniem. — Ty to nazywasz „szpargałami“?!

3. Wykrzyknika używa się w nawiasie dla zwrócenia uwagi na pewien fakt lub dla zaznaczenia, że nie zachodzi pomyłka.

Np. Współczesne wyniki biegów: 10 m na sekundę (!) i 19,21 km na godzinę sięgają niemal kresu możliwości ludzkich.

IX. Nawias

1. Nawiasu używa się do ujmowania ubocznych wyjaśnień.

Np. Surowiec, który przychodził z Ameryki Północnej przez porty niemieckie (Bremę i Hamburg), obecnie zaczyna korzystać z portu gdyńskiego.

Nie mógł już sprostać ich druzgocącej przewadze liczebnej i w trzydniowej (16—18 października 1813 r.) „bitwie narodów“ pod Lipskiem poniósł klęskę.

W razie spotkania się przecinka, średnika, kropki lub pauzy z nawiasem umieszcza się te znaki po nawiasie zamykającym wstawkę.

X. Cudzysłów

1. Cudzysłowu używamy przy cytowaniu wyrazów, wyjątków z utworów, jakiegoś powiedzenia...

Np. Mówiąc „wierzchołek trójkąta równoramiennego“ mamy na myśli ten z trzech wierzchołków, który leży naprzeciw podstawy.

Słowo „ciocia“ go drażniło.

Przy cytowaniu wyrazów lub tytułów zamiast cudzysłowu można użyć dwukropka (por. IV 2), w druku zaś można nie stosować nawet żadnych znaków, jeżeli rzecz cytowana jest wyróżniona innym rodzajem czcionek.

Zamieszczone w obrębie cytatu zdania lub wyrazy nie należące do cytatu wydziela się cudzysłowami.

Np. Potrafił ojciec ocenić przymioty syna; z wszystkiej licznej dziatwy jego najlepiej ukochał, jako godnego

po sobie następcę. „Michał“, mawiał, „zajdzie daleko, dorobi się fortuny i będzie panem“.

Ten sposób wydzielania wyrazów nie należących do cytatu bywa stosowany wtedy, gdy cytat występuje w tekście ciągłym, szczególnie zaś wtedy, gdy ma charakter cytatu naukowego.

Natomiast w przytaczanych rozmowach wyrazy nie należące do tekstu rozmowy wydziela się pauzami (por. V 7).

2. Cudzysłów stosuje się także przy cytowaniu wyrazów użytych w znaczeniu przenośnym lub ironicznym.

Np. Niektóre dzieci dość długo mają skłonność do kaleczenia wyrazów przez „połykanie“ całych zgłosek.

Starał się go przekonać powołując się na źródłowe, „bezstronne“ prace różnych autorów niemieckich.

Przy cytowaniu dłuższego tekstu złożonego z kilku ustępów cudzysłów stosuje się na początku każdego ustępu oraz na końcu ostatniego.

II. Słowniczek

/ oznacza dozwolone w danym miejscu dzielenie wyrazu.

( ) oznacza: 1) formę oryginalną imienia obcego; 2) w obrębie wyrazu jego część dowolną; 3) objaśnienie; 4) dopuszczalną formę oboczną, zwłaszcza w dopełniaczu l. mn. Formy dopełniacza podano dla przykładu tu i ówdzie; na ich wzór należy pisać końcówki w analogicznych wypadkach.

A

Abacja (Ab/bazia)
abażur
abdykacja
aber/racja
Abisynia, -nii
abiturient
ablucja, tej ablucji, tych -cji (-cyj)
abolicjonista
Abraham
abrewiacja, tej abrewiacji, tych -cji (-cyj)
absces
absencja, tej absencji, tych -cji (-cyj)
absolucja
absolutorium
absorpcja
abstrahować
abstrakcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
abstynencja
absurd
absyda p. apsyda
ach!
Achil a. Achil/les
adept
adherent
adieu!
adiunkt
adiutant
adopcja
Adrian, Hadrian
Adrianopol
adriatycki, Morze Adriatyckie
Adriatyk
adwent
aeroplan
afekcja
aferzysta
Afganistan
afirmacja
Afrodyta
agencja, ajencja, tej -encji, tych -encji (-encyj)
agenda
agent, ajent
agentura, ajentura
Agezylaus(z)
agonia, tej -nii, tych -nii (-nij)
agrafka
agronomia, -mii
aha!
ajencja, agencja
ajent, agent
ajentura, agentura
Ajnowie a. Ajnosi
akademia, tej -mii, tych -mii (-mij)
akcesoria, -riów
akcjonariusz
aklamacja
akomodacja
akompaniament
akompaniować
aksjomat
aktywny
akumulacja
akwarela
akwarium
Akwizgran
Albania, -nii
alchemia, -mii
alegat
alegoria, tej -rii, tych -rii (-ryj)
aleja, alei, aleje, tych alei
Aleksandria, -rii
Aleksy
Alfieri, -iego
Alfons
algebra
algebraiczny
Alger
algerski
algierka
alians, -se
aliaż
alienacja
aliści
alkalia, -liów
alkaloidy
alkierz
alkohol
Al/lach, Ał/łach
al/leluja

almanach
alodialny
Alojzy
alokucja
alopatia, -tii
Alpuhara
altruizm, -zmie
aluminium
aluwium
aluzja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
Alwernia, -ni
Alzacja
Ał/łach, Al/lach
Ambroży
amfibia, tej -bii, tych -bii (-bij)
amfiktionia, -nii
amfitrion
amoniak
amonian
amortyzacja
anachoreta
Anakreont
analogia, tej -gii, tych -gii (-gij)
anarchia, -chii
anatomia, -mii
Anchizes
andrut
Andrzej a. Jędrzej
anegdota
aneksja
angażować
Angielka
angielszczyzna
Anglia, -lii
anglomania, -nii
anglosaski
anhydryt
anioł
ani razu
aniwersarz
aniżeli
ankier
ankieta
an/nalista
An/nasz
anomalia, tej -lii, tych -lii, (-lij)
anons, -se
ansa
anteces/sor
Antiochia -chii
antologia, tej -gii, tych -gii (-gij)
Antoniusz
antrepryza
antropologia, -gii
Antwerpia, -pii
antycypacja
antydatować
antykwariat
antykwariusz
antymoniak
antymonian
antypatia, tej -tii, tych -tii (-tyj)
Anulka
anulować
anyżówka
aoryst
apanaże
aparat
apartament
apatia, -tii
apelacja
Apeniny
apercepcja
apetyt
Apian
aplikacja
apogeum
apoliński
Apol/lo(n), -l/la, -l/lina, -l/lona
apologetyka
apologia, -gii
Apolonia, -nii
apopleksja
aprioryczny
aprobacja
apsyda a. absyda
Arabia, -bii
aranżować
archaizm, -zmie
Archangielsk
archanioł
archeologia, -gii
archidiakon
archidiecezja
archijerej
architektura
archiwum
arcybp (arcybiskup)
arcyksięstwo
arcyksiężna
areopag
areszt
arfa, harfa
argumentacja
aria, tej arii, tych arii (aryj)
arianin, -anie, -an
ariergarda
Ariowie
Arkadiusz
arkusz
Armenia, -nii
armistycjum
armia, tej -mii, tych -mii (-mij)
arogancja
ar/ras
arsenał
arseniak
arsenian
arszenik
Artakserkses
Artemida a. Artemis (nieodm.)
artykulacja
artyleria, -rii
Aryjczyk
arystokracja
arytmetyka
asekuracja
asesor
aspiracja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
asteroidy
Astiages
astronomia, -mii
asumpt
asygnacja
asymilacja
Asyria, -rii
asystencja
ateizm, -zmie
atencja

atmosfera
atrakcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
atrium
atrybucja
Atryda
at/tycki
At/tyka
at/tyka (w architekturze)
At/tyla
audiencja
audytorium
Augiasz
augsburski
augustianin, -anów
aukcja
Aureliusz
austeria, tej -rii, tych -rii (-ryj)
Australia, -lii
Austria, -rii
austriacki
Austriaczka
Austriak
Austro-Węgry
auszpik
autobiografia, -fii
autonomia, -mii
autopsja
autoryzacja
awantaż
awersja, tej -sji, tych -sji (-syj)
awiacja
awiatyka
Awinion (Avignon)
awizacja
azali
azalia, tej -lii, tych -lii (-lij)
azbest
Azerbejdżan
Azja
Azjata
azjatycki
aż
ażeby
ażio
ażiotaż
ażur

B

Babilonia, -nii
bachanalie, -lii
bachantka
bachmat
bachor
Bachus
bagaż
bais/se'a a. bes/sa
bajdurzyć
bajronista
bajronizm, -zmie
bakalie, -lii
bakcyl
bakteriologia, -gii
baldachim
balia, tej -lii, tych -lii (-lij)
bal/lada
balotować
balsam
balwierz
bałto-słowiański, bałtycko-słowiański
bałtycki, Morze Bałtyckie
Bałtyk
banialuki
banicja
bankier
bankiet
barbarzyńca
bariera
barłóg
barok
bastion
batalion
Batawia, -wii
bateria, tej -rii, tych -rii (ryj)
batik
batożek
batuta
batyst
Bawaria, -rii
bazgrać, -grzę
Bazyleja, -ei
bazylianin
bażant
bądź co bądź
bądź to
bąknąć
bedłka
befsztyk
bejcować
bekiesza
beletrystyka
Belgia, -gii
Belgrad
bel/ladona
bełski
Bełz
benedyktyn
beneficjum
Beniamin
beniaminek
benzyna
bergamotka
bernardyn
Berno (morawskie i szwajcarskie)
Besarabia, -bii
Beskid
bes/sa a. bais/se'a
bestia, tej -tii, tych -tii (-tyj)
Betlejem
bez, bzu
bez/bożny
bez/brzeżny
bez/czelny
bez/cześcić
beze mnie
bez/hołowie
bez/imien/ny
bez liku
bez mała
bez porównania
bez/sens
bez/skrzydły
bez ustanku
bez wątpienia
bez zaprzeczenia
bez/zwrotny

bez/żen/ny
bęben
bękart
biało-czerwony
Białorus
białoruski
Białoruś
biało/stocki
białowieski
Białowieża
Biały/stok, -łego/stoku
Biblia, tej -lii, tych -lii (-lij)
bibliografia, -fii
bibliotekarz
bibosz
bibuła
biec, biegnę
biedrzeniec
biegun
bieluchny
bien/nium
bierzmować
bieżący
bilard
bilet
bilion (liczba)
bill (angielski)
bilon (moneta)
biografia, -fii
biologia, -gii
biskupstwo
biszkopt
biuletyn
biurko
biurokracja
biust
Bizancjum
bizantyjski, bizantyński
bizmut
biżuteria, -rii
blacha
bladoliliowy
blankiet
blichtr
bliski
bliższy

blond (nieodm.)
bluszcz
bluzgać
bluźnić
błahy
Błażej
błądzić
błękitny
boazeria
Boc/cac/cio, -c/cia
bochen
Bochnia, -ni
böcklinowski
bodiak
Bogdan a. Bohdan
Bogoryja, -yi
Boh
bohater
Bohdan a. Bogdan
bohomaz
Boileau, nieodm. a. Boila, Boilowi
boisko
bolączka
bolesny
bol/landyści
Bolszewia, -wii
bomba
Bombaj
bombardier
bombonierka
Bononia, -nii
bonza
Bordeaux (nieodm.)
bordiura
bordo (kolor, nieodm.)
borówka
borsuk
boski
Bośnia, -ni
Bośniak
bowiem
Boże Ciało (święto)
Boże Narodzenie
bób
bóbr
Bóg
bójka
ból, bólu a. bolu

bóstwo
bóść
bóżnica
bp (biskup)
braha
Brama Floriańska
Brande(n)burgia, -gii
brande(n)burski
bransoleta
branża
Bratysława a. Preszburg
brawura
Brazylia, -lii
brąz
brązowy
Brema (Bremen)
brewerie, -rii
brewiarz
bronchit
broszurować
brud
brukać
brukarz
Bruksela
brulion
brunatny
brunetka
Brunszwik
brusznica
brutalny
brutto, w brutcie
bruzda
bruździć
brygadier
bryja, -yi
brykiety
brytfan/na
Bryzeida
brz (niema bż, chyba w złożeniach, jak ob/żałować)
brząkać
brzdąkać
brzeżek
brzęczeć
brzoskwinia, -ni
brzózka
brzuch

buchać
buchalter
Bud/da
budować
buduar
budulec
budzić
Budziszyn (Budyšin, Bautzen)
budżet
bufiasty
buhaj
bukiet
bukiew
bukszpan
bulion
bul/la
bulwar
bułany
buława
Bułgar
Bułgaria, -rii
bunt
buńczuk
buńdziuczyć się
burak
burgrabia, -bi
Burgundia, -dii
burgundzki
burmistrzostwo
burmistrzowski
bursztyn
bury
burza
burzan
burzyć
burżuazja
busola
Buszmen
but
butonierka
butwieć
bydgoski
byle co
byle gdzie
byle jak
byle jaki
byle kto
był to

bynaj/mniej
Byron, ale bajronizm
Bystrzyca
bzdury
Bzura

C

całun
Capri a. Kaprea
capstrzyk
cech
cecha
Cecylia, -lii
cedr
ceduła
cegielnia, -ni
Cejlon
Cekrops
Celsjusz
celuloid
cembrować
cembrzyna
cement
centaur
centralizacja
centurion
cenzor
cenzura
ceramika
ceregiele
ceremonia, tej -nii, tych -nii (-nij)
cerkiew
cerować
certacje, -cji
cesarz
cesja
cetnar
Cetynia, -nii
Cezarea, -ei
cezura
cęgi
cętka
chaber
chabeta
chajder, cheder
chalcedon
Chaldeja, -ei

Chaldejczyk
chałaciarz
chałupa
cham
chan
chaos
chapnąć
charakter
charkać
Charków
charłak, cherlak
Charon
chart (pies)
Charybda
chasyd
chaszcze
chata
chcąc nie chcąc
chcieć
chebd
cheder, chajder
Chełm
Chełmno
Chełmża
chełpić się
chemia, -mii
chemicznofizyczny (odnoszący się do chemii fizycznej)
chemiczno-fizyczny (np. wydział chemii i fizyki)
cherlak, charłak
cherub, cherubin
Chęciny
chęć
chędogi
chichot
Chile (nieodm.)
chilijski
Chimborazo
chimera
chinina
Chiny
Chińczyk
Chios (nieodm.)
chirurgia, -gii
chlastać
chleb

chlew
chlipać
chlor
chluba
chlupotać, -ocę a. -oczę
chlustać
chłeptać, -pce a. -pcze
chłodnąć
chłodny
chłodzić
chłonąć
chłop
chłopomania, -nii
chłosta
chmara
chmiel
chmura
chochla
chochoł
chociaż, chociaż/by
Chociebuż (Chóśebuz, Kottbus)
Chocim, -mia
choć, choć/by
chodzić
Chodźko
chodź no!
chodź/że!
choina
cholera
cholewa
chomąto
chomik
Chopin a. Szopen
chorał
chorągiew
chorążostwo
choreografia, -fii
Chorwacja
Chorwat
chory
chować
chór, chóru
chrabąszcz
chrapać
chrestomatia, -tii
Chrobacja
Chrobata
chrobry

chromian
chromy
chroniczny
chronić
chronologia, -gii
chropawy
chrupać
chrust
chruściel
chryja, -yi
chrypka
Chrystian
chrystianizm, -zmie
chryzantem(a)
Chryzeida
chrz (niema chż)
chrząkać
chrząszcz
chrześcijanin
chrześcijaństwo
chuchać
chuchro
chuć
chudeusz
chudy
chusta
chw (niema chf)
chyba
chybaby
chybić
Chybie, -ia
chybotać, -ocę a. -oczę
chylić
chytry
chyży
ciążenie
cichy
ciemierzyca
ciemięzca
ciemiężyć
ciemnoblond (nieodm.)
ciemnoczerwony
cienki
cierpieć
ciężki
ciułać
ciurkiem
ciżba
ciżmy

cmentarz
co bądź
co chwila
co do joty
codzien/nie
codzien/ny
co dzień
co godzina
co gorsza
co gorszy
cokolwiek bądź
cokół
co lepszy
comber (sarni)
co miesiąc
Comte, -te'a, o Comcie
co naj/lepsze
co naj/mniej
co naj/wyżej
Condil/lac, -ca, z Condil/lakiem, o -acu
co niemiara
co noc
conocny
co prawda
co prędzej
coraz
Corneil/le, -le'a
corocznie
co rok
co roku
Correg/gio, -g/gia
co sił
coś
coś/kolwiek
coś niecoś
co tchu
co tydzień
co więcej
co większy
co za, co zacz
córa
córka
cóż
cuchnąć
cudzołóstwo
cudzołóżca
cudzy/słów

cugiel
cukier
cukiernia, -ni
curiosum
Cybela
cyborium
Cycero(n)
cydr
Cygan; cygan
cyjan
cyjankali
cykoria, -rii
cykuta
Cylicja
cymbał
cynfolia, -lii
cynk
Cyprian
cyrkiel
cyrkuł
cyrulik
Cyryl
cyrylica
cysters
cytrzysta
cywilizacja
czahary
czaić się
czambuł
Czarnogóra
czarnoksiężnik
czarno-żółty
Czarny Dunajec
Czartoryja, -ryi
cząber a. cząbr (roślina)
czcionka
Czech
Czecho/słowacja
czecho/słowacki (urząd)
czekolada
czeremcha
czereśnia
czerwonka
czesko-słowackie (narzecza)
częstochowiak
częstochowianin
często/kroć

czmychać
czochrać
czop
czosnek
czółno
cztery/kroć
czub
czupurny
czyhać
czyj bądź
czyj/kolwiek
czyj/kolwiek bądź
czym prędzej!
czysto polski
czyściec, -śćca
czyściutki
czyśćcowy
czytelnia, -ni
czy to
czyżyk

Ć

ćwieczek
ćwiek
ćwierć/wiekowy

D

dachówka
dagerotyp
dalibóg
Dalmacja
Damian
Damieta
Dania, -nii
Daniel
daniel
Dant, -ta a. Dante, -ego
Dariusz
darmocha
darzyć
Dawalagiri
dawca
dąb
dąć
dąsać się
dążenie
debiut

decen/nium
dech, tchu
Decjusz
decygram
decyzja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
dedukcja
dedykacja
defensywa
definicja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
definiować
defraudacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
degeneracja
deista
dekadencja
dekarz
deklamacja
deklinacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
delegacja
Delfy
delia, tej -lii, tych -lii (-lij)
delicje, -cji
delikwent
·Delil/le, -le'a
delirium
demagogia, -gii
demiurg
demobilizacja
demokracja
demonstracja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
demoralizacja
denko
dentysta
denuncjacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
departament
dependent
deprecjacja
depresja
deptać, -pcę i -pczę
deranżować
derywacja
Descartes, -tes'a a. Kartezjusz

desperacja
destylacja
desygnować
deszcz, deszczu a. dżdżu
deszczówka
deszczułka
determinacja
detronizacja
dewaluacja
dewiacja
dewizka
dewocja
dezawantaż
dezercja
dezorganizacja
Dezyderiusz
dezynfekcja
dębczak
dęcie
dęty
diabeł
diabetyk
diachil
diadem
diafragma
diagnoza
diak
diakon
dialekt
dialog
diament
diametralny
Diana
diapozytyw
diariusz
Diderot, -ta, o -ocie
diecezja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
dieta
Diogenes
Dioklecjan
Dionizjusz
Dionizos
dioptra
diosmoza
diurnista
diwa
dlaczego?
dlań (= dla niego)
dlatego
dłubać
długi
dłuto
dłużnik
dłuższy
dmuchać
dniówka
dobór
dobranoc!
dobry wieczór!
dobrze
docentura
dochować
dochód
dociągać
do cna
do czysta
do dnia
do dziś
do dziś dnia
dojeżdżacz
dojrzały
dojrzeć
dojrzewać
dojść
do jutra
dokąd bądź
dokąd/kolwiek
dokoła
doktor
dokuczać
dokument
dolewać
do licha
dolno-łużycki
dolny
dołączać
dołożyć
dom
domierzać
domieszać
dominikanin, -anów
dominium
domokrążca
domyślić (się)
donacja
do niczego
do niedawna
Donkiszot
donkiszoteria, -rii
donżuan
dookoła
do ostatka
dopatrzyć
dopędzać
dopiąć
dopokąd
dopomóc
dopóki
dopóty
do późna
do/prawdy
do/prząc
do/przęgać
dopust
dopuszczać się
dopychać
do rana
Doré, -ego
do reszty
doręczyć
dorobkiewicz
dorożka
dorównać
dorzecze
do rzeczy
do/rznąć, do/rżnąć
dorzucić
dorzynać (nożem)
do/rżnąć, do/rznąć
dosiąc, dosięgnąć
dosiąść
dosięgnąć, dosiąc
do/skwierać
do/służyć się
do/stawca
Dostojewski
do/strzec
dosuszyć
dosychać
do syta
do szczętu
dotacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
dotąd
do tego

do/tknąć
do/trzeć
do/trzymać
dotych/czas
dotyczyć
dowcip
do widzenia!
dowierzać
dowieść, -iodę
dowieźć, -iozę
do woli
dowódca
dowództwo
doża
dożąć
dożynać (sierpem)
dożywocie
dr, dra (doktor, doktora)
drachma
dramaturgia, -gii
draperia, tej -rii, tych -rii (-ryj)
drapi/chrust
drapiestwo
drapieżca
dratwa
drażnić
drąg
drążkowy
drelich
dręczyć
drętwieć
driada
driakiew
drogeria, tej -rii, tych rii (-ryj)
Drohobycz, -cza
drożdże
droższy
drożyć się
drób
dróżka
dróżnik
druciarz
drugi
druh
druhna
druid
drukarz
drut
druzgotać, -ocę a. -oczę
drużba
drużka
drzazga
drzeć
drzemać
drzewce
drzwi
drżączka
drżeć
dubeltówka
duby
duch
dudarz
dudek
dudki
dudnić
dudy
dukat
duma
Dunaj
Dunka, Duńczyk
dureń
durszlak
durzenie
düs/seldorfski
dusza
duży
dwakroć
dwom, dwóm
dwóch, dwu
dwóch/setny
dwójka
dwór
dwu, dwóch
dwudziestówka
dwuletni
dwunasty
dwururka
dwużeństwo
dychawica
dyfamacja
dyftong
dyfuzja
dygnitarz
dygresja
dykcjonarz
dyktatura
dylemat
dyluwialny
dymensja, tej -sji, tych -sji (-syj)
dymisja
dynastia, tej -tii, tych -tii (-tyj)
Dyneburg
dynia, -ni
dyplomacja
dyrdać
dyrektoriat
dyrygent
dysasocjacja
dysertacja
dysharmonia, -nii
dyshonor
dyskont
dyskusja
dyslokacja
dysonans, -se
dyspensa
dyspozycja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
dysputa
dystrakcja
dystrybucja
dystynkcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
dysydent
dysymilacja
dywersja
dywidenda
dywizja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
dyzażio
dyzenteria, -rii
dyzunita
dyżur
dzbanuszek
dziadunio
dziatwa
dzieciątko
dzieciuch
dziegieć
dzień dobry!
dzień w dzień

dzierzba
dzierzgać
dzierżak
dzierżawa
dzierżyć
dziesiątka
dziesięć/kroć
dziewczę
dziewięt/naście
dziewka
dziewo/słąb
dziewucha
dzieża
dzięgiel
dzięki
Dzikie Pola
dziobać a. dzióbać
dziobek a. dzióbek
dzióɓ, -óba a. -oba
dzióbać a. dziobać
dzióbek a. dziobek
dzisiaj
dzisiejszy
dziupla
dziura
dziwo/twór
dźgać, żgać, żgać
dźwięk
dźwignia, -ni
dżdżownica
dżdżysty
dżentelmen
dżetowy
dżokej
dżokejka
dżuma

E

echo
Ed/da
Edmundostwo
edukacja
edycja
Edynburg
edynburski
Edyp
efekt
Efez
efronteria, -rii
egejski, Archipelag Egejski
egeria, -rii
egoistka
egoistyczny
egoizm, -zmie
egzageracja
egzaltacja
egzamin
egzarchat
egzegeza
egzekucja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
egzekwie, -wii
egzemplarz
egzogamia, -mii
egzorcyzm, -zmie
egzorta
egzotyczny
egzystencja
ekierka
eklektyzm, -zmie
Eklezjasta
ekonomia, -mii
ekscelencja
ekscentryczny
eksces
eks-cesarz
ekshibicjonizm, -zmie
ekshumacja
ekskursja, tej -sji, tych -sji (-syj)
ekspansja
ekspatriacja
ekspedycja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
ekspens
ekspertyza
eksperyment
ekspiacja
eksploatacja
eksplozja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
eksportacja
ekspresja
ekspropriacja
ekstaza
ekstensywny
eksterytorialny
ekstrakt
eksudat
ekwatorialny
ekwilibrystyka
ekwipaż
Elbląg
elbląski
elegancja
elegia, tej -gii, tych -gii (-gij)
elekcja
elektrochemia, -mii
elementarz
elewacja
Eliasz
eliksir
eliminacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
elipsoida
Elizjum
elokwencja
elukubracja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
Elsynoe
elzewir
Elżbieta
emaliować
emanacja
emancypacja
emblemat
embriologia, -gii
embrion
emerytura
emfatyczny
emfiteutyczny
emigracja
Emilia, tej -lii, tych -lii (-lij)
Emilian
eminencja
emisariusz
emisja, tej -sji, tych -sji (-syj)
emitować
emocja
empiria, -rii
emulacja
emulsja

enchirydion
encyklopedia, tej -dii, tych -dii (-dyj)
endogamia, -mii
endosmoza
Endymion
Eneasz
Eneida
energetyka
energia, -gii
Eniusz
entomologia, -gii
entropia, -pii
entuzjazm, -zmie
enuncjacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
epidemia, tej -mii, tych -mii (-mij)
epigram(at)
epikureizm, -zmie
epilepsja
episjer
epitafium
epitalamium
epopeja, -ei, -eje, tych -ei
epruwetka
erekcja
Eretria, -rii
ermitaż
erotyzm, -zmie
erozja
erozyjny
erudycja
erynie, -nii
Erytrea, Erytreja
Erzerum (-r. z-)
eschatologia, -gii
Eschyl
esencjonalny
Eskimos
eskont
eskulap
esperantysta
Estonia, -nii
etażerka
etiologia, -gii
Etiopia, -pii
Etiopowie
etiuda
etnografia, -fii
etnologia, -gii
Etruria, -rii
etykieta
etymologia, tej -gii, tych -gii (-gij)
Eubeja, -ei
eucharystia, -tii
eufonia, -nii
Eufrozyna
Eugenia, tej -nii, tych -nii (-nij)
Eugeniuszostwo
eumenidy
eunuch
Europa
Europejczyk
Euzebiusz
ewakuacja
ewangelia, tej -lii, tych -lii (-lij)
ewidencja
ewolucja
Ezechiasz
Ezechiel
Ezop

F

Fabian
Fabiusz
Fabrycjusz
fabrykacja
fabuła
facecja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
fachowiec
facjata
facjenda
faeton
fajans, -se
fajerwerk
fajtłapa
fakir
faktura
fakultet
falset
falsyfikat
fałszerz
familia, tej -lii, tych -lii (-lij)
fanfaron
fantasmagoria, tej -rii, tych -rii (-ryj)
fantazja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
farbiarnia, -ni
farbiarski
farbiarz
farbka
farmaceuta
farmacja
farmakologia, -gii
farmakopea, -ei
farmazon
farsa
farsz
fartuch
faryzeusz
fascykuł
fasola
faszyzm, -zmie
fauna
fąfel
fechtmistrz
fechtunek
federacja
Fedon
feeria, -rii
felczer
feldfebel
Felicjan
felicjanka
felieton
Feliks
Fenicjanin, -nie, -an
fenig
ferie, -rii
fermentacja
fetor
feudalizm, -zmie
fiakier
fiasko
fideikomis
Fidiasz
figiel
figura

fikcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
fiksacja
fiksatuar
Filadelfia, -fii
filantropia, -pii
filareta, -eci
filharmonia, -nii
filiacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
filipika
filiżanka
filogeneza
filoksera
filologia, -gii
filozofia, -fii
filuteria, -rii
fimfa
Fin
finansjera
finezja
fingować
Finlandia, -dii
finlandzki
fiński
fioletowy
fiołek
fiord
fisharmonia, -nii
fiskus
fistuła
fiszbin
fiszka
fiu! fiu!
fizjografia, -fii
fizjologia, -gii
fizjonomia, tej -mii, tych -mii, (-mij)
Flamandia, -dii
flamandzki
flanca
Flandria, -rii
flaszka
Flawiusz
flażolet
flądra
flejtuch
fleksja
fletnia, -ni
flibustier
Florencja
florencki
Florian
Floriańska ulica
flotyl/la
fluksja
fluorescencja
fochy
Focjusz
folblut
foliał, foliant
folio (nieodm.)
folusz
fonologia, -gii
fontan/na
fontaź
formacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
formuła
fornir
forsowny
fortepian
fortuna
fortyfikacja
fosa
fosforescencja
fotochromografia, -fii
fotografia, tej -fii, tych -fii (-fij)
foyer (nieodm.)
fracht
fragment
frajer
frakcja
framuga
franciszkanin, -ina, -anie, -anów
Francja
francuski, -uska
francuszczyzna
Francuz; Francuzka
Frankonia, -nii
fraszka
fraucymer
frazeologia, -gii
frazes
freblowski
freblówka
frekwencja
frenologia, -gii
frędzla
fronda
front
fruwać
Fryburg, fryburski
frycówka
Frygia, -gii
fryzjer
fryzura
fuga
fujarka
fukać
fuksja, tej -sji, tych -sji (-syj)
fular
fumy
fundacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
fundament
funkcjonariusz
funt
fura
furaż
furda
furgon
furia, tej -rii, tych -rii (-ryj)
furieryzm, -zmie
furman
furora
furtian
fusy
fuszer
futerał
futryna
futrzany
futurysta
fuzel
fuzja, tej -zji, tych -zji (-zyj)

G

gabinet
Gabriel
gach
gadka

gaduła
gaik
Gal, Galowie
galanteria, -rii
galasówka
Galatea, -ei
galeria, tej -rii, tych -rii, (-ryj)
Galia, -lii
Galicja
Galicjanin
galicyzm, -zmie
Galileja, -ei
galimatias
gal/likański
galon
gałązka
gałąź
gama
ganek
Ganges
garaż
garbarz
garbus
garderobiana
gardlany
Garibaldi, -iego
Garłuch a. Gierlach
garmont
garncarz
garnczek
garnitur
garybaldczyk
Gaskonia, -nii
gastronomia, -mii
gatunek
gawędziarz
gaworzyć
gazela
gazomierz
gaża
gąbka
gąsienica
gąsior
gązwa
gbur
gderać
gdyby
gdzie bądź
gdzieby
gdzie indziej
gdziekolwiek
gdzienie/gdzie
gdzieś tam
gdzie to
gdzież/by?
Gedeon
gehen/na
gejsza
gejzer, gejzyr
gem/ma
gencjana
genealogia, -gii
generalicja, jeneralicja
generalny
generał, jenerał
genetyczny
Genewa
geneza
Genezaret
genialny
geniusz
Genowefa
Genua
genueńczyk
geodezja
geografia, -fii
geologia, -gii
geometria, -rii
georginia, tej -nii, tych -nii (-nij)
geranium
Germania, -nii
Germanin, -anowie, -anów
germanizacja
Gertruda
Gerwazy
gerydon
gerylas
gestykulacja
geszefciarz
Getynga
gęba
gębusia
gędźba
gęgać
gęsty
gęślarz
giaur
giąć
gidia, -dii
Giedymin
giełda
Giełgud
giemza
Gierlach a. Garłuch
giermek
Giewont
giez
giezłeczko
giętki
gildia, -tej -dii, tych -dii (-dyj)
gimnazjalista
gimnazjum
gineceum
ginekologia, -gii
gipiura
gips
girlanda
gisernia, -ni
gitarzysta
gladiator
gladiolus
glanc
glansowany
glazura
glejt
glicynia, tej -nii, tych -nii (-nij)
glista
globtroter
glorieta
glosa
glosolalia, -lii
gładki
głąb, głębi
głębia, -bi
głodomór
głodówka
głownia, -ni
głód
głóg
główka
głównie

głowszczyzna
głuchoniemy
głuchy
głupiec
gmach
gmatwać
gmerać
gnębić
gnieźnieński
gnozeologia, -gii
gnój
gnuśny
Goethe, -ego, -em
golarz
golf
Golfs(z)trom
Goliat
golusieńki
golutki
gołąb
gołębnik
gołoledź
gomółka
gonciarz
gondolier
gong
Goniądz
goniometria, -rii
gonitwa
gont
gontyna
gorący
gorętszy
Gorki, -iego
gorzałka
gorzeć
gorzej
gorzelany
gorzelnia, -ni
gorzki
gospodarz
gotówka
goździk a. gwoździk
góra
góral
górnik
górno-łużycki
górzysty
grabarz
grabież
gradacja
graduał
grafion
gramatyka
grandilokwencja
gratis (nieodm.)
grawiura
Graz
grąd, grądu
grądzik
grążel
Grecja
greckokatolicki
Greczyn p. Grek, Grecy
gregoriański
Grek a. Greczyn
gremialny
gremium
grenadier
Grenlandia, dii
grenlandzki
gręplarz
gręplować
grochówka
grodzki
grog
groszówka
grottgerowski
grób
gród
grubianin
grubiaństwo
gruby
gruchać
gruczoł
gruda
Grudziądz
grudziądzanin
grudziądzki
grudzień
grunt
grupa
grusza
gruz
Gruzin
Gruzja
gruźlica
gryczany
gryf
Gryfia, -fii (Greifswald)
grynszpan
gryźć
grz (z wyjątkiem gżegżółka, piegża i gżenie się)
grządziel
grzechotka
Grzegorz
guano
Guatemala
gubernia, -ni
gubić
gulasz
gulden
gumiguta
gumno
gunia, -ni
gusła
gust
Gustaw
guślarz
guturalny
guz
guzdrać się
guzik
gwardian
gwarzyć
gwasz
gwiazdka
gwinea, -ei, -ee
gwizdnąć
gwoli
gwoździk a. goździk
gwóźdź
gzić się
gż (tylko w piegża, gżegżółka i gżenie się)

H

ha!
habilitacja
habit
habsburski

haczyk
Hadrian, Adrian
haft
hagiografia, -fii
Haiti (nieodm.)
hajdamaczyzna
hajdamak(a)
hajduk
hak
hakatyzm, -zmie
hala
halabarda
halerczyk
halerz
Halicz
Halina
Halka, halka
hall
Hal/ler
halny
halo!
Halszka
halsztuk
halt!
halucynacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
hałas
hałastra
hamburczyk
hamernia, -ni
Hamlet
hamulec
handel
handełes
handryczyć się
hangar
Hania, -ni
haniebny
Hanka
Han/nibal
Hanower
Hanza
hańba
Hańcza
haraburda
haracz
harap
haratać
harc
harcap
harcerz
hardy
harem
harfa a. arfa
harfiarz
harmider
harmonia, tej -nii, tych -nii (-nij)
harować
Harpagon
harpia, tej -pii, tych -pii (-pij)
harpun
hart (ducha)
hasać
haski (= z Hagi)
hasło
haszysz
haubica
haus/se'a a. hos/sa
haust
Hawai (niedm.)
Hawan/na
Hawr
hazard
Heba (Hebe)
heban
hebel
hebrajski
Hebron
Hebrydy
heca
Hefajstos a. Hefest
Hegel
hegemonia, -nii
heidelberski
Heine, -ego, -em
hej!
hejnał
Hekata
hekatomba
Hekla
heksametr
hektolitr
Hektor
Helena
Helgoland
Helikon
heliocentryczny
Heliodor
Heliogabal
heliograwiura
heliotrop
Hel/lada
Hel/lenowie
hel/leński
Hel/lespont
helota
Helwecja
hełm
hemiopia, -pii
hemisfera
hemoroidy
hen!
Henryk
Hera
Herakles
Herakliusz
heraldyka
herbarz
herbata
Hercegowina
hercyński
heretyk
herezjarcha
Herkules
hermafrodyta
Herman
hermeneutyka
Hermes
hermetyczny
Herod
heroikomiczny
heroizm, -zmie
heroldia, -dii
Herostrat
Hersylia, -lii
herszt
Hesja
heski
hesperyjski
het!
hetera
hetka pętelka
hetman
heureza
Hezjod

hiacynt
hiena
hierarchia, -chii
hieroglif
Hieronim
higiena
higrometr
Hilary
Himalaje, -ai a. -ajów
Hindostan
Hindukusz
Hindus a. Indus
Hiob p. Job
hiobowy
hiperbola
Hiperborejczyk
hipertrofia, -fii
hipika, hip/pika
hipnotyzm, -zmie
hipochondria, -rii
hipodrom
Hipokrates
hipokryzja
Hipolit
hipopotam
hipoteka
hipoteza
hip/pika, hipika
histeria, -rii
histologia, -gii
historiozofia, -fii
historycznoliteracki
histrion
Hiszpan(nka)
Hiszpania, -nii
hizop
hm!
ho!
hoc!
hodować
hojny
hokej
hola!
Holandia, -dii
Holender(ka)
holenderski
holować
hołd
hołobla
hołota
hołubiec
hołysz
homeopatia, -tii
Homer
homilia, tej -lii, tych -lii (-lij)
honorarium
honwed
hop! hop!
horacjuszowski
Horacy a. Horacjusz
horda
hormon
Horodło
horoskop
hor/rendum
hortensja, tej -sji, tych -sji (-syj)
Horyń
horyzont
hosanna!
hospicjum
hospodar
hos/sa a. haus/se'a
hostia, tej -tii, tych -tii (-tyj)
hotel
Hotentot
Hozjusz
hoży
hrabstwo
hreczka
Hryć
hubka
Hucuł
huczeć
hufiec
Hugo(n)
huk
hulać
hultaj
humanista
Humboldt
humbug
humerał
humor
Hunowie
hura!
huragan
hurkot
hurmem
hurtem
huryska
Hus
husaria, -rii
husarz
husyta
huśtać
hutnictwo
huzar
huzia!
hybrydy
hycel
hydra
hydraulika
hydrografia, -fii
hydroterapia, -pii
hymen
hymn

I

Iberia, -rii
Ibsen
ichtiozaurus
idea, -ei, -ee, -ei
idealizacja
identyfikacja
idiom
idiosynkrazja
idiotyzm, -zmie
id(ol)olatria, -rii
idyl/la
Ifigenia, -nii
igielnik
Ignacy
ignorancja
Igołomia, -mi
igrzysko
ile bądź
ilekolwiek
ile/kroć
ileż to
Iliada
Ilion
Iliria, -rii
iluminacja

ilustracja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
iluzja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
Iłża
imaginacja
im dalej, tym gorzej
imbir
imieniny
imigracja
imitacja
im/manentny
im/matrykulacja
im/munitet
imperializm, -zmie
imperium
impresario, -ria
impresjonizm, -zmie
impulsywny
im — tym
inauguracja
incognito (nieodm.)
incydent
Indianin, -anie, -an
Indie, -dii
Indochiny
indoeuropejski
indor
indukcja
indult
Indus a. Hindus
industrializm, -zmie
indygenat
indyk
indziej
inekspr ymable
inercja
infamia, -mii
infanterzysta
infekcja
infirmeria, -rii
inflancki
influenca
infuła
ingerencja
ingrediencja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
inhalacja
inicjał
inicjatywa
iniekcja
inkasent
inkluz
inkrustacja
inkunabuł
inkwizycja
in/nerwacja
In/nocenty
in/nowacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
in/nowierca
inokulacja
Ino/wrocław
insekt
inserat
inskrypcja
insolacja
inspekcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
inspicjent
instalacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
instrukcja
instrument
instynkt
instytucja
insurekcja
insygnia, -niów
insynuacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
intabulacja
intelektualny
inteligencja
intencjonalny
intendent
intensywny
interludium
intermez/zo
internacjonalny
interpelacja
interpunkcja
interweniować
interwiew
introdukcja
introligatornia, -ni
intromisja
intronizacja
intruz
intuicja
inwazja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
inwencja
inwentarz
inżynier
ipsylon
ircha
Irlandczyk
Irlandia, -dii
ironia, -nii
ir/racjonalny
ir/redenta
Irydion
irys
irytacja
ischias
iskierka
iskrzyć się
islam
Islandia, -dii
Istria, -rii
Italia, -lii
itd. (= i tak dalej)
itinerariusz
itp. (= i tym podobnie)
Izabela
izali
Izokrates
izolacja
Izrael
izraelski
iż
iżby

J

jabłczany
jabłko
jabłuszko
Jacek, Jacenty
jacht
Jadźwingowie
jagiel/loński, Uniwersytet Jagiel/loński
Jagieł/ło
jagniątko
jagnię
jagódka

jaguar
Jagusia
jaje a. jajo
jak bądź
jak/by
jak gdyby
jaki bądź
jakikolwiek
jaki taki
jak/kolwiek
jak najlepiej
jak największy
jakobin
jakoby
jako tako
jako też
jako to
jak to
Jakub
Jakut
jak/że? jak/żeż?
jałmużna
jałówka
janczar
jankes
Jankiel
jansenizm, -zmie
Januszostwo
Japonia, -nii
Japończyk
jarmark
jarmułka
jarmuż
jarząbek
jarzębiak
jarzębina
jarzmo
jarzyć się
jarzyna
Jasiek
jasiek, jesion
jasień
jaskier
jaskinia, -ni
jaskółka
Jasna Góra
jasnoblond (nieodm.)
jasnogórski
jasno płonący
jasnowidz, jasnowidzący
Jas/sy
jastrząb
Jastrzębiec
jasyr
jaszcz
jaszczurka
jaszczyk
jaśmin
jawno/grzesznik
Jaworzyna
jaz
jazgarz
jaźń
jażdż
jądro
jąkać się
jątrzyć
jedenaście
jedlina
jednakowoż
jedno/dniówka
jednoimienny
jednomyślny
jednorożec
jednorzędowy
jednostka
jedwab
jedynka
jedyno/władca
Jehowa
jej/mość
jemiołucha
jeneralicja, generalicja
jenerał, generał
jeniec
Jenisjej
Jeremi, -iego
jeremiada
Jeremiasz
Jerozolima, Jeruzalem
Jerzy
jesion, jasień
jest to
jeśli
jezdnia, -ni
jezuita
jeż
jeżdżenie
jeżeli
jeżyna
jęczeć
jęczmień
jędrny
Jędrzej a. Andrzej
jędza
jęk
języko/znawstwo
Joachim
joan/nita
Job (Hiob)
jodła
jołop
Jonia, -nii
Jończyk
jowialny
Józef
ju- (prócz Józef)
jubileusz
jubka
jucha
juchtowy
juczny
Judea
juhas
Julian
Juliusz
junakieria, -rii
junkier
jurgielt
jurysdykcja
Justynian
jutlandzki
jutrzenka
jutrznia, -ni
już też
już to — już to
jużyna

K

kabina
kabłąk
kabriolet
Kabul
kabzla a. kapsla
kabzułka a. kapsułka

kacerz
Kacper p. Kasper
kaczor
kadencja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
kadłub
kaduk
kafel a. kafla
kahał
kaik
Kain
Kair
kajdaniarz
kajet
Kajfasz
kajuta
kajzerka
kakao
kaktus
Kalabria, -rii
kalafior
kalafonia, kalofonia, -nii
kalambur
kalarepa
kaleka
kalendarz
Kalifornia, -nii
kaligrafia, -fii
Kaliopa (Kal/liope)
kalkulacja
Kalkuta
kalofonia, kalafonia, -nii
kalumnia, -ni
Kalwaria, -rii
Kalwin
kalwin a. kalwinista
kałakucki
kałamarz
kałamaszka
Kałmuk
kałuski (= z Kaługi a. z Kałusza)
kamaryla
kamea, -ei, -ee, -ei
kameduła
kamelia, tej -lii, tych -lii (-lij)
kamfora
kamieniarz
Kamil
Kamila
kampania, tej -nii, tych -nii (-nij)
Kampinos
kanalizacja
kancelaria, tej -rii, tych -rii (-ryj)
kancjonał
kanclerz
kancona
kandelabr
Kandia, -dii
kangur
kanibal
kanikuła
kanion
Kan/ny
kanonia, tej -nii, tych -nii (-nij)
kanonier
kantorzysta
kańczug
Kapadocja
kapcan
kapciuch
kapelmistrz
kapelusz
Kapitol
kapitulacja
kapitularz
kapituła
Kaprea, -ei (Capri)
kapryfolium
kapsla a. kabzla
kapsułka a. kabzułka
Kapsztad (Kapstad)
kaptur
Kapua
kapucyn
kapusta
kapuśniak
kapuza
karabinier
karafka
karakuły
karaluch
karawaniarz
karbunkuł
karciarz
karczmarz
karczunek
kareta
kariatyda
kariera
kariolka
karlsbadzki
karniol
Kartezjusz a. Descartes
kartusz
kartuz
karuk
karuzel(a)
karygodny
karykaturzysta
Karyntia, -tii
Karyntyjczyk
karzeł
kasa
kasacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
Kasandra
kasjer
Kasjusz
Kasper (Kacper)
kastaniety
Kastylia, -lii
Kastylijczyk
kasyda
kasyno
kaszkiet
kaszlać, kaszleć
kasznięcie
kasztelania, tej -nii, tych -nii (-nij)
Kaszub(a)
kaszubski
katakumba
katalepsja
Katalonia, -nii
Katalończyk
kataplazm, -zmie
kataryniarz
Katarzyna
kataster

katecheta
katechizacja
katechizm, -zmie
katorżnik
kaucja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
kauczuk
kaukaski
Kaukaz
kauzyperda
kawaleria, -rii
kawalerzysta
kawiarnia, tej i tych -ni
kawiarz
kawior
kawka
Kazimierz, Kaźmierz
kazirodztwo
kazuar
Kaźmierz, Kazimierz
każdy
kącik
kądziel
kąkol
kąpiel
kąsać
kąt
kciuk
kedyw
kefir
kelner
kepi (nieodm.)
keson
kędykolwiek
kędzierzawy
Kępno
Kiachta
kichać
kiecka
kiedy bądź
kiedyby
kiedy indziej
kiedykolwiek
kiedy niekiedy
kiedyż?
Kiejstut
Kielce
kielich
kielnia, -ni

kieł
kiełb
kiełbasa
kiełz(n)ać
kiep
kier
kierat
kiereszować
kiermasz
kiernoz
kierować
kierpce
kierunek
kierz
kiesa
kieszeń
kilkadziesiąt
kilka/kroć
kilkanaście
kilkaset, kilkuset
kilkunasto/stopniowy
kindżał
kinkiet
kiosk
kirasjer
kirgiski
Kirgiz, Kirgizka
Kirie elejzon (Kyrie elejson)
klajster
klakier
klarnet
klaryska
klasa
klasycyzm, -zmie
klasyfikacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
klasztor
klatka
Klaudiusz
klauzula
klauzura
klawiatura
klawikord
klątwa
klechda
kleik
kleisty
klej

klejnot
Kleparz
kleptomania, -nii
klęczeć
klęska
klient
klientela
Klio
klitka
klomb
klops
klub
klucz
Kluczbork
kluć, kluję
kluska
kładka
Kłajpeda
kłąb
kłącze
kłębek
kłócić się
kłódka
kłótnia, -ni
kłuć, kłuję, kłuł
kłus
kminkówka
knajpa
kneip/powski
kniahini
kniaź
knieja, -ei
knuć, -uję
koadiutor
koafiura
koalicja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
kobieciarz
kobierzec
Koblencja
koburski
kobuz
kobziarz
kochać
Kochinchina
kocierbka
kocioł
kociołek
kociuba

kocmołuch
koeficjent
kofeina
kogut
kohorta
koić
kojarzyć
kokaina
kokarda
kokieteria, tej -rii, tych -rii (-ryj)
kokłusz
kolaboracja
kolacjonować
kolator
kolczuga
kolczyk a. kólczyk
kolebka
kolegialny
kolegium, -gia, -giów
kolej, -ei
kolejarz
kolekcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
kolektor
kolektura
koleżanka
koleżeński
kolęda
kolia, tej kolii, tych -lii (-lij)
koligacja
kolizja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
kolodium
kolokacja
kolokwium, -wia, -wiów
kolonia, tej -nii, tych -nii (-nij)
Kolonia, -nii
kolonizacja
kolportaż
Kolumbia, -bii
Koł/łątaj
kołnierz
Kołomyja, -yi
koło/wrotek
koło/wrót
kołtun

komandoria, -rii
komasacja
kombinacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
komedia, tej -dii, tych -dii (-dyj)
komediopisarz
komenda
komentarz
komeraże
komercjalny
komfort
kominiarz
komisant
komisariat
komisarz
komisja, tej -sji, tych -sji (-syj)
komisjoner
komiwojażer
komórka
kompanion
kompas
kompatriota
kompendium
kompetencja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
kompilacja
kompleksja
komplement
komplikacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
komponować
kompost
kompot
kompozycja
kompres
kompromis
kompromitacja
komput
komtur
komuna
komunia, tej -nii, tych -nii (-nij)
komunikacja
komża
koncentracja
koncepcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
koncert

koncerz
koncesjonariusz
koncha
koncylium, -lia, -liów
koncypient
kondemnata
kondolencja
kondor
kondotier
konduita
konduktor
kondygnacja
kondykt
koneksja, tej -sji, tych -sji (-syj)
konfederacja
konferencja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
konfesjonał
konfident
konfirmacja
konfiskata
konfitury
konflikt
konfraternia, -ni
konfrontacja
Konfucjusz
konfundować
konfuzja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
konglomerat
kongregacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
Kongresówka
kongruencja
koniak
koniarz
koniektura
koniugacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
koniunktura
koniuszy
konkieta
konklawe (nieodm.)
konkluzja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
konkordancja
konkretny
konkubina

konkurencja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
konkurs
konopie, -pi
konotatka
konsekracja
konsens, -sy
konserwa
konserwatorium, -ria, -riów
konskrypcja
konsola
konsolacja
konsorcjum
konspekt
konspiracja
konstabl
Konstancja
Konstanty
konstelacja
konstrukcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
konstytucja
konsul
konsultacja
konsument
konsyderacja
konsyliarz
konsylium, -lia, -liów
konsystencja
konsystorz
konszachty
kontakt
kontemplacja
kontenans
kontent
konto
kontrabanda
kontrahent
kontrast
kontroler
kontrowersja, tej -sji, tych -sji (-syj)
kontrybucja
kontumacja
kontur
kontusz
kontuzja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
kontynent
kontyngent
kontynuacja
konwalia, tej -lii, tych -lii (-lij)
konwenans, -se
konwencjonalny
konweniować
konwent
konwersatorium, -ria, -riów
konwersja
konwikt
konwokacja
konwój
konwulsje, tych -sji
koń
końcówka
kooperacja
kooptacja
kopalnia, tej i tych -ni
kopciuszek
kopenhaski
koper
kopia, tej -pii, tych -pii (-ij)
kopiejka
kopulacja
kopuła
kordiał
Kordian
Kordyliery
Korea
korektor
korektura
korelacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
korepetycja
korespondencja
Koriolan
Korneli (Kornel)
Kornelia, -lii
Korneliusz
Koroniarz
koronka
korowód
korpulentny
korpus
korsarz
korso
Korsyka
Korsykanin
korupcja
koryncki
korytarz
korzec
korzeń
korzyć się
korzyść
kosarz (pająk)
kosiarz
kosmogonia, -nii
kosmografia, -fii
kostium
kostur
kosynier
koszenila
kośba
kościołek, kościółek
kościo/trup
kościół
kościółek, kościołek
Kościuszko
koślawy
koteria, tej -rii, tych -rii (-ryj)
koturn
kotwica
kotylion
Kozak; Kozacy
kozak
kozera
kozioł
koziołek
koziołkować
kozub
koźlę
kożuch
kólczyk a. kolczyk
kół
kółko
kózka
krach
kradzież
kraina
Kraina (w Słowenii)
Krajna (nad Notecią)
krajo/znawstwo

krakowiak (mieszkaniec Krakowa)
Krakowiak (mieszkaniec Krakowskiego)
krakowianin, -ina, -anie, -an
Kraków
Krakus
kramarz
kraniologia, -gii
krasno/stawski
Krasny/staw, Krasnego/stawu
krasomowstwo, krasomówstwo
krawieczyzna
krąg
krążek
krążownik
kreacja, tej -cji, tych -cji, (-cyj)
kreatura
kredens
kredka
krematorium, -ria, -riów
Kreml
kresa
krescencja
kreska
krewki
kreza
krezka
Krezus; krezus
kręgielnia, -ni
kręgo/słup
krępować
krętactwo
krętu wętu
krnąbrny
Kroacja p. Chorwacja
krochmal
krogulec
krokiet
krokiew
kroksztyn
krosta
kroto/chwilny
króbka
krócej
krócica
krój
król
królewicz
Królewiec
królikarnia, tej i tych -ni
krótko/trwały
krówka
krtań
kruchta
kruchy
krucjata
kruk
krup
krupa
krupiarz
krupier
krupnik
kruszec
kruszon
Kruszwica
krużganek
krwawica
krwiożerczy
krypta
krystalizacja
krystalografia, -fii
kryształ
kryterium, -ria, -riów
krz (z wyjątkiem bukszpan, kszyk (ptak), kształt, Oksza i -szy, -szyć)
krzak
krzątać się
Krzemieniec
krzepić
krzesło
krzew
krztusiec
krzyczeć
krzyna
krzywo/przysięstwo
krzywo/przysięzca
Krzyżacy
krzyżak (pająk)
krzyżmo
krzyżo-biodrowy
krzyżówka
ks. (ksiądz, książę)
Ksantypa
Ksawery
ksenofobia, -bii
Ksenofont
Kserkses
ksiądz
książę
książka
ksieni
księgarz
księgosusz
księstwo
księżna
księżulek
księżyc
ksz p. krz
kto bądź
ktokolwiek
ktoś
który bądź
którykolwiek
któż
Kuba (Jakub)
kubatura
kucharz
kuchnia, tej i tych -ni
kuchta
kucja a. kutia, -tii
kudły
kufa
kufel
kufer
kuglarz
Kujawiak (mieszkaniec Kujaw)
kujawiak (taniec)
kukiełka
kuksać
kukułka
kukurydza
kukuryku!
kula
kulawy
kulbaka
kuleć
kulig

kulinarny
kulis
kulisa
kulminacyjny
kulon
kulsza
kultura
kulturtregier
kułak
kum
kumpie, -pi
kumulacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
kuna
kundel
kunktator
kunszt
kupa
kupała
kupić
Kupido, Kupidyn
kupiec
kupon
kura
kuracjusz
kurant
kurator
kuratorium, -ria, -riów
kuraż
kurenda
kurhan
kurhauz
kuria, tej kurii, tych -rii (-ryj)
kurier
kurlandzki
kurny
kurować
Kurp
kurs
kursor
kursywa
kurta
kurtuazja
kurtyna
kurz
kurzyć
kusić
kustosz
kusy
kusza
kuśnierz
kutas
kuter
kutia, -tii a. kucja
Kutno
kutwa
kuzyn
kuźnia, tej i tych -ni
kw (nigdy kf)
kwadrans, -se
kwakier, -kra
kwalifikacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
kwarantan/na
kwarc a. kwarzec
kwef
kwestionariusz
kwękać
Kwidzyn
kwietyzm, -zmie
kwinkwen/nium
kwintesencja
Kwintylian
kwitariusz
Kyrie p. Kirie

L

laboratorium, -ria, -riów
Lacedemon
Lacedemończyk
Lach
Lacjum
lada co (= cokolwiek)
ladaco (= nicpoń)
lada jaki
lada jako
lada kto
laguna
laik
lakier
lakmus
Lakonia, -nii
lamentacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
lampiarz
lampion
lamus
lansjer
Laokoon
lapis-lazuli
Laponia, -nii
laryngologia, -gii
las/so
latarnia, tej i tych -ni
latyfundium, -dia, -diów
laufer
laur
lawn-tennis a. tenis
lazur
ląc się, lęgnąć się
ląd
lebioda
Lech
leciuchno
legalizacja
legatariusz
legenda
legia, tej -gii, tych -gii (-gij)
legion
legislatura
legitymacja
legumina
lejbik
lejc, -ca, -cy a. -ców
Lejda
lejtnant
lekarz
lekceważyć
lekcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
lek/ki
lek/komyślny
leksykografia, -fii
lektura
lemiesz
leniuch
Leonia, -nii
lepszy
Lesbos
less a. loess
leśniczostwo
leśniczówka

letarg
lewatywa
lewiatan
lewkonia, tej -nii, tych -nii (-nij)
leźć
leżak
leżeć
lędźwie
lęgnąć się, ląc się
lękliwy
liana
libacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
liberia, -rii
Libia, -bii
libret/to, w libretcie
licencja
liceum
lichtarz
lichwa
lichy
licytacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
liczba
Lidia, -dii
ligatura
Ligia, -gii
ligustr
likier
Likurg
likwidacja
likwor
lilia, tej lilii, tych -lii (-lij)
liliowy
liliput
limfa
limoniada
lincz
linczować
Linde, -ego, -em
linia, tej linii, tych -nii (-nij)
linoleum
Linz
liryzm, -zmie
litania, tej -nii, tych -nii (-nij)
litkup
litografia, tej -fii, tych -fii (-fij)
litosny
litr
liturgia, -gii
Litwa
Litwin
li tylko
Liverpool
Liwiusz
Lizjasz
Lloyd
Loara
loch
loco a. loko (nieodm.)
Lodomeria, -rii
lodownia, tej i tych -ni
loess a. less
logika
lojalny
lokacja
lokaj, -ai a. -ajów
lokaut
loko a. loco (nieodm.)
lokomocja
lokucja
Lombardia, -dii
Londyn
lont
Loreto
Lotaryngia, -gii
Lotaryńczyk
loteria, tej -rii, tych -rii (-ryj)
Lozanna
loża
lód
lrz (nie istnieje, tylko lż, np. lżyć)
lśnić się
lubczyk
Lubeka
lubieżny
Lublin
Lucjan a. Łucjan
Lucjusz
Lucyfer
lucyper
Ludka
ludo/znawstwo
ludożerstwo
ludwisarnia, -ni
ludzki
lufa
Lukian
lukier
lukrecja
Lukrecjusz
Luksemburg
luksus
Lukul/lus
lulek
lunatyk
lura
lustracja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
lustrzany
luśnia, tej i tych -ni
luter a. luteranin
lutnia, tej i tych -ni
lutować
luty
Luwr
luzak
luzem
Luzjada
Luzytania, -nii
luźny
lwowiak
lwowianin, -ina, -anie, -an
Lyon
lż (np. lżyć, nigdy lrz)

Ł

łabędź
łachman
ładunek
łańcuch
łapcie
łapówa
łapówka
łaska
łatwiutki
Łazarz
łaźnia, tej i tych -ni
łażący

łączny
łąka
łątka
łebski
łechtać, -chce a. -chcze
Łęczyca
łęk
łgarz
łkać
łobuz
łobzowianin, -ina, -anie, -an
łodyżka
łodzianin, -ina, -anie, -an
łojówka
łokieć
Łokietek
Łomża
łopian
łopuch
Łotewka
łotewski
łotrostwo
łotrowski
łotrzyca
Łotysz, Łotysze
łowczy
łoże
łożnica
łódka
łódzki
łój
łów
łrz (nie istnieje, zawsze łż)
łubiany
Łubin
Łucja
Łucjan a. Lucjan
Łuck
łucki
łudzić
ług
Łuków
łuna
łupiestwo
łupieżca
łupież
łuska
łut
Łużyczanin, -ina, -anie, -an
łydka
łysnąć się
łyżka
łyżwiarz
łza
łż (np. Iłża, nigdy łrz)

M

Macedonia, -nii
Macedończyk
macedoński, Aleksander Macedoński
machabejski
machać
machiawelizm p. makiawelizm
machina
machorka
macierz
macocha
maczuga
Madon/na
Madziar
maestria, tej -rii, tych -rii (-ryj)
magazynier
magdeburski
magia, tej magii, tych -gii (-gij)
magiel, -gla
magnateria, -rii
magnezja
magnificencja
magnolia, tej -lii, tych -lii (-lij)
Mahabharata
maharadża
mahometanin, -ina, -anie, -an
mahoń
majątek
Majorka (Mal/lorca)
majówka
majster
Makiawel (Machiavell)
makiawelizm (machiawelizm), -zmie
makolągwa
makrobiotyka
maksimum
maksymalny
Maksymilian
makuchy
makulatura
malachit
Malak/ka, na Malakce
malaria, -rii
malborski
maliniak
maltuzjanizm, -zmie
maluchny
malutki
malwersacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
małdrzyk
Małgorzata
małmazja
mało co (większy)
małomówny
Małopolanin, -ina, -anie, -an
Małopolska
małopolski
Małoruś
małpa
małż
małżeństwo
mamusia
mamut
mandatariusz
Mandżuria
maneż
manganian
Mania, -ni
mania, tej -nii, tych -nii (-nij)
maniak
manicheizm, -zmie
maniera
manierka
manifestacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)

maniok
manipulacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
mankiet
Manliusz
man/na
mannheimski
mansjonariusz
Mantua, -ui
mantyla
Mantynea, -ei
manufaktura
mańkut
mapa
marazm, -zmie
Marceli
marchewka
marchia, tej -chii, tych -chii (-chij)
Marcjan/na
marcypan
margiel, -glu
margrabia, -bi
Maria, -rii a. Maryja
mariacki
Mariampol
Marian
mariański
mariasz (gra)
mariaż (= małżeństwo)
marienbadzki
marionetka
Mariusz
markier
markietanka
marksizm, -zmie
marmolada
marmur
marno/trawstwo
marokański
Maroko
Marsylia, -lii
marsylianka
marszałkostwo
marszałkowski
marszruta
martwić
martyrologia, -gii
maruder
marudzić
Maryja, -ryi p. Maria
marynarz
marzan/na
marzec
marznąć (mar.znąć)
marzyć
masa
masarnia, tej i tych -ni
masarz, -rzy a. -rzów
masaż
maskarada
masoneria, -rii
maszkara
masztalerz -rzy a. rzów
maszyneria, tej -rii, tych -rji (-ryj)
maślnica
match a. mecz
materializacja
Mateusz
matinka
Matka Boska
matriarchat
matrykuła
matrymonialny
matura
matusia
Mauretania, -nii
mauzoleum
Mazur a. Mazowszanin
mazurek
mazurzenie
maźnica
maża (wóz)
mącić
mączka
mądry
mąka
mątwa
mąż
mdleć
mech, mchu
mechanizm, -zmie
meches
mecz, match
medalier
medalion
Medea, -ei
Media, dii
mediacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
Mediolan
mediumizm, -zmie
Medyceusz
medytacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
megiera
Mek/ka, w Mekce
meklemburski
Meksyk
melancholia, -lii
Melania, -nii
melanż
melasa
Melchior
meldunek
melioracja
melodia, tej -dii, tych -dii (-dyj)
melomania, -nii
memoriał
menaż
menażeria, tej -rii, tych -rii (-ryj)
menażka
mendel
menhir
mennica
mentor
menu (spis potraw)
menzura
mereżka
Mérimée, -égo
merkuriusz
Mesalina
Mesenia, -nii
Mesjada
mesjanizm, -zmie
Mesjasz
mesmeryzm, -zmie
Mesyna
metaloid
metalurgia, -gii
metempsychoza
meteorologia, -gii

metodologia, -gii
metonimia, -mii
metrampaż
metresa
metropolia, tej -lii, tych -lii (-lij)
mezalians, -se
Mezopotamia, -mii
mezozoiczny
męczarnia, tej i tych -ni
męczennica
męczeństwo
mędrzec
męski
męskoosobowy
męstwo
mętlik
męty
mężczyzna
mężny
mgr (= magister)
miauczeć
miazmat
miażdżyć
miąższ
miąższy
Miceny
Michał
Michigan
Mickiewicz
mickiewiczowski
miech
Mierieżkowski, -iego
mierzchnąć
mierzeja, -ei
mierzić (mier.zić)
mierzwa
mierzyć
mieszać
mieszkać
mięczak
międlić
między
Międzyrzec
miękki
miętówka
miętus
mikrobiologia, -gii
mikstura
Milcjades
miliard
milicja
miligram
milion
milrejs
miłosny
miłośnie
mimochodem
mimo tego
mimo to
mimowiednie
mimo woli
mimowolnie
mineralogia, -gii
minia, -nii
miniatura
ministerialny
ministerium, -ria, -riów
ministerstwo
minóg
minuskuła
minuta
miopia, -pii
miotła
miód
mira, mirra
mirabela
miriada
mir/ra, mira
mirt
mirza (mir.za)
miscel/lanea, -eów
misiurka
misja, tej -sji, tych -sji (-syj)
misjonarz
Mis/sisipi
misterium, -ria, -riów
mistrzostwo
mistrzowski
mistyfikacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
Miśnia, -ni
mitologia, -gii
mitralieza
mitręga
mityng
mizantropia, -pii
mizdrzyć się
mizeria, -rii
mleczarnia, tej i tych -ni
mleczarstwo
mleć, miele, mełł
mleko
mlewo
młodzież
młócić
młódź
mnich, -isi
mniej więcej
mnożyć
mnóstwo
mobilizacja
modrzewiowy
modulacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
Moguncja
Mohacz
mohorycz
Mohylew
Mojżesz
mojżeszowy
mok/ka, w mokce
Molier (Molière)
Mołdawia, -wii
Mołdawianin, -ina, -anie, -an
momentalny
Monachium
monarchia, tej -chii, tych -chii (-chij)
monarchizm, -zmie
Monaster (Münster)
Mongoł
Moniuszko
monografia, tej -fii, tych -fii (-fij)
monogram
monoteizm, -zmie
monotonia, -nii
monstrancja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
monstrum
monter

Montesquieu, -eugo a. Monteskiusz
montować
monument
Moore, -re'a
mops
moratorium
Morawianin, -ina, -anie, -an
Morawy
morfologia, -gii
Morskie Oko
morusać
morze
Morze Bałtyckie, w M. -ckim
morzenie
morzyć
mosiądz
mosiężny
Moskal (człowiek)
moskal (ryba)
motłoch
motorówka
motto, w motcie
mowca, mówca
mowny
mozaika
mozół
moździerz
możebny
możliwy
można/władca
można/władztwo
móc
mól, mola
mór
mórg
mówca, mowca
mównica
mózg, mózgu
móżdżek
mrowisko
mrożony
mrówka
mróz
mruczeć
mrugać
mruknąć
mrużyć
mrzeć
mrzeża
mrzonka
mucha
muchomór
Mucjusz Scewola
mufka (= zarękawek)
mularczyk, murarczyk
mularstwo, murarstwo
mularz, murarz
Mulat
muł, -a
muł, -u
mumia, tej -mii, tych -mii (-mij)
mundur
munsztuk
mur
murarczyk, mularczyk
murarstwo, mularstwo
murarz, mularz
murawa
Murawjew
murować
Murzyn
musieć
muskać
muskularny
muskuł
musująca (woda)
muszkiet
muszla
musztarda
musztra
muślin
mutacja
muzeum, -ea, -eów
muzułmanin, -ina, -anie, -anów
muzykalia, -liów
mydlarnia, -ni
Myszeida, Myszeis
myszołów
myśleć
myślistwo
myśliwski
mżyć, (deszcz) mży

N

na bakier
na biało
na bok!
na bok
na boku
nabożeństwo
na brudno
na/brzeżny
na/brzmiałość
Nabuchodonozor
na/chmurzyć się
na chybi(ł) trafi(ł)
nacierać
nacjonalizm, -zmie
na co?
na codzień
na cóż?
na czas, na czasie
na czczo
na czele
na czysto
nadal
nadaremnie
na darmo
nadąsany
nad/brzusze
nad/człowiek
nade dniem
nade mnie
nadeń
nade wszystko
nadir
nad/jeżdżać
nad/liczbowy
na długo
na dobitkę
na dobre
na dole
na domiar
na domysł
na dół
nad/przyrodzony
nad/psuty
na/dręczyć

nad/rywać
nad/syłać
nad/to (= zbyt, w dodatku)
nad/werężać
nad/wyżka
na dziś
nad/zór
nad/zwyczaj
nafciarz
nagolennik
nagonasienny
na górę
na górze
na/grzewać
na gwałt
nahaj
nahajka
naigrawać się
naiwny
na jaw
na jawie
najeźdźca
najeżdżać
najeżyć
naj/istotniejszy
naj/jaśniejszy
naj/przód p. naprzód
najście
Naj/świętsza Panna
najtyczanka
na jutro
na karb
na/kładca
na/kłuwać
na koniec
na koń
na/kreślić
na krzyż
na kształt
nalewać
nalewka
na lewo
należeć
nałożnica
namiestnikostwo
namiestnikowski
na miękko
namiętność
na nic
na nowo
nań
na odchodnym
na od/lew
na od/wrót
na ogół
na okaz
na oklep
naokoło
naokół
naon/czas
na opak
na ostatek
na oścież
na oślep
naów/czas
na pamiątkę
na pamięć
naparzać
na pewno
na początku
na poczekaniu
na podorędziu
na podziw
na pogotowiu
na pohybel
na pokaz
napoleoński
na poły
na poprzek
na potem
na po/wrót
na pozór
na pół
na później
na/prawdę
na prawo
na/prędce
na prost
na próbę
na próżno
na/przeciw(ko)
na przedzie
na przekór
na przełaj
na przemian
na przestrzał
na przodzie
naprzód!
na/przód, naj/przód
na przykład, np.
na/przykrzać się
napychać
naraz
na razie
narażać
narcyz, -zy
nareszcie
narodowo-demokratyczny
na rozcież, na roścież
narożnik
naród
narów
na równi
nar/racyjny
narzeczony
narzekać
narzędnik
narzędzie
nasam/przód
na schwał
na skos
na/skórek
na skutek
na sprzedaż
na/srożyć się
na/strzyc
nasturcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
na sucho
nasuwać
nasyłać
na ścieżaj
Natalia, -lii
na/tchnąć
na/tchnienie
naten/czas (= wtedy), ale: na ten czas (wypada rata)
na teraz
na to
natomiast
natręctwo
na trzeźwo
naturalizacja
natych/miast

na tyle
na udry
nauka
na ukos
na umór
na uwięzi
nawarzyć
naważyć
nawet
na wewnątrz
na wiatr
na wieki wieków
na wierzch
nawierzchnia, -ni
nawieść, -iodę
nawieźć, -iozę
na/włóczka
nawóz
na wpół
na wprost
na/wrócić
na/wrzały
na wskroś, na wskróś
na wspak
na wściąż
na wylot
na wypłat
na wyrost
na wyrywki
na wyścigi
na wywrót
na/wzajem
na wznak
na wzór
na zabój
nazad
nazajutrz
Nazarejczyk
na zawsze
nazbyt
na zewnątrz
na złość
na znak
nazwa, o nazwie
neapolitańczyk
negacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
negatyw
negliż
Negr
negocjacja, tej -cji, -cji (-cyj)
nekrologia, -gii
nemezys
neofita
Nepomucen
nereidy
nerka
neseser
net/to, o netcie
neurastenia, -nii
neurologia, -gii
neutralny
Newa
newralgia, -gii
newroza
Newton
New York, Nowy Jork
nęcić
nędzny
nękać
Niagara
niańczyć
niby
niby-ludzie
niby to
nic a nic
Nicea
nicejski
nicestwo
nicpotem (= nicpoń)
niczyj
niderlandzki
nie bardzo
niebawem
niebez/pieczeństwo
niebianin, -ina, -anie, -an
nieboga
niebogaty
nieboski
nieboszczka
nieboszczyk
niebożątko
niebożę
nie brak
nie byle jak
nie byle jaki
niebyły
niebywały
niecenzuralny
niechaj/by
niech/by
nie/chcący
niechęć
niechętny
nie/chluj
nie/chlujnie
niech no
nie/chrześcijański
niechybny
niech/że
nie cierpieć
niecierpliwy
niecka
nie/cnota
nie/cny
nieco
niecodzien/ny
nie co dzień
niecoś
nie czas
nieczuły
nieczyn/ny
nieczysto
nieczytelny
niedaleki
niedaleko
nie darmo
niedawno
nie/dbalstwo
nie/dbały
niedelikatny
niedo/brany
niedobry
niedobrze
niedoczekanie (twoje)
nie doczekano się
niedogodnie
niedogodność
nie dogotowany
nie dojadać
nie do jedzenia
nie dojedzony
niedojrzały
nie dokończony

Niedokończony poemat
niedo/krwisty
niedola
niedołęstwo
niedołężnieć
niedomagać
nie do/mknięty
nie domówiono
nie domówiony
niedomyślny
nie dopalony
nie dopieczony
nie dopisywać
nie dopity
nie do pojęcia
nie do pomyślenia
nie do przeliczenia
niedorosły
niedorzecznie
niedoskonały
niedo/statecznie
niedo/stawać (= brakować)
niedo/stępny
niedo/strzegalny
nie do/strzeżony
nie dosyć
niedosypiać
niedo/szły
niedo/ścigniony (=nie dający się doścignąć)
niedość
niedo/świadczony (= nie mający doświadczenia)
nie do/świadczony (przez los)
niedouczony (= niedouczek)
niedowarzony (= niedojrzały)
niedowiarek
nie do wiary
nie dowierzać
nie do wypisania
nie do wytrzymania
nie/drogo
nie/dwu/znaczny
niedyskretny
niedyspozycja
nie dzisiaj
niedzisiejszy
nie dziw,
nieestetyczny
niefortun/ny
nie/gdyś
niegodziwy
niegościn/ny
nie/grzeczny
niehigieniczny
nie inaczej
niejadalny
niejaki
niejako
niejasny
niejeden
niejednaki
niejednolity
niekatolicki
niekiedy
niekompletny
niekonieczny
niekontent
niekorzystny
nie/krwawy
nie/kształtny
nie/który
nie lada
nie lada jaki
nielepszy
nieletni
nielitościwy
nielogiczny
nielojalny
nieludzki
niełądny
niełaska
niełaskawy
nie łatwo
nie ma
niemal
niemało
niemały
nie masz
niemądry
Niemen
niemieccczyzna
niemiły
Niemka
nie/młody
nie/mniej
niemoc
niemodny
niemowa
niemowlę
niemożebny
niemożliwy
nie można
niemuzykalny
nienaganny
nienaj/dłużej
nienaj/droższy
nienaj/gorszy
nie należy
nienależyty
nie na pokaz
nienaruszalny
nienaruszony (= cały)
nienasycony (= chciwy)
nienaturalny
nienawidzić
nienawistny
nieobecny
nie obiecujący
nieob/liczalny
nieobowiązkowy
nieobyczajny
nieobyty (towarzysko)
nieochędóstwo
nie ociosany
nie od/gadniony (rebus)
nieod/gadniony (=nie do odgadnięcia)
nieod/łączny
nieod/mien/ny
nieod/powiedni
nieod/rodny
nieod/stępny
nieod/wołalny
nieod/zowny
nieod/żałowany (=nie dający się odżałować)

nieogarniony (= olbrzymi)
nieo/ględny
nieokiełz(n)any (=gwałtowny)
nieo/kreślny
nie o/krzesany (z gałęzi)
nieo/krzesany (= źle wychowany)
nieomal
nieomylny
nieopatrzny
nie opisany (przez nikogo)
nieopisany (= niezwykły)
nieo/płatnie
nie opodal
nieosobliwy
nieo/swojony
nieoszacowany (= bezcenny)
nie o/świecony (korytarz)
nieoświecony (naród)
nie o/znaczony
niepalny
niepamięć
nieparlamentarny
nieparzystokopytny
niepełnoletni
niepewny
niepiękny
nie/płodny
nie/płon/ny
niepochlebny
niepochwytny
niepocieszony (= nie do pocieszenia)
niepoczciwy
niepoczytalny
niepoczytny
niepodatny
niepod/ległość
niepodobieństwo
nie podobna
niepodzielny
niepohamowany (= gwałtowny)
niepojęty
Niepokalane Poczęcie
nie pokalany (grzechem)
niepokaźny
niepokoić
niepokój
nie-Polak
nie pomalowany
niepomny
niepomyślny
niepo/płatny
niepopularny
nieporadny
nieporozumienie
nieporządek
niepo/słuszeństwo
niepo/spolity
nie po/strzeżony
nieposzanowanie
niepo/szlakowany (= bez zarzutu)
niepo/śledni
nie po temu
nie po/trzeba
niepo/trzebny
niepowetowany (=nie dający się odrobić)
niepowołany (= nie znający się)
niepo/wrotny
niepo/wstrzymany (= gwałtowny)
niepo/wszedni
niepo/wściągliwy
niepozorny
niepożądany
niepożyty, niespożyty
nie/prawda
nie/prawdziwy
nie/prawomyślny
nie/prawy
nie/prędko
nie/proporcjonalny
nie/przechodni
nie/przejednany (=zawzięty)
nie/przemakalny
nie/przenikniony (=tajemniczy)
nie/przeparty (= potężny)
nie/przerwanie
nie/przychylny
nie/przydatny
nie przygotowany
nie/przyjaciel
nie/przyjaciółka
nie/przyjazny
nie/przyjemny
nie/przy/stępny
nie/przytomny
nie/przywykły
nie/przyzwoity
nie przy/zwyczajony
niepunktualny
niepyszny
nierad
nieraz
nieregularny
nieroz/dzielny
nieroze/rwalny
nieroz/garnięty (= tępy)
nieroz/łączny
nieroz/sądek
nieroz/tropny
niero/zumny
nieroz/ważny
nierównoboczny
nierówność
nieruchomy
nierychło
nierzadko
nierząd
nierzetelny
nie/sforny
nie/skazitelny
nie/skończenie
nie skończono
nie/skromny
nie/sława
nie/słuszny
nie/słychany
nie/smak
niesnaski

niespełna
nie/spodziany
nie/spokojny
nie/sposób
nie spożyty (pokarm)
nie/spożyty, niepożyty (= trwały)
nie/sprawiedliwy
nie/stały
nie/stary
nie/stosowny
nie/strawny
nie/strudzony (pracownik)
niesumien/ny
nie swój (= cudzy)
nie/swój (= niezdrów)
niesympatyczny
nie/szczególny
nie/szczery
nie/szczęście
nie/szkodliwy
nie/szlachetny
nieszpór, nieszpory
nieść
nie/śmiały
nie/świadomy
nie/świetny
Nieśwież
nie/świeży
nietakt
nietęgi
nietolerancja
nietoperz
nie trudno
nie/trwały
nie trzeba
nietykalny
nie tylko
nietzscheanizm, -zmie
nieu/chron/ny
nieu/chwytny
nieu/czciwy
nieugięty (rycerz)
nieuk
nieumyślny
nie umyty
nieu/prawny
Nieustającej Pomocy Matka Boska
nieutulony (płacz)
nieuważny
nieużyteczny
nieużyty (nieżyczliwy)
niewart
nie warto
nieważki
nieważny
niewątpliwy
nie/wczas
nie/wczesny
nie wczoraj
nie/wdzięczny
nie wiadomo
niewiadomy
niewiasta
niewidomy
niewidzialny
niewiele
niewielu
niewierny
niewiniątko
niewinny
nie/właściwy
niewola
niewolić
nie wolno
niewód
nie/współ/mierny
nie wszyscy
nie wszystek
niewyczerpany (= nie dający się wyczerpać)
niewydarzony (=marny)
niewymowny
niewymyślny
niewy/płacalny
nie wy/płacono
niewypowiedzianie
niewyraźny
niewyrozumiały
nie wyszukany (= nie znaleziony)
niewyszukany (= prosty)
nie wy/śledzony (zbrodniarz)
niewy/tłumaczalny
niewywczasy
nie/wzruszenie
niezabudka
niezachwianie
nie za długo (=nie zbyt długo)
nieza/długo (= wkrótce)
niezadowolony
nie zagojony
nieza/kłócony
niezależny
niezamężna
niezamieszkały
niezamożny
nie zaorany
niezapominajka
niezaprzeczenie
nie za/służona (nagroda)
nieza/stygły
niezatarty (= nie do zatarcia)
niezawisły
nie zawsze
niezbadany (wyrok losu)
niezbędny
nie zbity (z tropu)
niezbity (nie dający się odeprzeć, np. argument)
nie/zbyt
nie/zdara
nie/zdolny
niezguła
nieziszczalny
nie zjedzony
nie zliczony (= nie policzony)
niezliczony (= bardzo liczny)
nie/zły
nie zmącony (dotąd)
niezmącony (= nie dający się zmącić)

niezmordowany (= wytrwały)
niezmyty (= niezmywalny)
nie/znaczny
nie/znajomy
niezrażony (= wytrwały)
niezręczny
niezrozumiały
niezrównany (= doskonały)
niezrównoważony (= postrzelony)
niezupełny
nie zużyty
niezwłoczny
nie zwyciężony (w tej wojnie)
nie/zwyciężony (=nie dający się zwyciężyć)
niezwykły
nie/źle
nieżonaty
nieżyczliwy
nieżyt
nieżywotny
nieżywy
nigdzie indziej
Niger
nihilizm, -zmie
Nikiasz
nikiel
nimfa
Niobe
niski
niuch
niwelacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
niziuchny
niziutki
Niz/za
niźli, niżli
niż
niżej
niżeli
niźli, niżli
niższość
no
nobilitacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
noc, te nocy a. noce
noc w noc
nochal
Noe, -ego, -em
noetyka
nogietki
nokturn
nomenklatura
nominacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
nonpareil, nonparel
nonsens. -sy
norbertanka
Normandia, -dii
Norweg
norweski
Norweżka
Norymberga
norymberski
nosorożec
nostalgia, -gii
notariuszostwo
nowalia, tej -lii, tych -lii (-lij)
nowela
Nowe Miasto, w Nowym M.
nowicjat
nowicjusz
nowo/chrzczeniec
nowo/grodzki (= z Nowogrodu)
Nowo/gródek
nowo/gródzki (= z Nowogródka)
nowotarski
nowożeniec
nowożytny
Nowy Jork, New York
Nowy Rok
Nowy Sącz
nozdrze
nożyce
nów
nóż
nóżka
np. (na przykład)
nr (numer)
nrz (nie istnieje, tylko nż, np. inżynier)
Nubia, -bii
nucić
nudny
numeracja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
numizmat
nuncjatura
nurek
nurt
nuta
nuż! nuże!
nużyć
nygus
nyża
nż (np. melanż, nigdy nrz)

O

o. (ojciec, ksiądz zakonny)
obaj, oba, obu
obarzanek
ob/cążki
obces
ob/cęgi
ob/chodzić
ob/ciąć
ob/ciążać
ob/cierać
obcować
obcy
ob/darzać
obecny
obe/drzeć
obejrzeć
obe/lżywy
obe/rznąć, obe/rżnąć
oberża
obe/trzeć
obe/żreć się
obębnić
obfity
obiad
obiata

obiec
obiekcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
obierzyny
obieży/świat
obiór
ob/jadać się
ob/jeżdżać
ob/juczyć
ob/lec, ob/legnę
oblec, oblokę, oblókł, oblokła
ob/legać
ob/lewać
ob/leźć
ob/lężenie
obligacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
ob/lubieniec
o/bluzgać
ob/luzować
ob/łąk
o/błąkany
o/błęd
obłok
ob/łożny
obłóczyny
ob/łuda
obły
ob/myślić
ob/nażać
obojczyk
obojętny
obopólny
obornik
ob/ostrzyć
obowiązkowy
obóz
ob/rachunek
obraza
obrazoburstwo
ob/rączka
ob/ręb
ob/rębić
obrok
obroża a. obróż
obrócić
obróż a. obroża
obrus
ob/ruszać
ob/rysować
obrzask
ob/rządek
ob/rzęd
o/brzęk
o/brzmiały
ob/rzucać
o/brzydły
ob/rzynać (nożem)
ob/sada
obserwacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
obsesja, tej -sji, tych -sji (-syj)
ob/siąść
ob/skoczyć
obskurny
ob/stalunek
obstrukcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
ob/sychać
obsydian
ob/syłać
obszar
obszerny
obuch
obuć
obudzić
ob/umrzeć
obu/płciowy
oburzyć się
obuwie
ob/uzdać
ob/wąchiwać
ob/wieś
ob/wódka
oby
oby/dwa, oby/dwaj, obu/dwu, oby/dwóch
ob/żartuch
ob/żynać (sierpem)
ocembrować
ochapia się
ochędóstwo
ochlokracja
ochłap
o/chłoda
ochmistrz
ochota
ochra
o/chrona
o/chrypnąć
o/chrzczony
o/chwacić się
ociągać się
ociężały
ociupina
o co
ocucić
odąć się
od/biec
od/bierać
od/burknąć
od/chorować
od/chrząknąć
od/cierpieć
od dawna
od/dech
od/dechowy
od dołu
od/dychać
od dziś
od/dźwięk
ode mnie
Odes/sa
ode/tchnąć
ode/tkać
ode złego
ode/zwać się
od góry
od/grażać się
od/gryźć
od/grzebać
od/grzewać
od/hartować
od/jąć
od/jeżdżać
od jutra
od/kaszliwać
od/kaszlnąć
od/kąd
od/kosza (dać)
od/kurzacz
od/lot
od/łam
od/łóg

o/dma
od/męt
od/mrożenie
od/należć
od nie/chcenia
od niedawna
od/noga
od nowa
od/nóże
od onegdaj
od/osobnić
odór
od/parzyć
od/piąć
od/powiedni
od/pruć, od/pruł, od/pruty
od/pruwać
od/prząc
odra
od razu
od/rażający
od/rębny
od ręki
od/rosnąć, od/róść
od/różniać
od/ruchowy
od/rzec
od rzeczy
od/rzekać się
od/rzucić
o/drzwia, -wi
od/rzynać (nożem, piłą)
od/stępstwo
od stóp do głów
od/stręczyć
od/strychnąć
od/suwać
od/syłać
od/śrubować
od/świeżyć
od/świętny
od tak dawna
od/tąd
od/tłuszczać
od/tworzyć
od/umrzeć
o/durzyć
odwach
od/ważny
od wczoraj
od/wet
od/wieczerz
od wieków
od/wieść, od/wiodę
od/wieźć, od/wiozę
od/wilż
od/wrót
Odyseja, -ei
Odyse/usz
od/zew
o/dzierać
od/ziewnąć
odzież
od/ziomek
od/znaczyć
od/zwierciedlić
od/zyskać
od/zywać się
odźwierny
od/żegnywać
od/żywczy
ofensywa
ofertorium
ofiarodawca
oficer
oficjalny
ofuknąć
ogier
o/glądać
ogołacać
ogorzały
ogólnopolski
ogół
ogórek
o/grzewać
oh!
Ohio
oho!
ohyda
o ile
ojcostwo
ojcowski
ojczulek
oka/mgnienie
okazja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
okcydentalny
okiełz(n)ać
okienko
okien/nica
okłot
Okocim, -mia
okoń
okólnik
o/krąg a. o/kręg
o/krążać
o/kręg a. o/krąg
okręt
okrężne
o/kruch
okrutny
o/krzesać
o/krzyknąć
Oksford (Oxford)
Oksza
Oktawian
okulary
okulizacja
okultyzm, -zmie
okupacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
okuwać
olbrzym
olcha
oleander
Olesno, -śnie
Olgierd
oligarchia, -chii
olimpiada
Olkusz
olsnąć
Olsztyn
o/lśnić
ołów
ołówek
ołtarz
omal
o mało
omdleć
omieszkać
on
ondulacja
ongi
oniks
onomatopeja, -ei

Ontario
onuca
onucka
opaczny
oparzelisko
opatrunek
opatrzność
operacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
opierzchnąć
opinia, tej -nii, tych -nii (-nij)
opium
o/pleć, opielę, opełł
o/pleść, o/plotę
o/płakiwać
o/płucna, -ej
opłukać
opodal
oposum
opozycja
opóźnić
opresja, tej -sji, tych -sji (-syj)
o/prócz
o/przeć
optimum
optyk
optymalny
optymista
optymizm, -zmie
opuchły
opychać
oracja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
orangutan
oranżada
oranżeria, tej -rii, tych -rii (-ryj)
oraz
orchidea, -ei, -ee, -ei
ordynacja
orędzie
oreżny
organizacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
orgia, tej -gii, tych -gii (-gij)
Orient
orientacja
orientować się
Orion
orka
orkiestra
Orlean
Ormianin, -ina, -anie, -an
ornamentacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
ornitologia, -gii
orografia, -fii
Orszula p. Urszula
ortografia, tej -fii, tych -fii (-fij)
ortopedia, -dii
oryginalny
orzech
orzeł
orzeźwić
o/rznąć, o/rżnąć
o/schły
osiągnąć, osięgnąć
osiąść
osiem, ośmiu
osiem/dziesiąt
osiem/naście
osiem/set
osięgnąć, osiągnąć
osioł
osiołek
Osjan
o/skarżyć
osmoza
o/snuwać
Osoryja, -yi
Ossoliński
ostentacja
osteologia, -gii
Ostiak
ostroga
Ostrogoci
Ostrogski
ostrożny
Ostróg
ostrów
ostróżka
o/strzec, o/strzegę
o/strzyc, o/strzygę
Oswald
o/szczędny
oszustwo
o/śnieżony
Oświęcim, -mia
otchłań
otiatria, -rii
Oton p. Ot/to
otóż
otręby
o/trzeć
o/trzewna, -ej
Ot/to (Oton)
otucha
otwierać
otworzyć
o tyle
Otylia, -lii
owczarz
owdzie, ówdzie
Owidiusz
owóż
o/wrzodzenie
owszem
o/zdóbka
Ozeasz, Ozjasz
ożóg

Ó

ósemka
ósmy
ów/czesny
ówdzie, owdzie
-ówka (stale, np. borówka kryjówka, prócz skuwka, zasuwka)

P

pacha
pachciarz
pachnąć
pachołek
pachwina
pacierz
pacjent
Pacyfik

paczula
paczyć
padyszach
paginacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
pagórek
pająk
pajęczyna
pakiet
pakuły
pakunek
paladium
paleontologia, -gii
paliatyw
palingeneza
paliusz
Pal/lada, Pal/las
Pal/ladium, pal/ladium
Pal/las, Pal/lada
palto(t)
paluch
pałąk
pamflet
pamiątka
panaceum
pancerz
panewka
panienka
Panonia, -nii
panteizm, -zmie
państwo
papier
papieros
papieski
papież
papirus
paprzyca
Papuas
papuga
paradoks
parafia, tej -fii, tych -fii (-fij)
parafianin, -ina, -anie, -an
Paragwaj
paralela
paraliż
parcelacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
parch
parcjalny
pardon
paremiografia, -fii
parias
parkiet
parlament
parlatorium, -ria, -riów
parochia, -chii
parodiować
paroksyzm
partia, tej -tii, tych -tii (-tyj)
partykularz
parweniusz
Parys
paryski
Paryż
parzystokopytny
pasaż
pasażer
pascha
pasi/brzuch
pasja, tej -sji, tych -sji (-syj)
pasjans, -se
pasjonat
paskudziarz
pasmo, w pasmie
pasożyt
pasteryzować
pasterz
Pasteur, -ra
pastuch(a)
pa/szczęka
paszkwil
paszport
pasztet
Patagonia, -nii
Patagończyk
patelnia, -ni
patent
patriarcha
patriotyzm, -zmie
patrycjat
patrycjusz
patrymonialny
patrzeć, patrzyć
paulin
pauper
Pauzaniasz
pawąz
paweż
Pawia (ulica), -wiej
Pawia (miasto), -wii (Pavia)
Pawiak
pawian
pawijski
paznokieć
pazucha
pazur
październik
paździerze, -rzy
pączek
pąsowy
pąsy, w pąsach
pątnik
pchać
pchła
pchnąć
pech
pedagogia, -gii
pedanteria, -rii
pediatria, -rii
pejcz
Pejping, Pekin
Pejpus, jezioro Pejpus
pejs
pejzaż
Pekin, Pejping
Pelagia, -gii
pelargonia, tej -nii, tych -nii (-nij)
peloponeski
Peloponez
pendent
penitent
peniuar
pens
pensja, tych -sji, tych -sji (-syj)
pensjonat
pensum
Pensylwania, -nii
pentametr
pepiniera

percepcja
perfumy
pergamin
Periander
periodyczny
perka
Permiak
peronówka
Persefona
Perseusz
Persja
Persjusz
personalia, -iów
personel (st. personał)
Persowie
perswazja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
pertraktacje, -cji
Peru a. Peruwia, -wii
peruka
Peruwianin
Perykles
perypetia, tej -tii, tych -tii (-tyj)
perz
perzyna
pestka
pesymista
pesymizm, -zmie
Peszt
petent
Petersburg
petersburski
Petöfi, -iego
petycja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
petyhorzec
pęcak, pęczak
pęcherz
pęczak p. pęcak
pęczek
pęd
pędrak
pędzel
pędzić
pękać
pępuszek
pętla
pianino
piano
piastr
piastunka
piechota
piecuch
pieczęć
piedestał
piegża
piekarz
pielgrzym
pielucha
Piemont
pieniacz
pieniądz, -ądze, -ędzy, -ędzmi, -ądzach
pienie
pieniężny
pieprz
pieróg
pierścionek
pierwej
pierworodztwo, pierworództwo
pierwszy
pierzasty
pierze
pierzeja, -ei, -eje, -ei
pietyzm, -zmie
pięć/dziesiąt
pięt/naście
piętro
pigułka
pijar
pijus
pikieta
Pilzno (polskie i czeskie)
piłsudczyk
Piłsudski
pinia, tej -nii, tych -nii (-nij)
pion
pionier
pionowy
piosenka, piosnka
pióro
piroga
pirotechnik
pisarz
piskorz
pismo, na piśmie
piśmien/ny
Pitia, -tii
pityjski
piure (nieodm.), purée
Pius
piuska
piwonia, tej -nii, tych -nii (-nij)
Piza
Pizystrat
piżmo
plagiat
plakieta
planeta, płaneta
planimetria, -rii
plantacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
plastelina
platforma
plazma, -zmie
plaża
plądrować
pląsać
plebania, tej -nii, tych -nii (-nij)
plebejusz
plecionka
pleciuch
pleciuga
pleć, pielę, pełł
pled
plejada
plenipotencja
pleonazm, -zmie
pleść, plotę, plótł
pletwa, płetwa
pleuroza
Pliniusz
pliocen
plomba
plucha
pluć
plugastwo
pluskwa
plusz
pluta

plutokracja
pluton
pluwiometr
płachta
płaneta, planeta
płanetnik
płaskonosy
płatnerz
płciowy
płetwa, pletwa
płoczczanin, -ina, -anie, -an
płocha
płochy
płon/ny
Płońsk
płoskunka
płótno
płuco
pług
płukać
płużyć
pneumatyczny
po angielsku
po babsku
Pobereże
pobiec
pobieżnie
po/bliski
pobłażać
pobolewać
po bożemu
pobożny
po bratersku
po/brzeże
pobudka
po chamsku
po/chlebstwo
po chłopsku
po/chmurny
pochodnia, tej i tych -ni
pochop
po/chrząkiwać
po chrześcijańsku
pochwa
po/chwała
pochyły
pociąg
po cichu
po ciemku
pocierać
po co?
po cóż?
po cudzoziemsku
początek
począwszy
Poczdam
po czemu?
poczesny
po części
poczmistrz
pocztylion
poczucie
poczwara
po czwarte
po czym
podarunek
po dawnemu
podaż
pod/bechtać
pod/bródek
pod/brzusze
pod/budówka
pod/budzić
pod/burzać
pod/chmielić
pod/czas
pod dostatkiem
pod/dział
podejrzewać
pode mną
pode/rznąć, pode/rżnąć
podeszwa
pode/trzeć
pod/gardle
pod/górze
pod/grzewać
Podhalanin, -ina, -anie, -an
Pod/hale
pod/jąć
pod/jeżdżać
pod/judzać
pod/komorzy
pod/kówka
pod/kuwać
Pod/lasiak
pod/leźć
pod/łoga
pod/łoże
po/dług
po/dłużny
pod/miot
pod/murówka
pod/nieta
pod/nóże
po dobremu
pod/oficer
po domowemu
pod/ów/czas
pod/pórka
pod/pułkownik
po/dróż
po/dróżomania, -nii
po/drzeć
pod/rzutek
pod/rzynać (nożem)
pod/słuchiwać
pod/starzały
pod/stęp
pod/strzyc
pod/suwać
pod/ścielać, pod/ściełać
pod/ściółka
podufały
poduszczenie
poduszka
pod/ważać
po dwóch
po/dwórze
pod/wyżka
pod/wyższać
pod/zelować
po/dziać się, po/dziec się
po dziś dzień
pod/żegać
pod/żyły
po europejsku
poezja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
po francusku
pogorzel
po/grążać
po/gróżka

po/grubiać
po grubiańsku
po/gryźć
po/grzeb
pohaniec
pohulać
poić
po ile?
po jednemu
pojedynczy
pojezierze
Pojezierze Bałtyckie, na P. Bałtyckim
pojezuicki
pojęcie
pojutrze
pokaszliwać
pokąd
poker
pokiereszować
po/kłócić się
po/kłuć, po/kłuję
po kolei
po koleżeńsku
pokój
po/krótce
po kryjomu
po/krzepiać
pokrzywa
po/krzyżować
po książęcemu
Pokucie
pokusa
pokuta
Polak
polec, -egnę
polenta
Poleszuk
polewka
poliandria, -rii
Polibiusz
polichromia, -mii
policja
poligamia, tej -mii, tych -mii (-mij)
polihistor
Polinezja
Polinezyjczyk
poliniować

politeizm, -zmie
politura
polonez
Polonia, -nii
polonus
po ludzku
po łacinie
położnica
połóg
Połtawa
połu/dniowo-europejski
połu/dniowo-zachodni
po macoszemu
pomalej
pomaleńku
pomalutku
pomału
po męsku
pomieszać
pomieszkanie
pomiędzy
pomimo
po mistrzowsku
po/mknąć
po/mnażać
po mojemu
pomologia, -gii
Pomorze
pomóc
pompa
Pompeja a. Pompeje, tej lub tych -ei
Pompejusz
pompiarz
pompier
po/mruk
ponad to (nic nie ma)
ponad/to (=prócz tego)
po naszemu
poncki Piłat
poncz
po nic
poniekąd
ponie/który
po pijanemu
po/płoch
popod

popojutrze
po polsku
po połowie
popołu/dnie
po połu/dniu
po pół/nocy
po prawdzie
po prostu
po/prószyć
po/pruć, po/pruję, po/pruł, po/pruty
po/przeczny
po/przedni
po/przez
po przyjacielsku
po/przysiąc
po/pstrzyć
popularny
popychać
po raz pierwszy
po razu
porcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
pornografia, -fii
porohy
po rosyjsku
porównawczy
porównywać, -równywam a. -równuję,
portfel
portiera
portiernia, -ni
Portugalia, -lii
porucznik
po rycersku
porządek
porzeczka
posadzka
posażna
po sąsiedzku
Posejdon a. Pozejdon
posesja tej -sji, tych -sji (-syj)
posesjonat
posępny
po/słan/nictwo
po/słuch
po/sługacz
po/spiech, po/śpiech

po/spieszać po/śpieszać
po/spieszny, po/śpieszny
po społu
po staremu
po staro/świecku
po/stępować
po/strzał
po/strzelić
po/strzyc
po/strzyżyny
postyl/ła
posucha
po swojemu
po swojsku
posyłać
posyłka
po szlachecku
poszóstny
po/sztukować
po/szturchać
po/śliznąć się
po/śpiech, po/spiech
po/śpieszać, po/spieszać
po/śpieszny, po/spieszny
po/środku
po/śród
potas
potem (= później)
po temu
potencja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
potężny
po to
po trochu
po trosze
po troszku
po/trzask
po/trzeba
po trzecie
po trzeźwu
potulny
po turecku
po/twarz
po twojemu
po/twór

po tym (zdarzeniu)
po wariacku
powarzeni
po waszemu
poważanie
poważnie
Powązki
po wiejsku
powierzyć
powietrze
powietrzny
powiększać
po/włóczysty
powoli
powództwo
powrósło
po/wrót
powróz
powstanie
po wszystkiemu
po/wtarzać
po wtóre
powyżej
poza (domem)
pozajutrze
poza tym
Pozejdon a. Posejdon
pozeszywać p. pozszywać
poziomka
pozrzucać
pozszywać
pozycja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
pozytywizm, -zmie
pożar
pożarcie
pożądać
po/żreć
pożuć
pożyczka
pożywać
póki
pół
pół/czwarta
pół darmo
pół (a. wpół) do piątej
pół/dwunasta

pół/dziesiąta
pół/gębkiem
półka
pół/kurcze
pół na pół
pół/nocno-europejski
pół/nocno-polski
pół/nocno-wschodni
pół/nocno-wschodnio-europejski
pół/nocno-zachodnio-polski
pół/osma
pół/pięta
pół/siodma
pół/skórek
pół/szosta
półtora, półtory
pół/trzecia
póty
późnić się
późny
pralnia, tej i tych -ni
praski
pra/słowiański
pra/szczur
prawdomówny
prawo/sławie
prażnik
prażyć
Prądnik
prążek
prebenda
precedens, -sy
precjoza, -zów
precyzja
prefiks
prehistoria, -rii
prejudykat
prelegent
prelekcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
preliminarz
preludium, -dia, -diów
premia, -mii a. premium
premiera
premiówka
premisa

premium a. premia
prenumerować
preparacja
prerie, -rii
presja
prestidigitator
Preszburg p. Bratysława
pretendent
pretensja, tej -sji, tych -sji (-syj)
pretorianin, -ina, -anie, -anów
prezbiopia, -pii
prezbiterium
prezent
prezesostwo
prezydium
pręga
pręgierz
Priam
prima aprilis a. prymaprylis
primadon/na, prymadon/na
priorytet
probierz
probostwo
probówka
procent
procesja, tej -sji, tych -sji (-syj)
prochownia, -ni
producent
produkcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
prof. (profesor, profesora)
profesjonalny
profesor
profesura
progresja
prohibicja
projekcja
proklamacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
prokonsul
prokuratoria, -rii
prokuratura

proletariat
proletariusz
prolongata
Prometeusz
promil/le (nieodm.)
promocja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
pronuncjacja
propedeutyka
proporzec
propozycja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
proscenium
prosektorium
proskrypcja
prostytucja
prośba
protekcjonalny
protogenitura
protokolarny
protokół, -ołu
Prowansja
prowieniencja
prowentowy
prowiant
prowincjonalny
prowizja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
prowizorium
prowokacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
prozaik
Prozerpina
prozodia, -dii
prozopopeja, -ei. -eje, -ei
próba
próbka
próbny, próbować
próchnieć
prócz
próg
prószyć
próżnia, tej i tych -ni
pruć, pruję, pruł, pruty
pruderia, -rii
Prudnik
prunelowy
Prusak

Prut
prychać
prymadon/na, primadon/na
prymaprylis (prima aprilis)
prymaria, -rii
prymariusz
prymicje, -cji
prymula
prymus
pryncypialny
Prypeć
prywatnoprawny
pryzmat
prz- (z wyjątkiem paru na psz-)
Przasnysz
prządka
przebieżenie
przebóg!
prze/brzydły
przechadzka
przechera
prze/chrzta
Przed/bórz
przed/dzień
przede dniem
przede mną
przede mnie
przede wszystkim
przed/imek
prze/dłużać
prze/dmuchiwać
przed/murze
przed/noworoczny
przed/nówek
przed/ostatni
przed/południe
przed południem
prze/drzeźniać
przed/się/wzięcie
przed/tem (= dawniej)
przed tym (polem)
przed/wczoraj
przedzierzgnąć się
prze/gródka
prze/gryźć
przegub

przeholować
przejażdżka
przejrzeć
przekąska
przekątnia, tej i tych -ni
prze/kleństwo
prze/kłuć, prze/kłuję, prze/kłuł, prze/kłuty
prze/kłuwać
przekomarzać się
prze/kreślić
prze/kształcić
przekupień
przeląc się
przemarznąć
przemądrzały
przemóc
Przemsza
przemyski
Przemyśl
przeobrażenie
przepiórka
prze/płukać
prze/prząc
prze/prążka
prze/przeć
przerażać
przerębla
przeróbka
prze/rznąć, prze/rżnąć
przerzynać (nożem)
prze/słuchiwać
prze/starzały
prze/stron/ny
prze/strzec
prze/strzeń
prze/stworze
przesyłać
przesyłka
prze/ścielać, prze/-ściełać
prze/śliznąć się
prze/tłumaczyć
przeto
prze/trwać
prze/twarzać
przeważać

przewieść, przewiodę
przewietrzać
przewieźć, przewiozę
przewódca
przewóz
prze/wrót
przewyżka
przez co
przeze mnie
przezeń
przezrocze, przeźrocze
przezroczysty, przeźroczysty
przez to
prze/zwyciężyć
przeźrocze, przezrocze
przeźroczysty, przezroczysty
przeżerać
przeżuwać
przeżynać (sierpem)
przęsło
prztyczek
prztykać
przybiec
przychówek
przyczółek
przy czym
przy/głuszyć
przy/grzewać
przyhołubić
przyjaciel, -ciół, -ciółmi
przyjeżdżać
przyjrzeć się
przy/kręgo/słupowy
przykrzyć się
przykuwać
przylaszczka
przylepka
przyleźć
przymierze
przymieszać
przy/mrużyć
przyodziać
przypatrzyć się
przy/prószyć
przy/prząc

przyrząd
przyrzec
przysiąc
przy/słowie, -łów a. -łowi
przy/słówek
przy/smażyć
przy/spieszyć, przy/śpieszyć
przy/sporzyć
przy/strzyc
przysuwać
przysychać
przysyłać
przy/szłość
przy/śpieszyć, przy/spieszyć
przy/śrubować
przy/tknąć
przytułek
przy tym
przyzba, na przyzbie
przyzwoity
psalmodia, -dii
pseudonim
psia/krew!
psiarnia, -ni
pstrąg
psu/brat
psuć
psychiatria, -rii
psychika
psychologia, -gii
pszczoła
Pszczyna
pszenica
pszonak
ptactwo a. ptastwo
publikacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
puch
puchacz
puchar
puchnąć
puder
pugilares, pulares
puginał
pukać
pukiel

puklerz
pulares, pugilares
pulsować
pułap
Puławy
pułkownik
Pułtusk
pumeks
punkt
punktacja
purchawka
purée, piure (nieodm.)
purpura
puryfikacja
purytanizm, -zmie
puryzm, -zmie
pustelnia, -ni
pustynia, -ni
puszcza
puszka
puzdro
Pyzdry
pyzdrzanin, -ina, -anie, -an

R

rabarbar
Rabka
rabunek
rachityczny
rachuba
Raciąż
raciborski
Racibórz
Racine, -e'a
racjonalizm, -zmie
racuszki, recuszki
radca
radczyni
radio
radium
radosny
radykalizm, -zmie
Radziwiłł
Radziwił/łowa, -ej
Radziwił/łówna, -y
rafineria, tej -rii, tych -rii (-ryj)
rajcować
rajfur
rakieta
rakuski
ramię
Raperswil (Rap/pers-wyl)
rapier
raport
rapsodia, tej -dii, tych -dii (-dyj)
ratunek
Ratyzbona
Rawen/na
raz po raz
raz wraz
raz za razem
rąb! (rozkaźnik, ale p. romb)
rączy
rdzewieć
reakcja
realia, -liów
realizm, -zmie
reasumcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
Réaumur, -ra
rebelia, tej -lii, tych -lii (-lij)
recenzent
recenzja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
rechotać, -oce a. -ocze
recuszki, racuszki
redukcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
reduta
refektarz
referendarz
refleksja, tej -sji, tych -sji (-syj)
reformat
regencja, rejencja
regeneracja
regent
regestr, rejestr
regiment
region
regulacja
rehabilitacja
rejencja, regencja
rejent
rejestr, regestr
rejterada
rekolekcje, -cji
rekomendacja
rekonesans, -se
rekonwalescencja
rekreacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
rekrutacja
rektor
rektyfikacja
rekurs
rekuzować
rekwizycja
relacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
relief
religia, tej -gii, tych -gii (-gij)
relikwiarz
relikwie, -wii
remanent
rembrandtowski
remonstrancja
remuneracja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
renesans, Renesans
renkloda
rentgenografia, -fii
rentgenowski
rentier
reorganizacja
reparacja, reperacja
reperować
repertuar
represja, tej -sji, tych -sji (-syj)
reprezentacja
reprymenda
republika
reputacja
resort
respons
restauracja
restrykcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)

restytucja
resursa
retusz
reumatyzm, -zmie
rewanż
rewerenda
rewia, tej -wii, tych -wii (-wij)
rewizja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
rewolucjonista
rezerwuar
rezolucja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
rezonans
rezurekcja
rezydencja
reżyserja
rędzina
rękaw
rękojmia, -mi
Richelieu, -eugo
risot/to, -otcie
Riwiera
robactwo
Robinson
Rodos
rodzynek
Roentgen, -na
rogoża
rogóżka
rohatyna
rojalizm, -zmie
rokoko
rok/rocznie
rok w rok
rolnik
romans, -se
romantyzm, -zmie
romb (ale p. rąb!)
romboid
rondel
rondo
ront
ropucha
Rosja
Rosjanin, -ina, -anie, -an
rosnąć, róść
rostruchasz
rosyjski
rotmistrzostwo
rotmistrzowski
Rot/terdam
rotunda
Rous/seau, nieodm. a. Rus/sa, o Rus/sie
rowerzysta
roz- (nie ros-)
Rozalia, -lii
roz/biec się
roz/bierać
roz/biórka
roz/bójnik
rozbratel
roz/capierzyć
roz/cierać
roz/dmuchiwać
roz/drażnić
roz/droże
rozejrzeć się
roz/gardiasz
roz/glądać się
roz/gryźć
roz/grzewać
roz/howor
roz/igrać się
roz/jąć
roz/jemca
roz/jeżdżać się
roz/kosz
roz/kuwać
roz/lec się
roz/leźć się
roz/luźnić
roz/łóg
roz/maity
roz/mnażać
roz/mowny
roz/pierzchły
roz/postrzeć
roz/pościerać
roz/proszyć, roz-prószyć
roz/pruć, roz/pruję, roz/pruł
roz/pruwać
Roz/prza
roz/przedaż
roz/pusta
roz/rzewnić
roz/rzucić
roz/sada
roz/sądek
roz/snuwać
roz/strój
roz/strzelać
roz/strzygnąć
roz/suwać
roz/syłać
roz/ścielać, roz/ściełać
roz/targniony
roz/terka
roz/toka, Roz/toka
roztruchan
ro/zum
ro/zumieć, -em, -eją
roz/wiązły
roz/wieść, roz/wiodę
roz/wieźć, roz/wiozę
roz/wódka
roz/wózka
roz/żarzyć
rożen
róść, rosnąć
równia, -ni
równoważnik
rózeczka
rózga
róż, różu
róża
różdżka
różnica
różować
różowy
rtęć
rubaszny
Rubens
rubież
rubryka
ruch
ruda
Rugia, -gii
ruina
rujnować
ruleta
rumak

Rumelia, -lii
rumianek
rumieniec
Rumun, Rumunka
Rumunia, -nii
runąć
runo
rupiecie
rupia, tej -pii, tych -pii (-pij)
rura
rusałka
ruski
Rus/so, Rus/sa (Rousseau)
rusznikarz
ruszt
Ruś
ruta
rybołówstwo
rycerz
rychło
rycynus
rygorozum
rynsztunek
ryski (= z Rygi)
rytmoidyczny
rywalizacja
ryzyko
ryż
ryży
rzadki
rząd, rządu
rząd, rzędu
rządca
rzec
rzecz
rzecz/po/spolita, rzeczypo/spolitej
rzednieć
rzegotać, -oce a. -ocze
rzeka
rzemień
rzemieślnik
rzemiosło
rzepa
rzesza
rzeszoto
Rzeszów
rześki
rzetelny
rzewny
rzezać
rzeźbiarz
rzeźwy
rzeżucha
rzępolić
rzęsa
rzęzić
rzężenie
rznąć, rżnąć
rzodkiew
rzucać
rzyć (anus)
rzygać
Rzym
Rzymianin (obywatel państwa rz.)
rzymianin (mieszkaniec Rzymu)
rzymskokatolicki
rżany
rżeć
rżnąć a. rznąć
rżysko

S

Sabaudia, -dii
sabotaż
Sachalin
sacharyna
sadyzm, -zmie
sadzawka
safanduła
safian
Safo, Safona
sahajdaczny
Sahara
saintsimonizm, -zmie
sakiewka
sakrament
Saksonia, -nii
Saksonka
Saksończyk
sakwa
salaterka
saletra
salmiak
Salomea, -ei
Salusia
Salustiusz
Salzburg
salzburski
Samaria, -rii
sam na sam
samobójca
samochód
samo/trzeć
samouk
samo/wtór
sanatorium
sandecki, sądecki
Sandomierz
Sanguszko
sanie, tych sani a. sań
sankcjonować
sankiulota
sanktuarium
sanskryt
Sapieha
Sapieżanka
Saracen
Saragos/sa
Sardynia, -nii
sarenka
sarkazm, -zmie
Sarmacja
saturnalie, -lii a. -liów
satysfakcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
Sącz
sączyć
sąd
sądecki, sandecki
sądek
sąg a. sąga
sąsiad
sążeń
scenariusz
scerować
schab
schadzka
scharakteryzować
scheda
schemat
schematyzm, -zmie

scherzo (wym. skerco)
schizma (st. szyzma)
schizofrenia, -nii
schlebiać
schludny
schłopieć
schnąć
schody
scholastyczny
schönbruński
schopenhauerowski
schorzały
schowek
schronić się
schrupać
schudnąć
schwycić
schylić się
scjentyficzny
scjoptykon, skioptykon
Scott, o (Walter) Scocie
scukrzeć
Scyl/la
Scypion
scysja, tej -sji, tych -sji (-syj)
scyzoryk
sczernieć
sczerstwieć
sczesać
sczeszczyć
sczeznąć
Sebastian
secesja
sejsmometr
sekciarz
sekcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
sekretariat
sekularyzacja
sekundariusz
sekutnica
Sekwana
sekwens
selcerska (woda)
Seldżuk
selekcja
semazjologia, -gii
seminarium
Semita
Senegambia, -bii
senior
sens
sensacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
sensualizm, -mie
sentencja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
sentymentalizm, -zmie
separacja
sepia, -pii
seplenić, szeplenić
septentrionalny
sepultura
seraj
seraskier
Serbia, -bii
Serbochorwaci
serbochorwacki
serduszko
Sergiusz
seria, tej -rii, tych -rii (-ryj)
serio (nieodm.)
serowiec
serpentyna
serso
serum
serwitut
sesja, tej -sji, tych -sji (-syj)
sestyna
Sewil/la
sewilski
sezon
sędzia
sęk
sęp
sfastrygować
sfatygować
sfermentować
sferoidalny
sfiksować
Sfinks, sfinks
sfolgować
sfora
sformułować
sforsować
Shakespeare, Szekspir
Shel/ley, -eya
sianożęć
siąść
siedem
siedem/dziesiąt
siedem/kroć
siedem/naście
Siedlce
siekiera
siemię
siermięga
Sierpc
sierść
sierżant
Siewierz
sięgać
sinologia (nauka o Chinach), -gii
siodlarz
siostrzyczka
siódemka
siódmy
siroc/co
siurpryza
siwooki
siwosz
siwucha
sjenit
sjesta
ska (=spółka)
skabioza
skandal
skandować
Skandynawia, -wii
Skandynawowie
skarabeusz
skarcić
skarłowacieć
skarpa p. szkarpa
skarpetka
skarżyć
Skarżysko
skasować
skauting
skazówka (zegaru)

skażenie
skąd
skąd/inąd
skąd/kolwiek
skądsiś
skąd/że?
skąpać się
skąpiec
skiełznąć się
skierować
skinąć
skioptykon, scjop-
tykon
skir
Skirgieł/ło
sklecić
skleić
skleroza
sklęsnąć
składka
składnia, -ni
skłamać
skłócić
skłuć, skłuję, skłuł,
skłuty
skojarzyć
skomponować
skoncentrować
skondensowany
skonfrontować
skonfundować
skonsolidować
skonstatować
skonsygnować
skopiować
skorpion
skorupa
skorzec
skorzystać
skostnieć
skosztować
skórzany
skreślić
skręcić
skrępować
skrobia, -bi
skrofuły
skroić
skroś, skróś
a. wskroś, wskróś

skrócić
skróś p. skroś
skrucha
skrudlić
skrupić
skrupuł
skrutynium
skrwawić
skrystalizować się
skrytobójca
skrzat
skrzeczeć
skrzela a. skrzele,
tych skrzeli
skrzepnąć
skrzesać
skrzętny
skrzydło
skrzynia, -ni
skrzyp
skrzywić
skrzyżować
skubać
skuć
skulić się
skunksy
skupić
skurcz
skusić
skutecznie
skuwać
skuwka
skwapliwy
skwar
skwaśnieć
skwierczeć
slojd
słać, ślę
słodki
słoik, -ika
słomka słonka (ptak)
słonko
słońce
słowacki
Słowak
Słoweniec
słoweński
Słowianin, -ina, -anie,
-an
słownik

słowny
słowo/twórstwo
słój
słówko
słuch
sługa
słup
służba
smalec
smardz
smażyć
smętny
smoking
smrek
smród
smuga
smukły
smutny
snadź
snycerz
sobo/wtór
Sochaczew
socjalizm, -zmie
socjalno-demokra-
tyczny
socjologia, -gii
socynianin, -anie -an
soczewka
sodalicja, tej -cji, tych
-cji (-cyj)
Sofia, -fii
sofizmat
sojka
sojusz
solfeg/gio, solfedżio
solniczka
somatologia, -gii
somnambulizm, -zmie
sonda
Sorbona
sosenka
sosjerka
sowiecki
Sowiety
sowi/zdrzał
sól
spacer
spacjować
spaczyć się
spać, śpię

spadkodawca
spakować
sparaliżować
spartański
sparzyć
spaść
spazm, -zmie
specjalista
specyfik
spedytor
spektakl
spekulacja, tej -cji,
tych -cji (-cyj)
spencer
spędzić
spętać
spiąć
spichlerz
spichrz
spiczasty
spieniężyć
spierać się
spiesznie, śpiesznie
spieszyć się, śpieszyć
się
spiętrzyć
spinka
Spirydion
spirytualia, -liów
spisek
spiski (strój)
spisywać
Spisz
Spiszacy
spiż
spiżarnia, tej i tych
-ni
spiżowy
splądrować
splendor
spleść
spleśnieć
splin
splunąć
spłowieć
spłukać
spocić się
spode łba
spode mnie

spodni
spodziewać się
spoglądać
spojrzeć
spokornieć
spokój
spolszczyć
społeczeństwo
społeczny
społem
spomiędzy
sponad
spondej
sponiewierać
spontaniczny
spopod
sport
sporysz
sporządzić
sposępnieć
spo/strzec
spo/śród
spotęgować
spotkać
spotnieć
spo/twarzać
spoufalić
spoważnieć
spowodować
spozierać
spód
spódnica
spójnik
spół/dzielnia, -ni
spół/głoska
spółka
spółkować
spółkowy
spóźnić się
sprawunek
sprężyna
sprostać
sprośnie
sprośny
spróbować
spróchnieć
spruć, spruję, spruł,
spruty
sprząc

sprzączka
sprzątać
sprzeczać się
sprzed
sprzedaż
sprzeniewierzyć
sprzęt
sprzymierzyć się
sprzysiąc się
spuchnięcie
spudłować
spulchnić
spustoszyć
spuścić
spychać
spyża
srebrny
srożyć się
ssać
stabilizacja
stacja, tej -cji, tych
-cji (-cyj)
stadion
stadium
stagnacja
stale (= zawsze)
stal/le
Stambuł
stampila
stam/tąd
stanca
stancja, tej -cji, tych
-cji (cyj)
stangret
stanica
stanieć
staniol
Stanisławostwo
stanisławowski
Stanley, -ya
Stany Zjednoczone
Stara Sól
Stara Wieś
Stare Miasto, w Sta-
rym Mieście
stargać
staro-cerkiewno-sło-
wiański
starokawalerski

staropanieństwo
staropolski
staropolszczyzna
starostwo
staro/świecczyzna
staro-wysoko-niemiecki
starożytny
staruch
Stary Sącz
starzec
Stasio
Staszyc (Staszic)
statua, -uy a. -ui, tych -ui
statut
statyw
stawka
stąd
stągiew
stąpać
stchórzyć
stearynowy
stecka, steczka
stelaż
stelmach
stempel
stenografia -fii
ster
sterczeć
stereotypia, -pii
sterta
sterylizacja
stetryczeć
stębnować
stęchnąć
stękać
stępa (jechać)
stęsknić się
stężeć
stiuk
stłuc
stłumić
stoczyć
stoicyzm, -zmie
sto/krotka, sto/krótka
stolarz
stolnica
stopka
stopnieć
stos
stosować
stosowny
stosunek
stowarzyszenie
stożek
stóg
stójka
stół
strachać się
stracić
strajk
strategia, -gii
straż
strącić
strąk
streścić
stręczyć
strofa
stroiciel
stronica
stron/nictwo
stropić się
stróżka
struchleć
strucla
struć, -uję
strudel
struga
strukczaszy
struktura
strumień
struna
strup
struś
strużka (= mała struga)
strwożyć się
strych
strycharz
strychulec
stryjenka
strzał
strzaskać
strząsnąć
strzec
strzecha
strzelać
strzemię
strzeżenie
strzępiasty
strzyc
strzyga
strzykać
strzyżenie
strzyżyk
Stuart
stubarwny
student
studiować
studium
studnia, -ni
stu/dniowy
stugębny
stukać
stulecie
stuletni
stuła
stułbia, -bi
stuttgarcki
Stuttgart
stutysięczny
stwardnieć
stwarzać
stwierdzić
stworzenie
stwórca
stygmat
stykać się
stylizacja
stypendium
Styria, -rii
subdiakon
subhasta(cja)
subiekcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
subiektywizm, -zmie
subordynacja
subskrypcja
substytucja
subsydium
subtelny
subwencjonować
suchar
suche/dni
suchoty
Sueski (Kanał)

Suez
sufiks
sufit
sufler
sufragania, tej -nii, tych -nii (-nij)
sufrażystka
sugestia, tej -tii, tych -tii (-tyj)
sugestywny
suhak
suita
suka
sukcesja, tej -sji, tych -sji (-syj)
sukcesor
sukienka
Sukien/nice (krakowskie)
sukmana
suknia, -ni
sukurs
Sul/la
sułtan
sum
suma
sumak
sumariusz
sumienie
sumitować się
sumować
sumpt
superintendent
superior
superlatyw
super/rewizja
suplikacje, -cji
surogat
surowy
susfał
suspendować
suszarnia, -ni
sutan/na
sutener
suterena
suwać
Suwałki
suweren
swadźba
swarzyć się
swastyka
swatać
swawola
swąd
swędzić
swoboda
swojszczyzna
sworzeń
swój
Syberia, -rii a. Sybir
Sybil/la
Sycylia, -lii
sygnaturka
Syjam
syjamski
Syjon
syjonista
syjonizm, -zmie
sylaba
sylogizm, -zmie
sylwa, silva rerum
sylweta
symbioza
symbolizm, -zmie
symetria, -rii
symfonia, tej -nii, tych -nii (-nij)
sympatia, tej -tii, tych -tii (-tyj)
sympozjon
symptom
Synaj
synchronizm, -zmie
synekdocha
synekura
synogarlica
synostwo
synowski
syntaksa
sypialnia, -ni
Syria, -rii
Syriusz
syrop
sytuacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
Syzyf
szabas
szachraj
szachy
szacunek
szadź
szafarnia, -ni
szalbierz
szalupa
szałwia, tej -wii, tych -wii (-wij)
szampan
Szampania, -nii
szampion
Szanghaj
szaniec
szansa
szantaż
szarlataneria, -rii
szarmanteria, -rii
szarpie, -pi
szaruga
szarytka
szarzyzna
szarża
szatnia, tej i tych -n
szczawiowy
szczątek
szczebel
szczebiotać, -oce a. -ocze
szczegół
szczekać
szczelny
szczepienie
szczerbiec
szczerk
szczery
szczerzyć
szczeżuja, -ui
szczęka
szczęście
szczodry
szczotka
szczucie
Szczuczyn
szczudło
szczupak
szczupły
szczur
szczutek
szczwacz

szczygieł
szczypać
szczyt
szef
szejk
Szekspir, Shakespeare
szelmostwo
szelmowski
szeplenić, seplenić
szeptać, -pcę i -pczę
szermierz
szerszeń
szerzyć
sześć/dziesiąt
sześć/set
szewiot
szewski
szezlong
szkaplerz
szkarlatyna
szkarłat
szkarpa a. skarpa
szkatuła
szkielet
szklany, szklan/ny
szklarz
szkło
Szkocja
szkocki
szkolny
szkontrum
szkopuł
szkorbut
szkuta
szla, szleja
szlaban
szlachcic
szlachectwo
szlachtuz
szlafmyca
szlafrok
szlak
szlarka
szleja, szla
szlendrian
Szlezwik
szlifierz
szlochać
szmaragd
szmelc
szminka
szmuklerz
sznur
sznycel
Szopen, Chopin
szopenowski
szorować
szowinizm, -zmie
szóstka
szpagat
szpaler
szparagarnia, -ni
szpargał
szperać
szperka
szpic
szpicruta
szpiczasty p. spiczasty
szpiegostwo
szpik
szpikować
szpilka
szpinak
szpital
szpon
szprycha
szpunt
szron
sztacheta
sztafaż
sztaluga
sztambuch
szterling
sztokfisz
Sztokholm
sztolnia, -ni
sztorc
sztorcem
sztrasburski
sztucer
sztuciec
sztukateria, -rii
szturchać
szturchaniec
szturmować
sztych
sztygar
szuba
szubrawstwo
szuflada
szuja, -ui
szukać
szulernia, -ni
szupas
szwab
Szwabia, -bii
szwagier
Szwajcar
szwajcar (= portier)
szwalnia, -ni
Szwecja
szwedzki
szwoleżer
szyja, -yi, tych -yj
szyfonierka
szyldwach
szyling
szylkret
szynkownia, -ni
szynkwas
szyszka
szyzma p. schizma

Ś

ściana
ściąć
ściągać
ścichnąć
ściec
ścieg
ściek
ściemnić
ścien/ny
ścierać
ścierka
ścierń
ścierpieć
ścierpnąć
ścierwo
ścieśniać
ścieżka
ściegno
ścigać
ścinać

ściosać
ściółka
ścisnąć
ściśle
ślad
ślamazarny
ślaz
Śląsk
śląski
Ślązak
śledczy
śledzien/nik
śledź
ślemię
ślepak
ślepnąć
ślę, ślesz
ślęczeć
ślimak
ślina
ślinogorz
śliski
śliwa
ślizgawka
śliż
ślub
ślusarz
śluz
śluza
śmiały
śmiech
śmieci
śmieć, -em, -eją
śmiele
śmierć
śmierdzieć
śmietana
śmiga
śmigus
śniadanie
śniady
śnice
śnić, -imy
śnieć, -eci
śniedź, -edzi
śnieżny
śpiący
śpiączka
śpiesznie, spiesznie
śpieszyć się, spieszyć się
śpiewać
śpiewka
śpię, śpisz
śpioch
śpioszka
śreżoga
środa
środkowo-polski
śród/mieście
śród/móżdże
Śród/ziemne (Morze)
śród/ziemnomorski
śruba
śrut
świadczyć
świder
Świdrygieł/ło
świecić
świegot, świergot
świekra
świergot, świegot
świerk
świerszcz
świerzbieć
świeży
święto/krzyski
świętopietrze
Świsłocz
świsnąć
świtezianka
świtka

T

tabakierka
tabela
tabor
taboret
tabulatura
tabun
Tadeusz
Tadzio
tafta
taki sam, takiż sam
takoż
taksa
tak samo
taktyka
także
talent
talerz
talia, tej -lii, tych -lii (-lij)
talizman
Talmud
tamborek
tamten
tamtędy
tamże
tancerz
tandeta
tangent
Tanger
tantiema
tańcować a. tańczyć
tapioka
taras, (terasa)
tarasować
Tarent
Tarkwiniusz
tarzać
Tasmania, -nii
tasować
Tasso
Taszkient
taśma
Tatar a. Tatarzyn, -arzy, -arów
tatarka (zboże)
Tatarzyn a. Tatar
tato, -y
tatrzański
tatuaż
tatuować
tatuś
taurydzki
tautologia, -gii
taż sama
tchawica
tchnie (= dyszy)
tchórz, tchórza
Tebaida
technicznoprzemysłowy
technologia, -gii
Teheran

teizm, -zmie
tekst, w tekście
tektura
telegram
temblak
temperament
temperatura
templariusz
tendencja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
tender, -ndra
tenis a. lawn-tennis
ten sam
tentacja
ten to
tenże sam
tenże to
Teodozjusz
teodycea, -ei
teokracja
teologia, -gii
teoria, tej -rii, tych -rii (-ryj)
teozofia, -fii
terać
terakota
terapeutyka
terasa p. taras
tercjan
Terencjusz
Teresa
terkotać, -oce a. -ocze
terminologia, -gii
termometr
Termopile, -il
terpentyna
Terpsychora
ter/ror(yzm)
Tersytes
terytorium
Tesalia, -lii
testament
Teuton
teutoński
tęchnąć
tęczówka
tędy
tęgi
tępić
tęsknota
tętent
tętnica
tętnić
tętno
tfu!
tiara
tiul
tknąć
tleć
tlić się
tłuc
tłum
tłumaczyć
tłumić
tłumok
tłusty
toaleta
toast
Tobiasz
tokaj
tokarnia, tej i tych -ni
Tokio (nieodm.)
tolerancja
Tołstoj, -ja
tołub
tomahawk
tombak
tombola
Tomsk
tonacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
tonąć
Tonkin
tona, tych ton
tonsura
topaz
topografia, -fii
topór
tor
toreador
torf
Tor/ricel/li, -l/lego
tors
torsja, tej -sji, tych -sji (-syj)
Toruń
to samo
totemizm, -zmie
to też
toteż (= więc)
totumfacki
towaro/znawstwo
towarzysz
towianizm, -zmie
towiańczyk
Towiański
toż samo
toż/samość
tracheotomia, -mii
trachoma
Tracja
tradycjonalny
trafunek
tragarz
tragedia, tej -dii, tych -dii (-dyj)
tragikomedia, -dii
traktament
traktiernia, -ni
trampolina
tramwaj
transakcja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
transatlantycki
transcendentalny
transito p. tranzyt
transkrypcja
translokacja
transmisja, tej -sji, tych -sji (-syj)
transport
trans/substancjacja
Transylwania, -nii
tranzyt, transito
trapez
tratwa
trawestacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
trąba
trącić
trąd
trefny
trele
Trembecki
Trembowla
Trenczyn
trening

tresura
trębacz
trędowaty
trętwieć
tręzla
trializm, -zmie
triangulacja
trias
trien/nium
triera
Triest
trio
triolet
triumf a. tryumf
triumwirat
trocheiczny
trochej
trochę
troisty
trotuar
trój/barwny
trójca
trój/kąt
trój/nóg
trubadur
truchleć
trucht
truciciel
trudny
trufla
truizm, -zmie
trumna
trunek
trupa
trupiarnia, -ni
trusia
truskawka
trust
truteń
trwać
trwoga
trwonić
trybularz
trybunał
trybuszon
trychina
Trydent
tryglif
trygonometria, -rii
trykotaż
trylion
trylogia, -gii
trymestr
trynitarz
tryumf a. triumf
trywialny
trz (nigdy tsz na początku, rzadko w środku, np. krótszy)
trzcina
trzebież
trzemcha
trześnia, -ni
trzewia, -wi
trzmiel
trzop (= czerep)
trzos
trzódka
trzpiot
trzustka
trzy/groszówka
Tuareg
tuberkuły
tubka
Tucydydes
tuczyć
tudzież
tuf
tuja, -ui
tulić
tulipan
Tuliusz
Tulon
Tuluza
tułacz
tułów
tum
tumaki
tuman
tumult
tundra
tunel
Tunguz
tur
Turan
turban
turbina
Turcja
turecczyzna
Turgeniew
turkawka
Turkiestan
turkot
turkus
turnia, tej i tych -ni
turniej
turniura
Turyngia, -gii, turyngski
turysta
turzyca
tusz
tutaj
tutejszy
tutka
tuz
tuzin
tużurek
tw (stale, jedynie brytfan/na, Westfalja i tfu!)
twaróg
twarz
twierdza
Tworki
tworzyć
twój
twór
tyberiadzki
Tyberiusz
Tybinga
Tycjan
tyczyć się
tyfus
tygiel
tykwa
tyle/kroć
tylko co
Tylża
tym bardziej
tym czasem
tym gorzej
tymianek
tym samym
tynf
tynktura

tyralier
tyrania, -nii
tyrpać
tysiąc
tytoń
tytuł
Tytus

U

ubez/pieczyć
ubiec
ubierać
ubikacja, tej- cji, tych -cji (-cyj)
ubiór
u/bliżać
uboższy
ubożuchno
ubóstwo
ubóść
-uchny, np. bieluchny
ucho
uchodźca
u/chwała
u/chwycić
uchybić
uchylić
uciążliwy
ucichnąć
uciecha
uciekinier
uciemiężać
ucierać
uczcić
uczen/nica
uczęszczać
uderzać
u/dławić się
udobruchać
udój
udusić
ufać
ugór
ugrofiński
ugryźć
u/grząźć, u/grzęznąć
uiszczać
uiścić
ujarzmić
ujeżdżać
ujrzeć
u/kłuć
u/knuć
ukontentować
ukośny
U/kraina
U/krainiec
u/kraiński
u/kroić
u/krócić
u/kruszyć
u/krzepić
u/krzywdzić
u/krzyżować
u/kształcić
ukwiał
uląc się
ulec
-ulek, np. ojczulek
ulęgałka
Ulis/ses
Ulpian
ultimatum
ultrafioletowy
ulubieniec
ulżyć
ułamek
ułuda
umarzać
Umbria, -rii
umieć, -em, -eją
umorzyć
u/mrzeć
uncja
-unek, np. rachunek
unia, tej -nii, tych -nii (-nij)
unieważnić
unionista
uniwersytet
Uniwersytet Poznański
uniżać
uosabiać
upierać się
upierzenie
upiększać
upiór
upodabniać
upokarzać
uposażyć
upoważnić
u/prządać
u/prząż
u/przeć się
uprzejmy
u/przykrzyć się
Upsala
u/pstrzyć
upychać
-ura, np. szlachciura
Urania, -nii
urażać
urągać
uremia, -mii
urgens
uriański
urlop
uroz/maicać
Urszula, (Orszula)
urszulanka
urwis a. urwisz
urząd
urzędnik
u/rznąć, u/rżnąć
u/skarżać się
u/skwarzyć
u/służny
u/smażyć
u/snąć
u/spokajać
u/sposabiać
usterka
u/strzec
u/strzelić
u/strzyc
usychać
u/szczelnić
uszczknąć
u/szczuplić
u/szlachetnić
uśmierzyć
u/śpić
utalentowany
utensylia, -liów
-utki, np. malutki
utopia, tej -pii, tych -pii (-pij)

utoż/samić
utracjusz
utrechcki
u/trzeć
utylitaryzm, -zmie
uwiąd
uwidaczniać
uwierać
uwierzytelnić
uwieść, uwiódł
uwieźć, uwiózł
uwięznąć, uwiązł
u/wziąć się
uzależnić
uzurpacja
uździenica
użalać się
użerać się
użyć
używka
użyźniać

V

Verdi, -iego
Verne, -e'a
vis à vis

W

wachlarz
wachmistrz
wadium
wagabunda
wahać się
wahadło
wahnięcie
wakacje, -cji
Walencja
walenrodyzm, -zmie
Walentynian
waleriana
Walezy a. Walezjusz
Walia, -lii
walizka
Wal/lenrod
Walter Scott, Walter Scot/ta, o Walter Scocie
walterskotyzm, -zmie
waltornia, -ni
waluta
wałach
wanienka
wanilia, -lii
warchoł
warczeć
wariacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
wariant
wariat
Warmia, -mii
Warmiak
warmijski a. warmiński
War/ro(n)
warstwa
warszawianin, -ina, -anie, -an
warsztat
warunek
warząchew a. warzecha
warzelnia, -ni
wasal
wasąg
Waszyngton (Washington)
wawrzyn
Wawrzyniec
wazelina
ważka
ważny
wąchać
Wąchock
wąs
wąski
wątek
wątły
wątor
wątpić
wątróbka
wąż
wbiec
wbrew
w bród
wcale
w celu
wchód
w cwał
w czambuł
w czas
w czasie
wczesny
wczora, wczoraj
w czwór/nasób
w dal
w dali
w dole
w dół
wdrażać
wdrożyć
w dwój/nasób
wdychać
wdzierać się
wdzięk
według
we dnie i w nocy
wegetacja
wegetarianizm, -zmie
wehikuł
Weimar
weimarski
wejrzeć
weksel
wełniany
we mnie
Wenecja
wenta
wentyl
we/pchnąć
weranda
werbunek
Wergili a. Wergiliusz
Wersal (Versailles)
wersalski
wersja, tej -sji, tych -sji (-syj)
wersyfikacja
wertheimowski (zamek)
Wespazjan
wes/przeć
wes/tchnąć
Westfalia, -lii
westybul
weterynaria, -rii

we/tknąć
wet za wet
we/wnątrz
Wezuwiusz
węborek
węch
wędka
wędlina
wędrować
węgiel
węgieł
Węgier
węglarz
węgorz
węższy
wg (według)
w górę
w górze
wiadukt
wiarus
wiatr
wiatyk
wiąz
wiązka
wiceminister
wicher
wichrzyciel
wichura
widno/krąg
widzi mi się
wiecheć
wieczerza
wieczny (do wiek)
wieczór
wiekuisty
wiel/błąd
Wielka Brytania, -nii
Wielkanoc
Wielkopolanin
wielkopolski
wiel/możny
wieprz
Wieprz
wierzba
wierzeje, -ei
wierzgać
wierzyciel
wiesbadeński
wieszczba

wieść, wiódł
wietrzeć
wietrzny (do wiatr)
wiewiórka
wieźć, wiózł
wioża
więcierz
większość
więznąć, wiązł
wigilia, tej -lii, tych -lii (-lij)
wikariat
wikariusz
Wiktoria, -rii
wiktuały
wilczura
wiledżiatura, wilegiatura
Wilhelm
wilia, tej -lii, tych -lii (-lij)
wil/la
Wincenty
winiarnia, -ni
winieta
winszować
wio!
wiolin
wiolonczela
wioślarz
wióry
Wirtembergia, -gii
wirtemberski
wirtuoz
wirydarz
wisieć
w istocie
wiśnia, -ni
wiśniówka
Witold, Witołd
witraż
witriol
wiwisekcja
wizerunek
wizja, tej -zji, tej -zji (-zyj)
wizytacja, tej -cji, tych -cji (-cyj)
w koło

w końcu
w kółko
wkrótce
wlec, wlokę, wlókł, wlokła
w lewo
wleźć, wlezę
w lot
władca
Włochy, we Włoszech
włodarz
włosie, włósie
włosien/nica
włosien/ny
włosień
włościanin, -nie, -an
włóczęgostwo
włóczęgowski
włóczka
włócznia, -ni
włóka
włókno
włósie, włosie
w miarę
w mig
w następstwie
wnet
wnętrze
wniebo/głosy
Wniebo/wstąpienie
Wniebo/wzięcie
wniwecz
wnuk
woal
wobec
w od/dali
Wogezy
w ogóle
w ogólności
wokabularz
w oka mgnieniu
wokoło, wokół
Wolborz
wolontariusz
Wolter (Voltaire)
wolterianizm, -zmie
woltyżer
Wołoch
wołoski

womitować
won/czas
Wormacja
Wotiak
wozownia, -ni
wódka
wójt
wół
wów/czas
wózek
wpatrzyć się
w pień
wpierw
wpław
w po/dłuż
w pogotowiu
w poprzek
w po/środku
wpo/śród
wpół (objąć)
wpół a. pół do piątej
wprawdzie
w prawo
wprędce
wprost
wprząc, wprzęgnąć
w przed/dzień
w przede/dniu
wprzęgnąć, wprząc
w przód
wprzódy
wraz
w razie
wrażenie
wrażliwy
wreszcie
wręcz
wrosnąć, wróść
wróbel
wrócić
wróg
wróść, wrosnąć
wróżka
wrzątek
wrzeciądz
wrzeć
wrzesień
wrzos
wrzód

wrzucić
w sam czas
w sam raz
wschodnio-rosyjski
wskazówka
w skok
w skos
wskórać
wskroś, wskróś
wskrzesić
wskutek
wspak
wspomnienie
wspomóc
wspólnie
wspólnik
wspólny
współ/czesny
współ/czynnik
współ/działać
współ/pracownik
współ/rzędny
współ/udział
współ/zawodnik
w stanie
wstążka
wstecz
wstrętny
wstrząsać
wstrzemięźliwy
wsuwać
wszech/stron/ny
wszerz
wścibić
wściec się
wśliznąć się
w środku
wśród
wśrubować
wtem (= nagle)
wten/czas
wtór
wtórować
wtóry
wtrącić
w trop
w trój/nasób
w tyle
w tył

wuj
wulkan
w wodzie
wybiec
wybój
wybór
wy/brzeże
wybuchać
wychodztwo, wychodźstwo
wychodźca
wychudły
wycierać
wycierpieć
wyczha!
wydarzyć się
wydech
wy/dmuchiwać
wydychać
wydzierać
wy/gryźć
wy/kluć się
wy/kłuć
wy/kłuwać
wykonywać, -nywam a. -nuję
wykoślawić
wy/krętny
wy/krztusić
wy/krzyknik
wy/krzywić
wy/kształcić
wykuć, wykuł
wykurzyć
wykuwać
wykwintny
wyląc się
wylec
wylenić się
wyleźć
wyłączny
wymachiwać
wymieszać
wymię
wymowny
wymóc
wy/mrażać
wymyślić
wymyślny

wynalazca
wynaleźć
wynaradawiać
wynurzyć się
wyobrażenie
wy/płukać
wyposażyć
wy/prężyć
wy/próbować
wy/próchnieć
wy/próżnić
wy/pruć
wy/przały
wy/prząc
wypsnąć się
wyraźny
wyrażać
wyręczać
wyrosnąć, wyróść
wyrządzać
wy/rznąć, wy/rżnąć
wy/rznięcie, wy/rżnięcie
wyrzynać (nożem)
wy/sforować
wy/skubywać
wy/smażyć
wy/snuć
wy/snuwać
Wysokie Mazowieckie, w -em -em
wy/stępek
wy/strzał
wy/strzyc
wysuwać
wy/swobadzać
wysychać
wysyłać
wy/szczerzyć
wy/szturchać
wy/ścielać, wy/ściełać
wy/śliznąć się
wy/śmiewać
wy/śrubować
wy/świecać
wy/świechtany
wy/tchnąć (= odpocząć)
wytężać
wy/tknąć (komu co)
wy/tłumaczyć
wytrych
wy/twarzać
wyważać
wywierać
wywieść, -wiódł
wywietrzać
wywieźć, -wiózł
wy/wnętrzać się
wywyższać
wy/zdychać
wyzuwać
wyżej
wyżeł
wy/żłabiać
wyżnik
wy/żreć
wyższy
wyżynać (sierpem)
w zamian
wzdłuż
wzdychać
wzgląd
wzgórze
wziąć
wzmóc się
wzór
wzwyż

Z

za bezcen
zabiec
zabierać
zabijaka
zabójstwo
zabór
Zabuże
zachęta
zachodnio-polski
zachód
za/chwycać się
zaciąg
zacierka
zacięty
za ciężki
zaczepno-odporny
za czym
za długo
za/dłużyć się
za dnia
za/dnieprzański
zadosyć
zadosyć/uczynienie, zadość/uczynienie
zadowalać, zadowalniać
zadowolić, zadowolnić
zadowolony, zadowolniony
zaduch
zaduma
zadurzyć się
Zaduszki
za dużo
za duży
zadzierać
zadzierzysty
zadziobać, zadzióbać
zadżumiony
za/glądać
za/głuszać
za gorący
za/granica
za granicą
za granicę
za/grażać
za gruby
za/gryźć
Zagrzeb
za/grzewać
za/gważdżać
za/gwizdnąć
zahaczyć
zaiste
zając
zająknąć się
zajeżdżać
zajęcie
zajrzeć
zakatarzyć się
za każdym razem
zakażenie
zakąska
zakątek
za/kłócać

za/kłuć, za/kłuty
Zakopane, w -nem
zakopianin, -anie, -an
zakopiański
zakorzenić się
za/kręt
za krótki
zakrystian
za/krzątnąć się
za/krztusić się
zakuć, zakuty
zakuwać
za/kwestionować
zaląc się, zalęgnąć się
zalec, zalegnie
zaledwie
zalewać
zaleźć
zależny
zalękniony, zalęknięty
zali
za mąż
zamąż/pójście
zamęście
zamęt
zamierzać
zamierzchły
zamieszanie
zamieszka
zamieszkać
za/mknąć
za młodo
za młodu
za młody
zamożny
za/mrażać
za/mruczeć
za/mrużyć
zanadrze
zanad/to
z angielska
za nic
zaniemóc
zanim (= nim)
zanurzać
za pan brat
zaparzać
zaperzyć się
zapewne (= może)
zapobiec
zapodziać się
za pomocą
Zaporoże
Zaporożec
za późno
za/prawdę
za prędko
za/prószyć
za/przaniec
za/prząc
za/prząg a. zaprzęg
za/przysiąc
zapuchły
zapusty
zaraz
zarazem
zaraźliwy
za/rdzewiały
zarówno
zarzecze
zarzewie
za/rznąć, za/rżnąć
zarzut
zasępić
zasiąg a. zasięg
za silnie
za/skarżyć
za/sługa
za/snuć, za/snuł
zasób
za/stęp
za/stosować
za/stój
za/strzec sobie
za/strzeżenie
za/stukać
zasuwać
zasuwka, ale p. -ówka
zasychać
zasyłać
za/ścielać, za/ściełać
za/ślubić
za/śnieżyć
za/śrubować
za świeża
za/tchnąć się
zatem (= więc)
za/tknąć
za/tłuc
za to
zator
za/truwać
za/trważać
za/trzask
zawadiak(a)
zawahać się
za/wczasu
za wcześnie
zawieja, -ei
za wiele
za wielki
zawierucha
zawieść, -wiódł
zawieźć, -wiózł
zawód
zawój
za/wrót
za/wrzeć
zawsze
za/wziąć się
za/zwyczaj
zażec, zażegł
zażywać
ząb za ząb
zbaraski
Zbaraż
zbereźnik
zbez/cześcić
zbiec
z bliska
zbliżać
z boku
zboże
zbójca
zbór
zbrodniarz
zbutwieć
z chłopska
z cicha
z cudzoziemska
z czasem
z czeska
z dala, z daleka
zdarzać się
z dawien dawna

z dawna
zdążać
zdechnąć
zderzyć się
zdjąć
zdjęcie
z dnia na dzień
zdolny
z dołu
zdrętwiały
zdrój
zdrzemnąć się
zdychać
zdziecinnieć
Zdzisław
zdziwić
Zelandia, -dii
ze mną, ze mnie
Zenobiusz
ze/rznąć, ze/rżnąć
ze/spół
ze/starzeć się
ze szczętem
ze/szczupleć
zeszyć p. zszyć
zeszyt
zeszywać p. zszywać
ze/śliznąć się
Zeus
ze/wnątrz
ze/wsząd
ze wszech miar
ze wszystkim
zezować
z francuska
zgiełk
z głupia frant
zgoła
zgorzelisko
z góry
z gruntu
zgryźć
zgrzebło
zgrzebny
zgrzyt
zhańbić
zhardzieć
zheblować
zhołdować

zidiocieć
Zielone Świątki
zielono-czerwony
ziemianin, -anina, -anie, -an
ziemniak
zięba
zięć
zinąd
ziółko
zirytować
ziścić
zjadać
zjeść
zjeżdżać
z kiepska
z kolei
z krakowska
z kretesem
z lekka
zleźć
zleżały
z łatwością
złoto/głów
Złotoryja, -yi
z mańki (zażyć)
zmartwych/wstanie
zmarznąć (-r.z-)
zmiażdżyć
zmieszać
z młodu
zmłócić
zmóc
zmrużyć
zmudny, żmudny
zmyślny
znad
z nagła
znaleźć
znamię
znawstwo
znienacka
znieważyć
znikąd
zniżyć
znowu
znój
znów
znużyć

zodiak
Zofia, tej -fii, tych -fii (-fij)
Zofiówka
zoil
zorientować się
zorza
z osobna
z pańska
z pewnością
z początku
z polska
z pomocą
z powodu
z powrotem
z prosta
z przeciwka
z przodu
z przyczyny
z pyszna
z rana
zrazówka
zrazu
zrażać
zresztą
Zrinyi, -yiego
z rzadka
zrzec się
zrzęda
z rzędu
zrzucić
zrzynać
zsadzić
zsiąść
zsiec
zsinieć
zstąpić
zstępować
zsumować
zsunąć
zsuwać
zsychać się
zsyłać
zszargać
zszarzeć
zszyć, zeszyć
z turecka
z tyłu
z tym wszystkim

zubożały
zuchwały
z ukosa
Zulus
zupa
zupełny
Zurych
zuryski
Zuzan/na
zużywać
zwariować
zwarzyć (o mrozie)
zważać
zważyć (na wadze)
z we/wnątrz
z węgierska
zwężać
zwichnąć
zwiedzać
zwierciadło
zwierz
zwierzchnik
z wierzchu
zwierzę
zwierzo/krzew
zwierzyniec
Zwierzyniec
zwierzyniecki, Półwsie Zwierzynieckie, na Półwsiu Z-im
zwieść, -iódł
zwietrzały
zwieźć, -iózł
zwiędły
zwiększyć
zwilżyć
zwinglianie
Zwingliusz
zwłaszcza
z wnętrza
zwolen/nik
zwolna
zwój
zwózka
zwrot
zwrotka
zwycięski
zwycięstwo
zwycięzca

zwyciężyć
z wysoka
Zygmuntostwo
zygmuntowski
zygzak
zza
z zarania
z zasady
z zewnątrz
z zębów
zziajany
zzielenieć
z ziemi
zziębnąć
z Zofią
zzuć
z zupy
zzuwać
z żaglem
zżąć
z żądzą
z żebra
zżerać
zżęcie
z żołądka
zżółkły
zżuć
z żurem
zżyć się
z żydem
zżydzieć
zżymać się
zżynać (sierpem)

Ź

źdźbło
źgać, dźgać, żgać
źrebię
źrenica
źróbek
źródlany
źródło/słów

Ż

żaba
Żabie, -bia
żabot

żachnąć się
żaden
żagiel
żagiew
żak
żakiet
żal
żaluzja, tej -zji, tych -zji (-zyj)
żałosny
żandarmeria, -rii
żar
żardynierka
żargon
żarliwy
żarłok
żarna
Żarnowiec
żarówka
żart
żarzenie
żarzewie p. zarzewie
żąć, żnę
żądać
żądło
żbik
że
żebrać
żebro
Żegiestów
żeglarz
żegluga
żegnać
żelatyna
żelazo
żelazobeton
żelbet
żenić się
żeniec
żenować
żeński
żer
żerdź
żeton
żętyca
żgać, źgać, dźgać
żleb
żłobek, żłóbek
żłopać

żłób
żłóbek, żłobek
żmija, -ii, tych żmij
żmudny, zmudny
Żmudzin, (Żmujdzin)
Żmudź, (Żmujdź)
żniwiarz
żołądek
żołądź
żołd
żołna
żołnierz
żona
żongler
żonkil
żółć
Żółkiew
żółknąć
żółtko
żółw
żreć
żuaw
żubr

żubrówka
żuchwa
żuć
żuk
żuławy
żupa
żupan
żur
żuraw
żurawina
żurnal
żurnalista
żużel
żwacz
Żwaniec
żwawy
żwir
życiorys
życzenie
życzliwy
żyć
Żyd (narodowość lub rasa)

żyd (religja)
żydostwo
Żydowin a. Żyd, l. mn. Żydzi
żyjątko
żylak
żyła
żyrafa
żyrandol
żyrant
Żyrardów
żyro
żyrondysta
żytni, (żytny)
Żytomierz
żywcem
żywica
żywiciel
Żywiec
żywioł
żywokost
żywo/płot
żyzny

Sprostowanie:

Ustęp 3 ze strony 15 od „W zgodzie...“ do „...znaczeniowego“ przenieść na str. 18 przed „*ke, kie* i *ge, gie*“.

P

Benni T., Łoś J., Nitsch K.
Gramatyka języka polski
Gawroński A. Gramatyka sanskrycka . . . . 15·—
Morawski K. Zarys literatury rzymskiej . . . . 4·—
Moszyński K. Kultura ludowa Słowian. Część I. Kultura materialna 24·—
— Kultura ludowa Słowian. Cz. II. Kultura duchowa, zeszyt 1 . 24·—
Sinko T. Literatura grecka. Tom I, część 1 . . . . 15·—
— Literatura grecka. Tom I, część 2 . . . . 20·—
Witkowski St. Historiografia grecka i nauki pokrewne. Tom I . 5·—
— Historiografia grecka i nauki pokrewne. Tom II . . . . . 5·—
— Historiografia grecka i nauki pokrewne. Tom III . . . . . 7·—
Zieliński T. Tragodumenon libri tres . . . . 5·—

Seria II.

Adametz L. Hodowla ogólna zwierząt domowych. Z niemieckiego rękopisu przełożył Zdz. Zabielski . . . . 6·—
Anatomia człowieka. Tom I. Opracował A. Bochenek (opraw.) . . 10·—
Anatomia człowieka. Tom II. Opracowali A. Bochenek i St. Ciechanowski . . . . 10·—
Anatomia człowieka. Tom III. Opracowali A. Bochenek i St. Ciechanowski . . . . 6·—
Anatomia człowieka. Tom IV. Część 2 (Nerwy obwodowe. Oko. Powłoki zewnętrzne). Opracowali E. Loth, Fr. Krzyształowicz i K. Majewski . . . . 6·—
Anatomia człowieka Tom IV. Część 3 (Ucho). Opracował J. Markowski . . . . 5·—
Hoyer H. Anatomia porównawcza zwierząt domowych (z licznymi rycinami) . . . . 6·—
Klecki K. Patologia ogólna. Tom I . . . . 10·—
Kozak J. i Orzelski T. Ćwiczenia z zakresu chemii ogólnej (z rycinami) . . . . 5·—
Łomnicki A. Rachunek różniczkowy i całkowy. Tom I . . . . . 15·—
— Rachunek różniczkowy i całkowy. Tom II . . . . 7·—
Marchlewski L. Podręcznik do badań fizjologiczno-chemicznych 3·—
Maziarski St. Podręcznik do ćwiczeń histologicznych . . . . . 6·—
Nowicki W. Anatomia patologiczna szczegółowa. Tom I . . . . 20·—
Oszacki A. Choroby przemiany materii i energii u człowieka. Podstawy nauki o metabolizmie. Fizjopatologia tycia i chudnięcia. Kliniczne postacie otyłości i chudości . . . . 4·—
Pisarski T. Kamienie moczowe. Ich budowa i mechanizm powstawania . . . . 2·—
Rosenblatt A. Geometria analityczna na płaszczyźnie (z rycinami) 6·—
Rosner A. Ginekologia. Tom I—II . . . . 20·—
Zakrzewski K. O promieniotwórczości (z rycinami) . . . . . . 3·—
Zaremba St. Zarys mechaniki teoretycznej. Tom I. Wiadomości pomocnicze i kinematyka . . . . 16·—